

ISSN 0869-2378

УКРАЇНСЬКИЙ ПАСІЧНИК

5

2003

ВІТАЄМО

З ДНЕМ МАТЕРІ!

Звернення

Делегатів IV з'їзду пасічників України,
що відбувся 7–8 грудня 2002 року,
до голів Державних адміністрацій областей,
районів і міст та голів місцевих рад

Україна – одна з провідних країн світу, що має розвинену галузь бджільництва, як важливу ланку сільськогосподарського виробництва, яка щорічно забезпечує запилення близько 4 млн. гектарів ентомофільних сільськогосподарських культур, виробляє значну кількість продукції бджільництва для потреб населення, харчової, медичної, парфумерної та інших галузей промисловості.

Україна має великий медоносний потенціал, що дає можливість окрім додаткового врожаю одержувати щорічно ще 60–65 тис. тонн товарного меду, 1,5–1,8 тис. тонн воску, до 100 тонн пилку та інше.

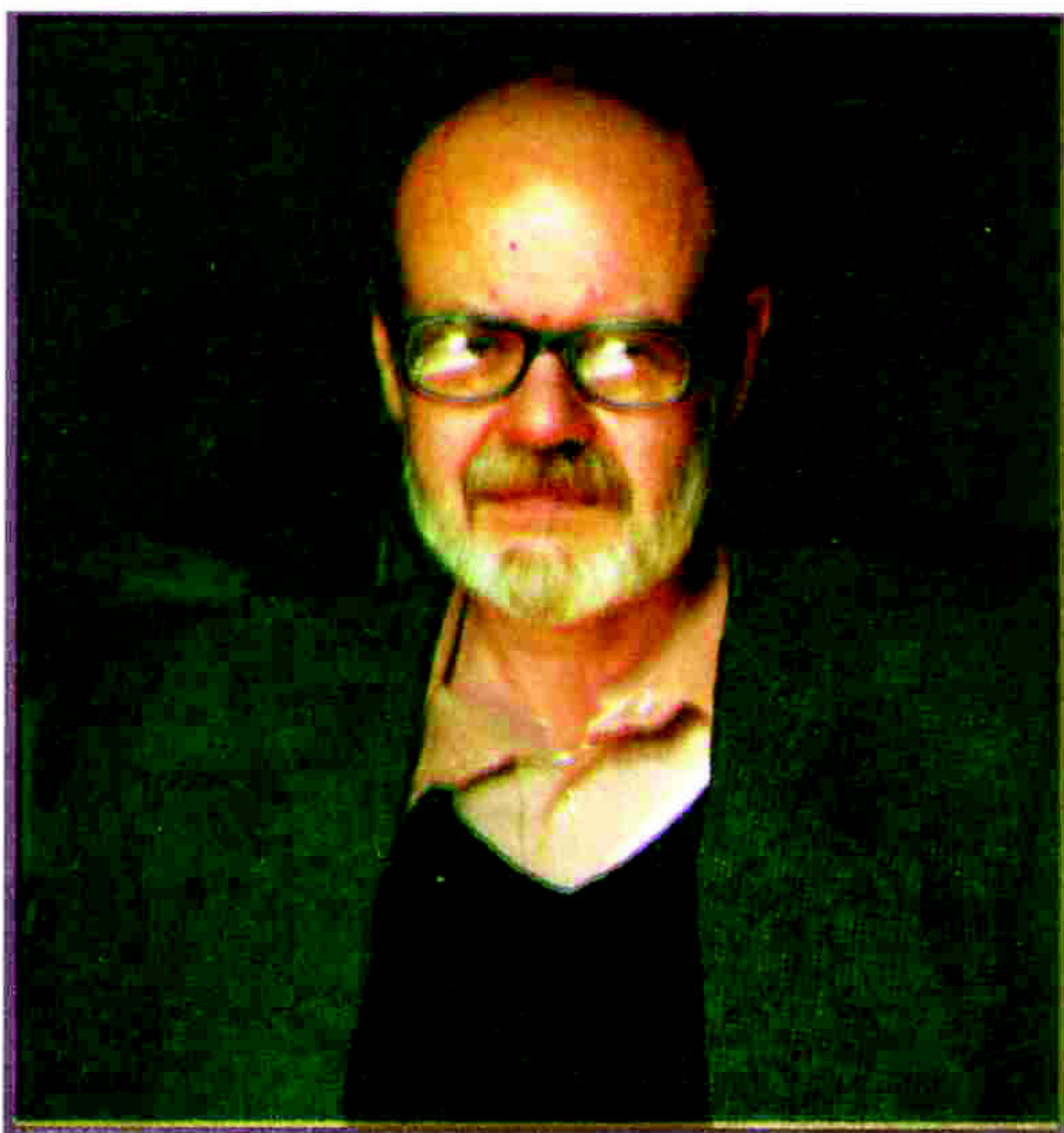
Продукти бджільництва та різні композиції з них відіграють важливу роль в оздоровленні людей. Все це посприяло в формуванні нетрадиційної медицини – апітерапії.

Разом з тим, використання продукції бджільництва населенням нашої країни є недостатнім. З одного боку відсутня необхідна реклама, з іншого, і мабуть, це основне – немає в наших містах “Будинків меду”, а вони могли б забезпечити пропаганду наукових знань про біологічну цінність продуктів бджільництва та сприяти комерційній діяльності бджолярських і апітерапевтичних організацій, сприяли б значною мірою нашим громадянам у придбанні високоякісної продукції бджільництва.

Делегати IV з'їзду пасічників України просять вас, шановні голови адміністрацій, рад, посприяти пасічникам в організації таких “Будинків меду” у ваших регіонах.

Звичайно, для успішного впровадження цієї ідеї в життя бажано за пільговими цінами надати такі приміщення для забезпечення довгострокового їх використання.

Від імені делегатів IV з'їзду пасічників України
Президент Співки пасічників України
Л. І. Боднарчук

Колектив редакції журналу
“Український пасічник”
глибоко сумує

з приводу передчасної смерті
свого колеги, літературного редактора
Леоніда Марковича Гарбарчука.
Пішов з життя фахівець своєї справи,
який впродовж багатьох років
допомагав кожному з нас готувати
до друку граматично і стилістично
відредаговані матеріали.

Прощавай друже,
хай пухом тобі буде земля.

УКРАЇНСЬКИЙ ПАСІЧНИК

Щомісячний науково-виробничий,
інформаційний масовий галузевий журнал пасічників України

№ 5 (144) 2003

НА ПЕРШІЙ СТОРІНЦІ ОБКЛАДИНКИ:

Любов Андріївна Швайка.
Розповідь про неї читайте на с. 39.

У НОМЕРІ

ОСТАШЕВСЬКИЙ М. Де пам'ять і справедливість, там честь і гідність.....	2
НАУКОВІ ЕКСПЕРИМЕНТИ ТА РОЗРОБКИ	
БРОВАРСЬКИЙ В. Функція піхового клапана при регулюванні процесу обсіменіння яєць.....	4
ТЕОРІЯ, ПРАКТИКА, ДОСВІД	
МУРЗЕНКО В. Куди летять бджоли?.....	7
СТРЕЛЬЧЕНКО О. Спрямовування бджіл на білу акацію.....	9
ДРОЗД В. Що це за надранні рої?.....	10
ПРОСЮК В. Нуклеусні вулики: переваги та недоліки, технологія утримання бджіл.....	10
РЕПКА В. Прискорений спосіб формування відводків.....	12
ПУДЯК В. Як передбачити роїння бджіл, не заглядаючи у вулик?.....	14
СМАЛЬ О. Щоб швидше відбудувати надставкові рамки.....	15
СТОРІНКА ПОЧАТКІВЦЯ	
ДРУЖБЯК А. Як правильно розширювати гнізда.....	16
ПАСІЧНИК МАЙСТРУЄ	
ПУДЯК В. Електропривід медогонки МЗРРП.....	20
ЯРОВИЙ І. Шпатель.....	22
ПРОБЛЕМИ БДЖІЛЬНИЦТВА	
ПАНЬКОВСЬКИЙ В. Обговорюючи матеріали IV з'їзду пасічників.....	23
ПАСЕКА П. Про ціни в аматорському бджільництві.....	25
НАМ ПИШУТЬ	
ЖИЛА М. Продовжую справу дідів.....	27
ФІЛЕВИЧ Р. Не всякий рій миролюбний.....	28
ДУНАЙ Г. Замовимо маток через банк.....	29
Досвіду стало більше.....	29
ВІСТІ З КРАЮ	
ДРУЖБЯК А. Конференція у Львові.....	30
ХВОРОБИ ТА ШКІДНИКИ	
ДАНИЛЬЧУК О. Чому бджоли покинули вулик?.....	32
Чому масово відходять бджоли?.....	32
РЯБОКІНЬ Г. Чому загинули бджоли після осінньої підгодовлі?.....	36
БРИК І. Де поділися бджоли, або Головна причина поганої зимівлі бджіл узимку 2002–2003 рр.....	37
ГУМЕННИЙ М. Підвищуйте свій рівень знань.....	38
ЛЮДИНА ТА ЇЇ СПРАВА	
Вітаємо.....	39
ХИЛЮК Ю. Мій шлях у бджільництві.....	40
БДЖІЛЬНИЦТВО ЗА КОРДОНОМ	
Карніка в Чилі.....	41
СВІТ МЕДОДАЇВ	
Особливості вирощування фацелії.....	45

Де пам'ять і справедливість, там честь і гідність

(Продовження. Поч. в "УП" №12 за 2002 р., №1, 2, 3, 4 за 2003 р.) У першій половині 1994 року Державний комітет по пресі, виконуючи указ Президента України, запроваджує обов'язкову перереєстрацію друкованих періодичних видань.

Для цього треба було підготувати нові установчі угоди засновників. Нагадаю, що засновниками журналу "УП" без установчої угоди вважалися регіональна Українська спілка пасічників та Інститут бджільництва ім. П.І. Прокоповича.

Регіональна Українська спілка пасічників, оскільки вона ніякої діяльності не проводила, письмово повідомила редакцію, що відмовляється від засновництва. Інститут бджільництва ім. П.І. Прокоповича на неодноразові нагадування про необхідність оформлення установчої угоди співзасновника або ж письмове підтвердження про відмову від засновництва – мовчав. Дотримуючись домовленості з ректором Р.Й. Кравцівим, редакція оформлює установчу угоду з Львівською державною академією ветеринарної медицини ім. С.З. Гжицького (ЛДАВМ) і надсилає цю угоду разом з іншими необхідними документами до Державного комітету по пресі. Відтак редакція отримує нове свідоцтво, де засновниками журналу є колектив редакції і ЛДАВМ.

На початку 1994 р. у м. Тернополі відбулося виїзне розширене засідання редколегії журналу, на якому члени редколегії від Інституту бджільництва ім. П.І. Прокоповича порушили питання щодо головного редактора журналу. Вони пропонували засновникам, щоб кандидатуру на посаду головного редактора обговорювали і рекомендували члени редколегії. Однак більшість цього не підтримала, навіть якщо б і висловила підтримку, то це було б протизаконно, оскільки в статуті редакції журналу "УП" зазначено, що головного редактора обирає трудовий колектив, а редколегія є дорадчим органом, і її протокольне рішення, не затверджене головним редактором, не має юридичної сили.

Можливо, це засідання і стало причиною мовчанки стосовно подальшого співзасновництва журналу Інститутом бджільництва П.І. Прокоповича. На засіданні ся особисто тоді казав: "Якщо така постанова питання буде підтверджена статутом редакції і Законом України "Про друковані періодичні засоби масової інформації (пресу)", вже пишу заяву про відмову бути головним редактором!" – У такому випадку головний редактор, підпорядкований засновникам і членам редколегії, втрачає незалежність. Журнал вимушений був би друкувати те, що захочуть читати і бачити засновники, і члени редколегії, які не є працівниками редакції. З такою пропозицією члени редколегії, колись учасники ініціативної групи і делегати першої конференції з затвердження статуту відродженого журналу, не могли погодитися, бо добре пам'ятали, що редакція журналу має дотримуватися таких принципів:

- незалежність журналу;
- головного редактора обирає трудовий колектив на загальних зборах і він повинен бути пасічником;
- на сторінках журналу має право висловлювати свої думки, пропозиції, ділитися досвідом та досягненнями кожен пасічник чи працівник тієї чи іншої організації, яка є безпосередньо причетна до бджільництва України або переробки і застосування бджолопродуктів, дотримуючись при цьому вимог Закону України "Про друковані засоби масової інформації (пресу)".

Пізніше, при зустрічах, директор Інституту бджільництва ім. П.І. Прокоповича Л.І. Боднарчук дорікав мені такими словами: "Як же так, що Академія ветеринарної медицини, не маючи ніякого відношення до бджільництва, є співзасновником, а Інститут бджільництва – ні, а він же вважався співзасновником і допомагав фінансами. «Так, допомагав», і про це вже написано, але при тих словах напевне не рахувалося грошей, яких би редакції довелося заплатити за оренду приміщення та комунальні послуги з березня 1993 р. по червень 1994 р., – цієї фінансової допомоги не вистачило би і на досить короткий час.

У 1993–1994 рр. Й.М. Дружб'як і я декілька разів були запрошені на засідання Вченої ради ЛДАВМ, де запропонували створити при Академії кафедру бджільництва. Наприкінці 1994 р. кафедру бджільництва було створено. Цьому певною мірою сприяло те, що ЛДАВМ стала у 1994 р. співзасновником журналу "УП". Після закінчення ремонту "графського корпусу" в ньому розмістилася кафедра бджільництва, а редакції обіцяного приміщення так і не надали. 1995 рік для редакції почався з підготовки проведення наукової конференції з нагоди 220-річчя з дня народження П.І. Прокоповича. Сприяли цьому й допомагали ректор Р.Й. Кравців, завідувач кафедри бджільництва О.В. Луців, директор ВО "Львівбджолопром" Я.А. Сидоровський і голови Спілки пасічників Львівщини В.М. Батіг та братства "Рій" (м. Львів) М.І. Грибок.

Основна робота з підготовки і проведення конференції лягла на колектив редакції "УП". Конференцію проведено 16 червня 1995 р. У цей же рік редакція провела заходи щодо відродження журналу "Сільський господар" і річного календаря-альманаху "Золотий колос".

У другій половині 1995 р. посприяла редакції у короткий термін провести перереєстрацію статуту згідно з вимогами чинного законодавства України Личаківська районна держадміністрація м. Львова. До цього часу редакція у своїй діяльності дотримувалася вимог статуту, який був зареєстрований у лютому 1991 р.

Беручи до уваги дорікання щодо співзасновництва "УП", бажання Інституту бджільництва ім. П.І. Прокоповича надалі бути співзасновником і через обмаль часу на перереєстрацію, до Львова запрошено його директора Л.І. Боднарчука. Ми оформили протокол, установчу угоду і статут. Названі документи підписали керівники організацій і скріпили печатками. Таким чином, з кінця 1995 р. співзасновниками редакції журналу "УП" стали:

- трудовий колектив редакції "УП";
- Інститут бджільництва ім. П.І. Прокоповича;
- Львівська державна академія ветеринарної медицини ім. С.З. Гжицького.

Колектив редакції виконав свої зобов'язання щодо відродження "Золотого колоса" і "Сільського господаря". Обидва журнали побачили світ 1996 року, але обіцяного

приміщення редакція не отримала. Особисто я як керівник сподівався, що "Золотий колос" та дитячо-юнацький журнал "Провідник" через їх передплату та реалізацію сприятимуть редакції у поліпшенні фінансового становища. Кошти, на які була надія, що мали надійти від цих видань, планувалося використати на заробітну плату і комунальні платежі, а також на придбання паперу, комп'ютерної техніки, автомобіля та приміщення. Водночас сподівався на виконання узятих зобов'язань співзасновниками "Золотого колоса" та "Провідника".

Щоб збільшити кількість передплатників названих видань потрібно було витратити значні кошти на рекламу. Співзасновники не допомагали, і редакція вимушена була припинити їх випуск у світ.

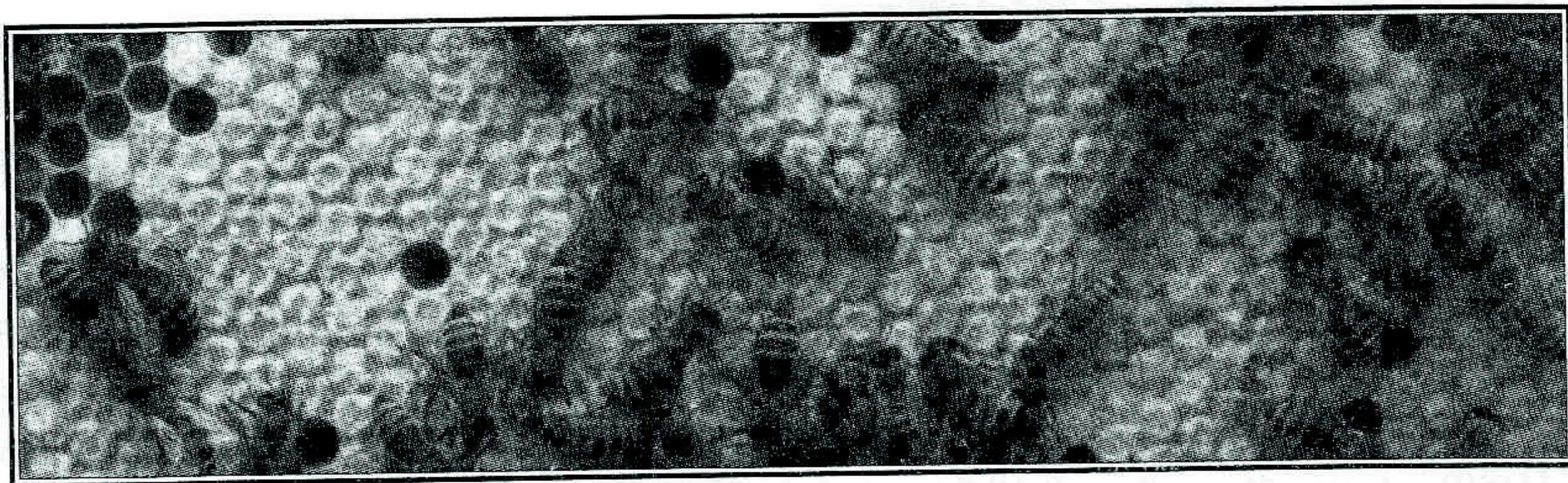
Редакція "Українського пасічника" виконувала всі необхідні заходи щодо реєстрації редакції журналу "Сільський господар". підготовки та виходу у світ його перших номерів. 1996 року було створено його окрему редакцію зі своїми штатними працівниками. Наприкінці 1997 р. головний редактор "СГ", ректор Р.Й. Кравців, пропонує, щоб редакція "Українського пасічника" виділила необхідні кошти і здійснила необхідні заходи для збільшення тиражу "СГ" до рівня "УП". Я не погодився і відповів: «"Український пасічник" – для мене свята справа, він відродив "СГ" й інші видання тільки для підвищення ролі "УП" як пропагандиста важливості для суспільства бджіл і бджолопродуктів».

Погодитися з такою пропозицією означало ослабити і так хиткий фінансовий стан "УП" та поставити під сумнів його подальшу роль. Редакція "УП" перестала надавати будь-яку допомогу журналу "СГ".

Через декілька місяців редакція "УП" отримує від адміністрації Академії відповідні листи і мене запрошують на різноманітні комісії щодо оплати за оренду приміщень. Листи і пропозиції комісій не відповідали умовам зобов'язань, що взяла на себе Академія як співзасновник "УП" і "ЗК".

(Далі буде)

Микола ОСТАШЕВСЬКИЙ

НАУКОВІ ЕКСПЕРИМЕНТИ ТА РОЗРОБКИ

ФУНКЦІЯ ПІХОВОГО КЛАПАНА ПРИ РЕГУЛЮВАННІ ПРОЦЕСУ ОБСІМЕНІННЯ ЯЄЦЬ

(ДИВ. ФОТО НА С. 1-2 ВКЛАДКИ)

Валерій БРОВАРСЬКИЙ

Національний аграрний університет, м. Київ

Розроблено методику та проведено гістологічні дослідження статевієї системи плідних бджолиних маток. З'ясовано, що піхвовий клапан є органом, який регулює процес відкладання маткою гаплоїдних і диплоїдних яєць.

Розробка сучасних високоефективних технологій утримання та розмноження бджолиних сімей, удосконалення методів племінної роботи обумовлені розвитком досліджень біології бджоли. Враховуючи те, що матка є регулятором якісного та кількісного складу сім'ї, дослідження щодо її репродуктивної функції мають важливе значення.

Обґрунтування досліджень. Переважна більшість інформації, яку подають в літературі стосується анатомічної будови органів розмноження [3, 4] і лише в окремих роботах розглядаються питання фізіологічних процесів, що відбуваються в статевій системі бджолиних маток [2, 5-8], більшість з яких, на думку В.В. Тряско [5], подано у вигляді гіпотез. До даного часу науковці не можуть знайти чіткої відповіді з питань принципу та механізму регуляції відкладання маткою запліднених і незапліднених яєць.

З погляду вчених [3, 4], завдяки роботі сім'яного насоса спермоприймача сперма випорскується і може потрапити на мікропілярну зону яйця. Регулювання цього процесу не з'ясовано. А.С. Ільїн [2] вважав, що сигнал виділення сперми на яйце регулюється вусиками матки. Інші

цю функцію приписували чутливим волосинкам черевця, рецепторам передніх ніжок матки, діаметру чарунок тощо. На думку В.В. Тряско [5] це питання досить складне і претендувати на істину та чи інша гіпотеза не може.

Матеріал і методика. Мета досліджень – вивчити процес обсіменіння яйцеклітин в статевій системі бджолиної матки. Плідних бджолиних маток закріплювали у гнізді іммобілізатора (садок призначений для утримання матки при одержанні гаплоїдних яєць) конструкції П.Я. Хмари [6]. Оскільки процес запліднення відбувається до появи яйцеклітини в камері жала, то одну матку фіксували до моменту виходу яєць з отвору піхви в момент перших рухів склеритів, іншу – під час розкриття камери жала за допомогою рідкого азоту, використовуючи власно розроблену методику [1]. Препарували склерити черевця, а потім внутрішні органи переносили в розчин Буена. Препарати заливали в целоїдин і формували блоки. В дослідженнях було використано 43 бджолиних матки. Гістологічні зрізи одержували на санному мікротомі, а потім їх вивчали під бінокулярним мікроскопом Лабовал фірми Zeis (збільшення ок.16×об.10),

описували, а потім фотографували за допомогою цифрового апарату Fudzi.

Результати досліджень і їх обговорення.

При перегляді гістологічних зрізів статеві системи бджолиних маток було виявлено наявність піхвового клапана у плідних маток в досить розвиненому стані. У літературі з цього приводу [3, 4, 7, 8] вказується, що в плідних маток цей орган дегенерує. Якщо порівнювати піхвові клапани неплідної і плідної маток, то за формою вони відрізняються.

Так, у неплідних бджолиних маток (рис. 1) піхвовий клапан має два досить добре розвинені вирости V-подібної форми, які нагадують гроно винограду. У вентральній частині піхвовий клапан має досить добре розвинену м'язову тканину. М'язові волокна також є й у виростах клапана. Можна допустити, що після спаровування сперма вільно переміщуватись у яйцепроводи не може. Сперматозоїди трутнів не мають поступального руху. Отже, вирости піхвового клапана можуть сприяти транспортуванню статеві продукції трутнів до яйцепроводів.

У плідних маток піхвовий клапан не зникає, а лише в незначній мірі змінює свою форму (рис. 2–4). При основі він має дві V-подібні гілки м'язових волокон. Всі інші частини клапана, як це мало місце у неплідних маток, відсутні. Більш віддалена від піхви гілка клапана прилягає до стерніта,

Матка перевіряє чарунку перед відкладанням яйця

інша піднята і верхньою частиною розміщується над отвором каналу спермопроводу.

Звідси можна допустити те, що після спаровування функціональне призначення клапана змінюється. Такі його функції, як транспортування сперми до яйцепроводів і утримання від можливості інтенсивного її витікання в камеру жала матці вже непотрібні. Найбільш вірогідно, що піхвовий клапан може мати якесь відношення до процесу відкладання яєць.

В процесі аналізу гістологічних зрізів статеві системи плідних маток було з'ясовано, що піхвовий клапан бере безпосередню участь в обсіменінні яєць. Крім того, вперше було прослідковано динаміку переміщення яйцеклітин в зоні спермопроводу та визначено їх положення в яйцепроводах (рис. 2–4).

Існувала думка, що яйцеклітини уособлено рухаються по яйцепроводах. Але відомо, що латеральні яйцепроводи мають складчасту будову стінок, а отже можуть збільшуватися в розмірах. Таку будову парних яйцепроводів пов'язували з міграцією сперми. Гістологічні зрізи показують, що яйця в парних яйцепроводах розташовані у декілька ярусів, а навколо них є рідина. Яке її походження – невідомо. Не виключено, що її виділяють самі стінки яйцевих трубочок.

Ця рідина може відігравати декілька функцій: транспортну, живлення і захисну. Рідина, яка є навколо яйця, можливо зменшує тертя, і, тим самим, сприяє його переміщенню в яйцепроводах

і камері жала. Припускається те, що в статевих шляхах матки через рідину відбувається газообмін та живлення яєць, а після відкладання у чарунки вона їх захищає від мікрофлори і втрати вологи.

Біологічні зрізи в зоні, де відбувається процес безпосередньої регуляції обсіменіння, показали, що яйце в непарному яйцепроводі з горизонтального положення переходить у вертикальне (рис. 2–4). Цьому процесу сприяє піхвовий клапан. На гістологічних зрізах видно різне положення як яєць, так і клапана. На першому етапі піхвовий клапан обома гілками підтримує яйцеклітину таким чином, щоб її мікропілярна зона перебувала навпроти виходу спермопроводу у непарний яйцепровід.

Наступний гістологічний зріз свідчить, що нижній край яйця після опускання нижньої гілки піхвового клапана змістився в бік жалоносного апарату. При цьому верхня гілка клапана дещо опустилась вниз, що посприяло переміщенню нижньої частини яйцеклітини ближче до виходу із отвору піхви. Надалі (рис. 4) верхня гілка клапана піднімається у верхнє положення і цим спрямовує яйце в отвір піхви. На цій фазі гілки знову зближуються. Яйцеклітина проштовхується у канал піхви, а наступне яйце переходить із вертикального у горизонтальне положення.

Якщо допустити, що за рахунок того чи іншого зовнішнього подразника відбувається стимулювання піхвового клапана через центральну нервову систему, то він, піднявши яйце, спрямовує його мікропілярну зону до виходу спермопроводу. Яйце доторкується до сперми і відбувається процес його обсіменіння. Навпаки, при відсутності подразнення гілки клапану не піднімають яйцеклітини мікропілярною частиною до максимального рівня, а отже процес обсіменіння не відбувається. У маток старшого віку м'язові волокна не забезпечують надійної роботи клапану і частина яєць залишається гаплоїдними. Бджолині матки при цьому продукують багато незапліднених яєць і в сім'ях з'являється велика кількість трутневого розплоду. Така система регуляції процесу запліднення яєць вигідна для бджолиної матки, адже витрати сперми при цьому мінімальні.

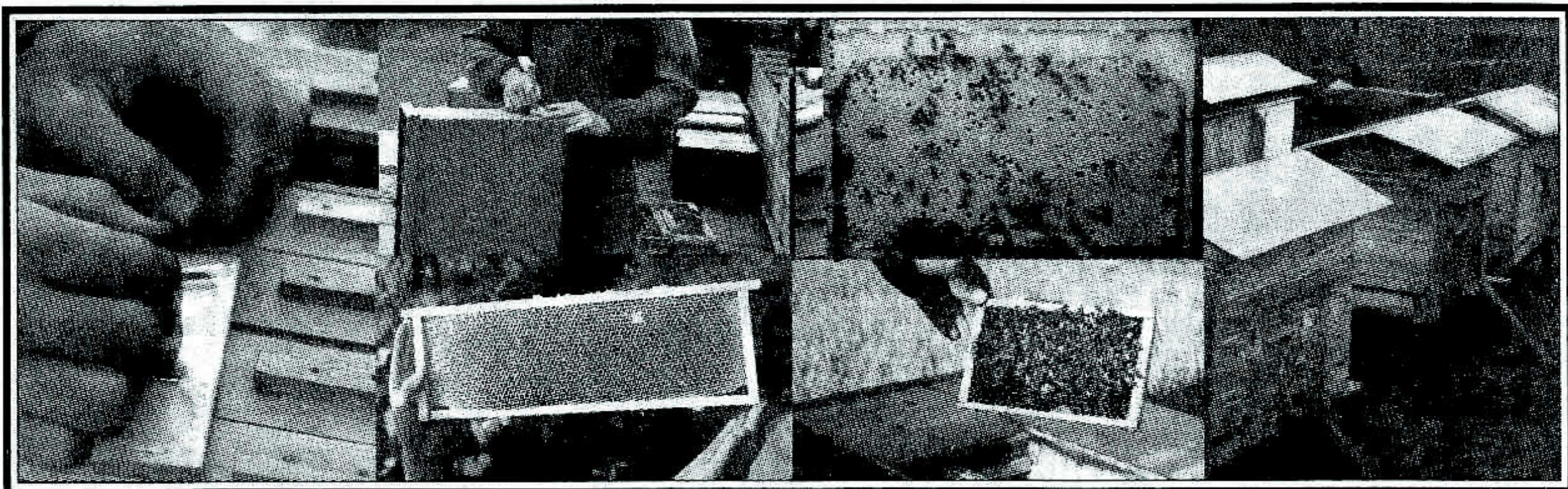
Насос спермоприймача вірогідніше всього не випорскує сперму на яйце, а постійно підтримує заповнення нею спермопроводу. Якби насос розміщувався безпосередньо в зоні впадання спермопроводу в непарний яйцепровід, тоді він міг би випорскувати сперму на яйце.

Повертання і спрямовування яйцеклітин в канал піхви – це теж необхідність. Захисна плівка на мікропілярній зоні яйця з'являється лише після того, як матка відкладе його в чарунку. Тут і відбувається процес запліднення яйцеклітини. Але якби яйце після обсіменіння спрямовувалося мікропілярною зоною у канал піхви, то сперма трутнів була б стерта його стінками і запліднення не відбулося б.

Висновок. Отже, проведені дослідження показали, що піхвовий клапан у статевій системі бджолиної матки відіграє такі важливі функції: переміщення сперми з припіхвової зони камери жала в яйцепроводи, утримання сперми при заповненні спермоприймача, регуляція процесу обсіменіння яєць та їх спрямування до виходу.

Вказані особливості анатомічної будови і функціонування статевої системи бджолиних маток мають важливе значення для удосконалення як репродукції племінного матеріалу, так і технології штучного осіменіння.

1. Броварський В.Д., Потоцький М.К. Методика гістологічних досліджень статевої системи бджолиних маток// Науковий вісник Львівської академії ветеринарної медицини ім. С.З. Гжицького. Львів. – 1999, Вип.3 (частина 1). – с. 4–6.
2. Ильин А.С. Усики матки и оплодотворение яиц// Пчеловодство. – 1999, №5. – с. 18.
3. Таранов Г.Ф. Анатомия и физиология медоносных пчел. – М.: Колос, 1968. – с. 172–239.
4. Таранов Г.Ф. Половые органы матки// Пчеловодство. – 1965, №9. – с. 44–48.
5. Тряско В.В. Некоторые вопросы биологии и размножения// Пчеловодство. – 1989, №9. – с. 12–13.
6. Хмара П.Я. Искусственное осеменение гаплоидных яиц пчелиной матки// Диссертация на соискание ученой степени кандидата биологических наук. Киев, 1977. – 118с.
7. Camargo J. M. F., Mello M. L. S. Anatomy and histology of the genital tract, spermathecal duct and glands of *Apis mellifera* queens (Hymenoptera: Apidae)// Apidologie. – 1970. – 1, №4. – p. 351–373.
8. Winston Mark L. The Biology of the Honey Bee. – England, London: Harvard University Press Cambridge, Massachusetts. – 1991. – 281s.

ТЕОРІЯ, ПРАКТИКА, ДОСВІД

КУДИ ЛЕТЯТЬ БДЖОЛИ?

Володимир МУРЗЕНКО

вул. О. Десняка 23, кв. 5, м. Борзна, Чернігівська обл. 16400

Людина тисячі років використовує бджіл для своїх потреб, постійно веде спостереження, аналізує, робить певні висновки. У підсумку – чим більше ми вникаємо в суть життя бджолої сім'ї, тим більше проблем постає перед нами. Спілкуючись із пасічниками, я часто роблю висновок: наукові дослідження та результати їх часто не відповідають практиці бджільництва або неправильно тлумачаться.

Вперше у віці 8–10 років я був свідком досить гучних конфліктів між пасічниками під час кочівлі на медодаї. На мої запитання до батька, чому дядьки беруть один одного за груди, аргументованої відповіді не було. Навчаючись у Києві в професора В.П. Поліщука, отримав відповіді на питання, що мене хвилювали. Виявилось, що все нібито дуже просто: пасіка, яка розміщена між медодаями й іншою пасікою, стоїть на перельоті.

Результат: бджоли з більш віддаленої пасіки осідають у вуликах, розміщених біля медодаїв. Тобто продуктивність бджолиних сімей пасіки, яка стоїть на перельоті, значно підвищується, а бджолосімей стаціонарної пасіки – знижується. Цю "аксіому" у голови пасічників закладають і наші науковці, причому не провівши необхідних досліджень з даного питання. Усі відомі підручники рясніють такими ж рекомендаціями. Я вирішив викласти своє бачення цієї проблеми, яке не збігається з офіційно визнаним.

Отож, спочатку розглянемо наукові факти. Після народження молода бджола

на 4–6-й день за сприятливої погоди робить орієнтувальний обліт і одночасно звільняє кишечник від калу. Вона запам'ятовує основні орієнтири навколо вулика, форму, забарвлення передньої стінки, розміри та форму вічка, висоту розміщення його над землею. З кожним вильотом бджоли радіус польоту значно збільшується. Крім орієнтирів вона добре запам'ятовує запах бджіл-сестер та гнізда. У віці 18–20 днів молоді бджоли переходять до роботи у полі. Причому вони не летять самі на пошуки медодаїв, а використовують інформацію бджіл-розвідниць. Звертаю увагу особливо на цей момент: у свій "бортовий комп'ютер" бджола закладає програму польоту від пункту А до пункту Б і назад. Що ж потрібно зробити, щоб цю програму порушити і щоб бджола не повернулася в рідний вулик?

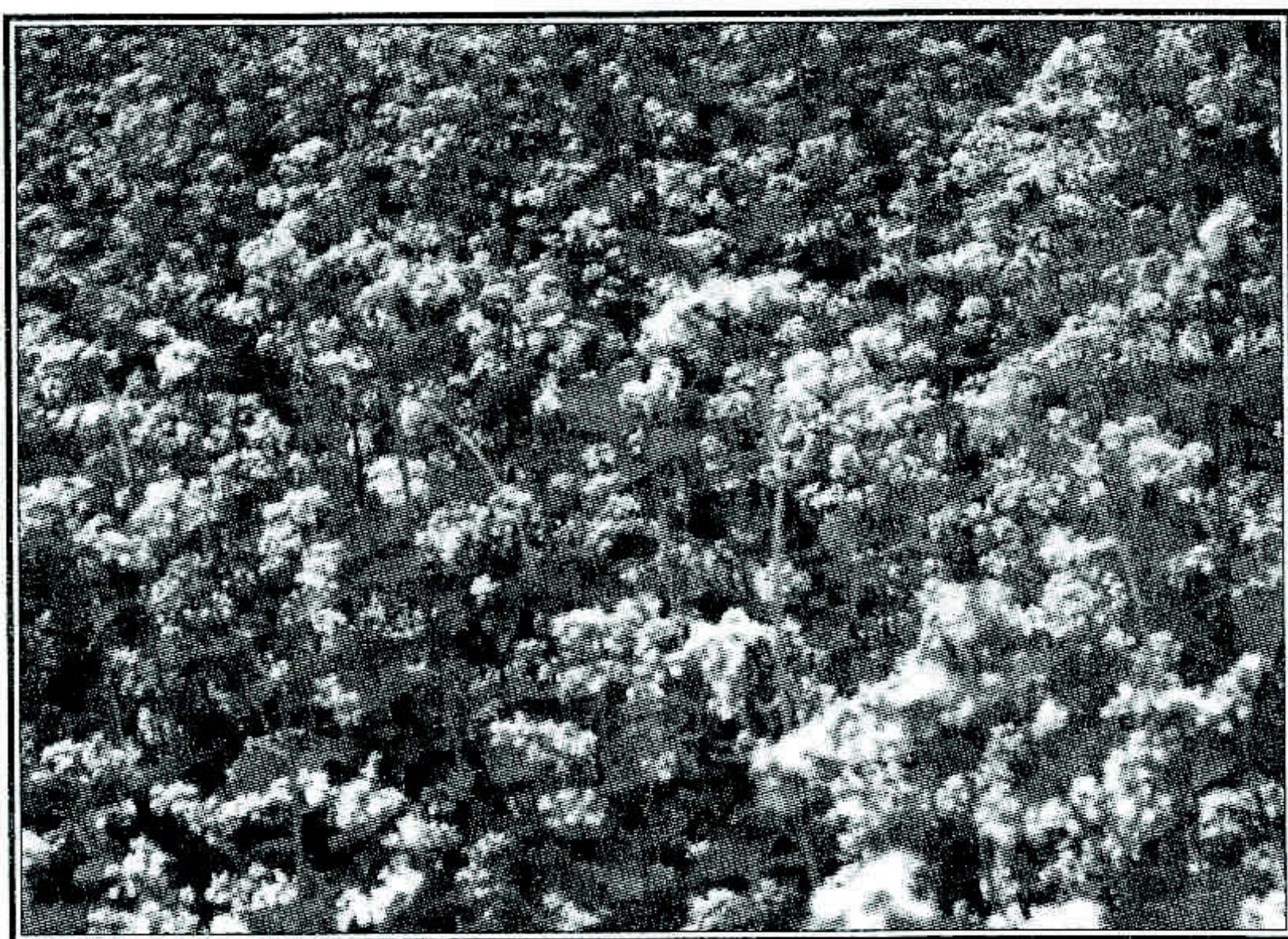
Читаємо в підручнику: при різкій зміні погоди, особливо при грозах зі шквальними вітрами, бджоли осідають у вуликах, які стоять ближче до медодаїв. У тому ж таки підручнику наведено ще один факт: бджоли дуже чутливі до зміни атмосферного тиску і відносної вологості, тому з першими ознаками дощу вони великими групами повертаються у вулик. І. О. Левченко виявив, що основна маса робочих бджіл літає на висоті 8–10 м, тобто значно вище вуликів та місць, де вони стоять. Безумовно, при сильних дощах з вітрами частина льотних бджіл гине дорогою до пасіки, особливо якщо відстань до неї 3 км і більше.

Тепер розглянемо конкретний приклад. Дві пасіки використовують медозбір з гречки, яка розміщена за 2 км від села. Перша пасіка вивезена безпосередньо до гречки, і вулики стоять у лісопосадці. Друга пасіка залишена на стаціонарі, і її бджоли літають на гречку безпосередньо через першу пасіку. Постає питання: кому це вигідно? Пасіка, розміщена біля гречки, має ряд переваг. По-перше, чим менша відстань до медодаю, тим більше рейсів зробить робоча бджола і принесе більше нектару. По-друге, мобілізація на гречку тут досягатиме 80–90% усіх льотних бджіл і значно краще відбуватиметься запилення. У той же час необхідно сказати і про мінуси розміщення пасіки на перельоті.

Можна побачити різку перемену в поведінці бджіл після перевезення до медодаїв – значно зростає агресивність незалежно ні від погоди, ні від сили медозбору. До цього, на мою думку, призводять бджолині крадіжки, які можна виявити, уважно спостерігаючи за бджолами, що вилітають з вулика. З деяких за хвилину вилітає до 20–30 бджіл з переповненим медовим зобиком. Це в основному старі бджоли без волосків на черевці. Частіше за все вони летять на сусідні пасіки, хоча бувають випадки, що бджоли переносять мед і в сусідні вулики. Це негативне явище ще називають "тихими" крадіжками. Вони завжди спостерігаються в періоди, коли всі льотні бджоли збирають нектар з одного масиву медодаїв і тому мають майже однаковий запах. Потрібно наголосити ще й на тому, що під час доброго медозбору охорона гнізда у бджіл досить невелика.

Тепер перейдемо до стаціонарної пасіки. Літаючи на відстань 2 км, бджоли, безумовно, будуть приносити менше нектару з гречки, але вони постійно крадуть мед з вуликів, які стоять на перельоті. Тому за підсумками медозбору можуть значно випередити кочову пасіку. Крім того, чим кращий медозбір, тим спокійніше ведуть себе бджоли на стаціо-

фото О. Коцюмбаса

нарній пасіці, тим продуктивніше працює пасічник. За відсутності медозбору "тихі" крадіжки переростають у напади, під час яких можуть загинути слабкі сім'ї пасіки, яка стоїть на перельоті.

Я не заперечую, що можливі зльоти бджіл під час медозбору. Таке явище спостерігається, коли бджіл утримують на платформах і в павільйонах. Причому частіше за все в чужі вулики залітають молоді бджоли, особливо якщо бджолині сім'ї різної сили.

Тепер підсумуємо. Пасіка, розміщена на перельоті, значно більше втрачає, ніж отримує. По-перше, перебуваючи під постійним пресом чужих бджіл, бджолині сім'ї ведуть себе агресивно незалежно від погоди та сили медозбору. По-друге, під час "тихих" крадіжок не тільки в значних кількостях переноситься мед з однієї пасіки на іншу, але й відбувається перезараження бджіл інфекційними хворобами. По-третє, виникають конфлікти між пасічниками.

Який же вихід з цієї ситуації? Я вважаю, що розміщення пасік на кочівлі повинно відповідати зоотехнічним вимогам, тобто перед кочівлею необхідно ретельно перевірити місцевість у радіусі 3 км, щоб знати, де ще є пасіки. Якщо поруч з масивом медодаїв є населений пункт, пасіку необхідно розміщувати на протилежній стороні поля. Завдяки цьому можна уникнути конфліктів, і перебування на кочівлі перетвориться в радісну працю і спілкування з природою.

Гонорар – на розвиток журналу

СПРЯМОВУВАННЯ БДЖІЛ НА БІЛУ АКАЦІЮ

Олександр СТРЕЛЬЧЕНКО
м. Дніпропетровськ

Як нам відомо, бджоли збирають нектар, пилок та смолисті речовини — це основа взятку.

Взятки бувають ранні (весняні), середні (літні) та пізні (осінні). Продуктивність взятку може бути малою, середньою, сильною — залежно від метеорологічних умов, ґрунту, тощо, та вирішальне значення має багата та стала кормова база. Ті медодайні рослини, що приваблюють бджіл, створюють кормову базу сучасного бджільництва.

Теорія стверджує, що окремі квітки виділяють нектар у кількості від кількох міліграмів до десятих його часток. В Україні налічується до тисячі видів медодаїв, та практичне значення мають не більше двохсот, а стабільно виділяють нектар тільки 40 видів. П. І. Прокопович писав:

«Кожен тямущий пасічник має знати, які медодайні рослини в його місцевості дають бджолам щедre пасовисько і в який саме час, та як довго воно триває, в які тижні бувають перерви у цвітінні медодайних рослин».

У нашій місцевості взяток з білої акації є першим, вона починає цвісти з середини травня. Медопроодуктивність її — до 400 кг/га. Але саме в цей час основна маса льотних бджіл збирає нектар з малини та суниці, хоч площа їх насаджень незначна.

Тому, щоб посилити відвідування бджолами білої акації, необхідно якомога раніше застосовувати метод спрямовування бджіл. 2002 року мої бджоли зібрали 600 кг товарного меду з білої акації, та було б менше якби не цей метод. Ще К. Фріш виявив, що бджоли літають на квіти доти, доки вони цвітуть, виділяючи нектар. Безумовно, що коли грона білої акації бувають повні нектару, дивний ніжний аромат їх скоріше привабить бджіл, та

третину часу буде згаяно. А нам треба, щоб бджоли якнайбільше зібрали товарного меду саме з білої акації.

Метод Фріша — спрямовування бджіл на запах корму.

Я роблю це так. За два дні до початку цвітіння білої акації даю в кожен бджолосім'ю торішній акацієвий мед в невеликих дерев'яних годівничках — 200 г на сім'ю в перший день і 100 г у другий. Як тільки на гронах білої акації з'являються квіти, зриваю їх з гронами. На одну бджолосім'ю достатньо зірвати 12 частково квітучих грон. Потім кладу їх на дно вулика біля заставної дошки та на решітку стельової дошки. Тут треба зазначити, що спрямовування відбувається поетапно. Спочатку на білу акацію летять молоді бджоли, які в цей час ще не збирали нектару з інших рослин, а потім вже старші за віком; безумовно і те, що бджоли-розвідниці відігравали не останню роль. На четвертий день цвітіння білої акації льот бджіл значно збільшується (з'являється "легкий" гул).

Теорія і практика підтверджує, що спрямовування бджіл є одним з ефективних засобів підвищення медозбору.

Якщо торішнього меду немає, готують ароматизований корм. В охолоджений цукровий сироп (1:1) кидають квіти з білої акації або інші, на які необхідно спрямовувати бджіл. Настояний (2–3 год) ароматизований корм роздають бджолам увечері в дерев'яних годівницях або наливають в пусті чарунки крайніх щільників протягом трьох днів по 200 мл. Цей варіант спрямовування бджіл дещо гірший, бо квіти треба рвати тільки тоді, коли вони вже розцвіли (на гронах). Та результат буде — бджоли скоріше посилять відвідування квітів необхідної нам рослини.

Гонорар — на розвиток журналу

ЩО ЦЕ ЗА НАДРАННІ РОЇ?

Василь ДРОЗД

м. Заліщики Тернопільська обл.

Давно вже пасічникую, але такого явища не спостерігав і про таке не читав. Справді є ще багато не вивченого, загадкового у житті та поведінці цих комах.

Сталося це 10 травня 2002 року між 18 і 19 годинами. Йшло до вечора, але ще було сонячно й тепло. Цвіли каштани, активно літали бджоли. Я порався на грядці. Аж чую гукає дружина: "Рій над пасікою!".

— Який там рій? — відповів я і глянув угору. Справді над старою черешнею біля вуликів звивався клуб бджіл. Подивився по вічках своїх вуликів, але нічого ройового не помітив у поведінці сімей.

Через кілька хвилин на стовбурі черешні вже було видно з пригорщу бджіл. Не вірилося, що це бджолина сім'я. Але взяв рійницю, поставив у неї рамку зі старим щільником і за допомогою димаря швидко зігнав бджіл на рамку, серед них була і матка. Сім'ю пересадив у вулик, додав ще одну маломедну рамку.

На це пішло 10–15 хвилин. Я підійшов до черешні, щоб пересвідчитися, чи не за-

лишилися там ще бджоли. Та над нею знову кружляв клуб. Що це? "Напевно, зашвидко забрав рійницю", — подумав я і побачив, як активно формувався новий клубочок на місці попереднього роя на тій же черешні.

Драбина була ще приставлена до стовбура, і я швидко впорався з бджолами. Набралося неповних дві рамки. По одній теж бігала матка. Посадив сім'ю у вулик, додав маломедну рамку.

Другого дня переглянув свої 18 сімей. Змін не помітив ніяких. Отже, це — гості. Через день подивився, як вони господарюють. І в одній, і в другій сім'ях матки почали відкладати яйця. Підставив їм по одній рамці з невеликою кількістю закритого розплоду. Зрозуміло, що великої цінності вони для мене не мали. Але мене хвилює інше.

Що ж це за надранні рої? А може це не рої?

Гонорар — на розвиток журналу

НУКЛЕУСНІ ВУЛИКИ: ПЕРЕВАГИ ТА НЕДОЛІКИ, ТЕХНОЛОГІЯ УТРИМАННЯ БДЖІЛ

Віктор Просюк

с. Іскра, Рівненський р-н, Рівненська обл.

Практично сьогодні бджільництво як таке, без виведення та використання молодих, плідних бджоломаток, немислиме. Бо ж відомо, чим молодші матки в сім'ях, тим рентабельніша стає пасіка. Тому пасічники, щоб замінити, мати в запасі чи реалізувати плідні матки, використовують нуклеусні вулики. Вони можуть бути різні за об'ємом та розмірами рамки. Я в себе на пасіці

використовую нуклеусні вулики на стандартну даданівську рамку та на 1/4 даданівської рамки.

Спочатку про нуклеуси на стандартну рамку. Вулик-лежак розгородив на вісім відділень рухомими перегородками з ДВП. Над кожним відділенням у стельових дошках просвердлив отвори під розмір майонезної баночки для підгодівлі бджіл. На передній стінці ніяких перегородок між

льотками не роблю, стінка не пофарбована, використовую навколольоткові бортики, пофарбовані в різні кольори, які добре розрізняють бджоли та матки: білий, жовтий, синій та алюмінієвий (див. фото 1 на с. 3 обкл.). Заселяючи нуклеус даю в кожне відділення по 2 рамки з розплодом на виході та медом. Слідкую, щоб бджоли добре покривали ці рамки.

Вулики зі сформованими нуклеусами розміщую за 150 м від основної пасіки, тому зліт бджіл доходить до 70%. Але протягом 1–2 днів кількість бджіл у нуклеусах збільшиться за рахунок тих, які народжуються. Такий розмір нуклеусів дає змогу утримувати в них трутнів.

Через два дні після формування оглядаю нуклеуси, якщо є рятункові маточники, то знищую їх, а замість них даю по одному чи два зрілих маточники штучного виведення. На стельові дошки ставлю майонезні баночки з кормом. Сімейки залишаю в спокої два дні, після чого перевіряю вихід маток. За 6–8 днів молоді бджоли облітуються, а з ними й неплідні матки.

На 10–12-й день можна перевірити, чи з'явився засів. Після початку яйцекладки маток їх відбираю, а з запасу даю в клітках неплідних маток такого ж віку, що й попередні. Не маючи розплоду, бджоли добре їх приймають. А через 5–6 днів ці матки починають відкладати яйця.

Відібравши і цих маток, даю через два дні маточники, з яких вийде третя партія маток. Після запліднення вони працюють у нуклеусах до двох-трьох тижнів. Потім процес повторюю. Тож таким методом я отримував від нуклеусів до 6–8 маток за сезон. Не останню роль в цьому відіграв допис Володимира Мурзенка ("УП" №3 за 2001 рік), за що йому дуже вдячний.

Щодо недоліків, то при цьому методі бджоли не завжди добре приймають маток, особливо якщо є відкритий розплід. Тому я пропоную підсаджувати зрілі маточники, після чого сімейкам давати підкормку. Ситі бджоли тягнуться до матки, а не вороже до неї ставляться.

Є тенденція до збільшення розплоду і бджіл, що призводить до викучування останніх з льотків. Особливо це відчувається в спекотне літо. Можливе також роїння бджіл. Необхідно багато бджіл та рамок, що неприйнятне у великих матковивідних господарствах.

Але переваги очевидні:

- більший вихід якісних плідних маток;
- менші втрати під час обльотів;
- нуклеуси можна використовувати для формування бджолопакетів;
- кількість бджіл у таких нуклеусах не зменшується тому, поповнивши кормові запаси, можна пускати їх у зиму;
- такі нуклеуси задовільно зимують, а навесні з них можна мати чудові сім'ї, або ж, відібравши плідних маток, використовувати за призначенням.

Але найважливіше те, що нуклеуси легко формувати. Думаю, що переваг більше ніж досить.

Щодо нуклеусних вуликів на 1/4 стандартної рамки, то тут усе по-інакшому. Використовую їх на 4 маткомісця. Льотки розміщені по-одному на кожній стінці вулика, які пофарбовані в різні кольори (див. фото 2 на с. 3 обкл.). Стельові дошки суцільні, в усіх просвердлено отвори для підгодівлі бджіл з майонезних банок. Технологія заселення і утримання потребує часу. Заздалегідь в пусті стандартні рамки вставляю по 4 рамочки з нуклеусів (можна з вощиною або вже відбудовані) і роздаю в основні сім'ї.

Перед формуванням нуклеусів ці рамочки відбираю. На той час вони мають бути зі зрілим розплодом. Роздаю в кожне відділення разом із бджолами по 2 рамочки, додаю також по 2 рамочки з кормом і дотрушую молодих бджіл. Закриваю стельовими дошками та засітковую льотки. Нуклеуси переношу в затінок і ввечері відвожу їх від пасіки на 1,7 км. Розставивши на новому місці, відкриваю льотки. Бджоли не злітають, але можуть викучуватися. На другий день після обіду роздаю маточники та підкормку.

Через 2–3 дні перевіряю вихід

маток, де потрібно – даю повторно маточники.

Протягом 7 днів бджоли літають, зльотів немає, навіть облітуються деякі матки. Через тиждень нуклеуси перевозжу назад на постійне місце за 150 м від основної пасіки, де матки запліднюються і починають яйцекладку. Через 3 дні після цього маток відбираю, а ще через два дні знову даю маточники. Процес знову повторюю.

Що ж тепер? У таких нуклеусах виводити маток без розплоду не бажано, бо порушено мікроклімат гнізда, одне слово, оптимальних умов немає. В цьому я пересвідчився. Обов'язково в нуклеусних відділеннях має бути розплід, щоб бджоли підтримували стабільну температуру, а це для неплідних маток дуже важливо. Не можна вулики утримувати на сонці. Після першого заселення нуклеуси потрібно обов'язково вивозити на відстань не менше 1,5 км, а через тиждень повернути назад. У безвзятковий період можливий напад, сімейки не завжди можуть себе захистити, особливо коли відібрані матки. Вихід маток – до чотирьох з одного маткомісця. Переваги також є.

Більшість матковивідних господарств використовують саме такі нуклеусні вулики, бо потрібно менше бджіл та рамок з розплодом, легше шукати плідних маток тощо. Ці вулики дуже добре перевозити. Скорочується час роботи з кожним нуклеусом, що дає змогу обслуговувати велику їх кількість.

Але багато пасічників використовують декілька нуклеусів для утримання запасних маток. Постає питання: який нуклеусний вулик для цього ліпший? Виходячи з конкретних умов, вибір кожен мусить зробити сам.

Рекомендована література

Комиссар А.Д. Многоместные нуклеусные и микронуклеусные ульи. – СК., 1997.

Гулько М. Нуклеус і високоякісна матка // Український пасічник. 1998. №6.

Мурзенко В. Зміни до технології // Український пасічник. 2001. №3.

Тлустий А.І., Івченко В.М. Втрати бджіл під час формування нуклеусів // Український пасічник. 2001. №4.

ПРИСКОРЕНИЙ СПОСІБ ФОРМУВАННЯ ВІДВОДКІВ

Володимир РЕПКА
Кіровоградська обл.

Протягом пасічного сезону в бджолиній сім'ї відбувається з одної сторони, нарощування молодих бджіл, яке веде до збільшення сили сім'ї, а іншого боку, безперервне відмирання бджіл, зменшення чисельності населення вулика.

Ранньою весною, після першого весняного обльоту ріст сімей уповільнюється, а в слабких сім'ях деякий час спостерігається навіть зменшення чисельності бджіл.

Чим сильніша сім'я з весни, тим швидше вона розвивається. Це пояснюється рядом причин. По-перше, сильні сім'ї легко підтримують необхідну температуру в гнізді, що сприяє ліпшому ви-

рощуванню розплоду порівняно зі слабкими сім'ями. По-друге, бджоли в сильних сім'ях живуть довше, ніж в слабких. В сім'ях, які налічують 8–20 тис. бджіл, в ранньовесняний (холодний) період робочі бджоли живуть в середньому 30, а в більш пізніший (теплий) період – 35–40 днів. В слабких, чисельністю 4–6 тис., термін життя бджіл в середньому скорочується відповідно до 26 і 30 днів. При особливо сприятливих умовах у сильних сім'ях збільшення кількості бджіл в кінці весни і на початку літа досягає 8–10% за день. Такі сильні сім'ї дуже важливо не допускати до роїння.

Якщо роїння на пасіці не бажане, то збільшення кількості бджолиних сімей (відводки) є одним з важливих завдань пасічника, виходячи з наступних міркувань:

а) розширення маленьких любительських пасік новими бджолиними сім'ями для отримання меду;

б) збільшення бджолиних сімей на більш великих пасіках для вирощування і реалізації маток, оскільки штучне розмноження пов'язане з вирощуванням маток;

в) формування тимчасових допоміжних сімей, розплід і бджіл яких можна використовувати для підсилення основних (в активному пасічницькому сезоні) малосильних сімей;

г) запилення сільськогосподарських культур, що сприяє отриманню високоякісної продукції, збільшенню урожайності насіння і фруктів, отриманню великої кількості якісного меду, воску, маточного молочка, прополісу тощо.

Для прискореного розмноження бджіл вибирають сім'ї, які мають не менше восьми рамок з розплодом. В таких сім'ях забирають маток і використовують їх залежно від потреби пасіки, по-різному: для заміни старих або неповноцінних маток, для формування нових бджолиних сімей і т.д.

Через день коли будуть закладені рятункові маточники, сім'ї, від яких забрали маток, ділять на двоє напівльоту. Для цього збоків кожної сім'ї ставлять дві вуликові підставки, кожену на відстані півметра від вулика. Потім під час сильного льоту бджіл запасний вулик підносять до основної сім'ї і переставляють в нього половину щільників з розплодом і кормом, не струшуючи з них бджіл. Рамки з розплодом розділяють так, щоб у запасному вулику і в основній сім'ї був закритий і відкритий розплід, а також маточники. Потім запасний вулик ставлять на одну із підставок, а вулик з основною сім'єю – на іншу. Льотки обох вуликів повинні розміщуватися на одному рівні з льотком вулика, знятого з середньої під-

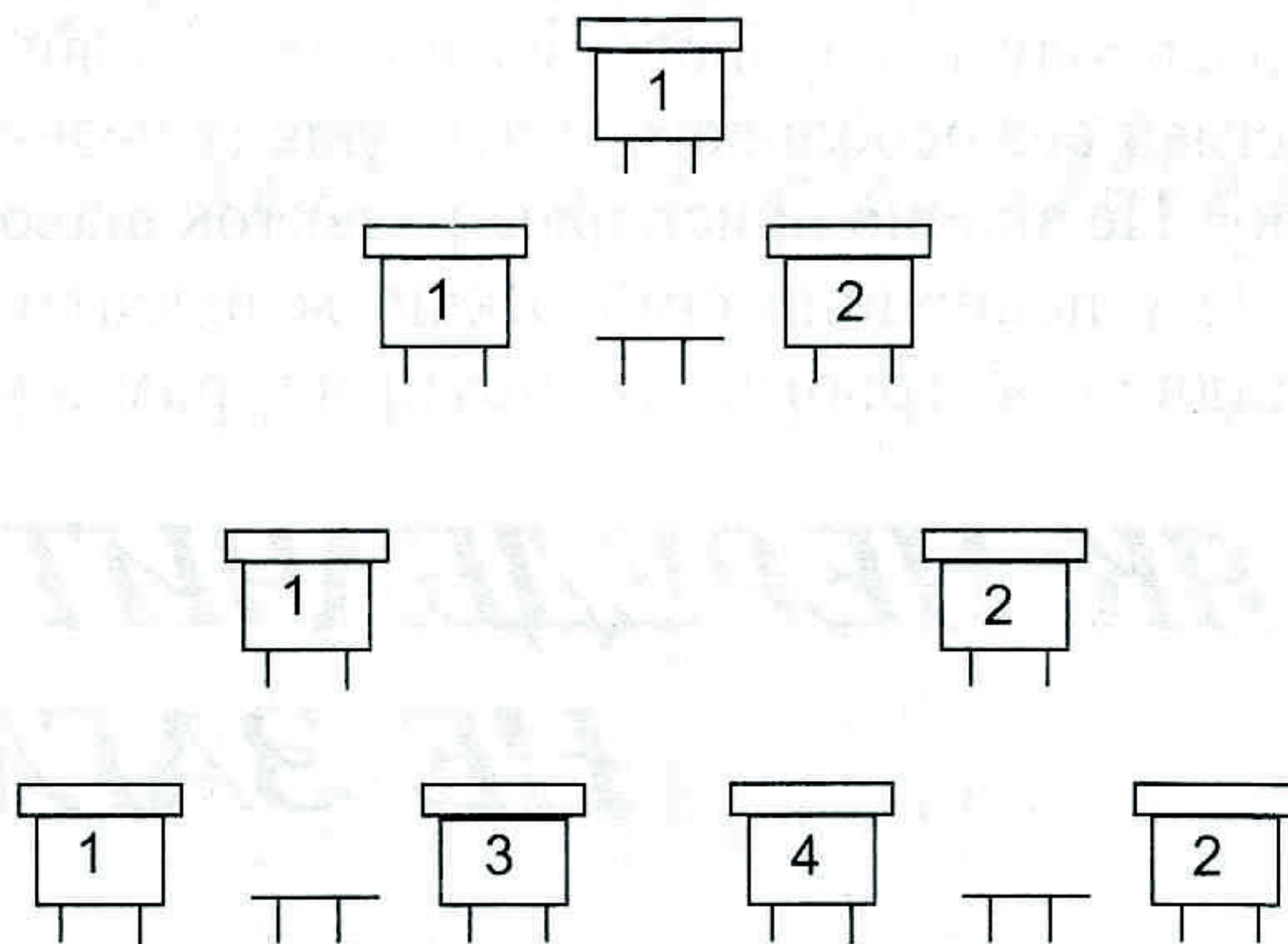

Схема поділу сімей напівльоту ставки.

Льотні бджоли, які повертаються з поля, не знайшовши свого вулика на місці розлетяться рівномірно по обох вуликах. Якщо буде помічено, що бджоли розлітаються не рівномірно, то той вулик, в який їх летить більше, трохи відсувають в сторону від лінії льоту бджіл. Таким чином замість одної сильної сім'ї на пасіці формуються дві приблизно рівні за силою.

На другий день ввечері після закінчення льоту бджіл, обидва вулики, які стоять на відстані півтора метра один від одного, відсувають – один вліво, інший праворуч ще на півметра. Теж саме роблять і на третій день, поки віддаль між вуликами не досягне 3,5 м. У наступний (четвертий після першого ділення) день під час сильного льоту бджіл кожену сім'ю цим же способом знову ділять на дві приблизно рівні частини. Таким способом кожна основна сім'я може бути розділена на чотири відводки.

Всі вони при формуванні повинні мати свої рятункові маточники. Однак для прискорення виходу маток і підвищення їх якості відводку можна дати по одному зрілому маточнику.

Якщо у відводки дають не маточники, а неплідних маток, їх підсаджують у кліточках Титова, які поміщають між двома сусідніми щільниками так, щоб матки самі могли брати корм із розпечатаних ділянок щільників.

Після того як молоді матки починають яйцекладку, відводки підси-

люють декількома рамками закритого розплоду відібраного від інших основних сімей без особливого збитку для їх розвитку. Це значно прискорює розвиток відводків у повноцінні сім'ї. Якщо ж підсилити відводки трьома чи чотирма рамками

розплоду (в 2–3 прийоми), то підсилені відводки нарівні з основними сім'ями будуть використовувати медозбір (липа, гречка, соняшник). Під час розвитку їм, як і всім іншим сім'ям пасіки, дають для відбудови рамки зі штучною вошиною.

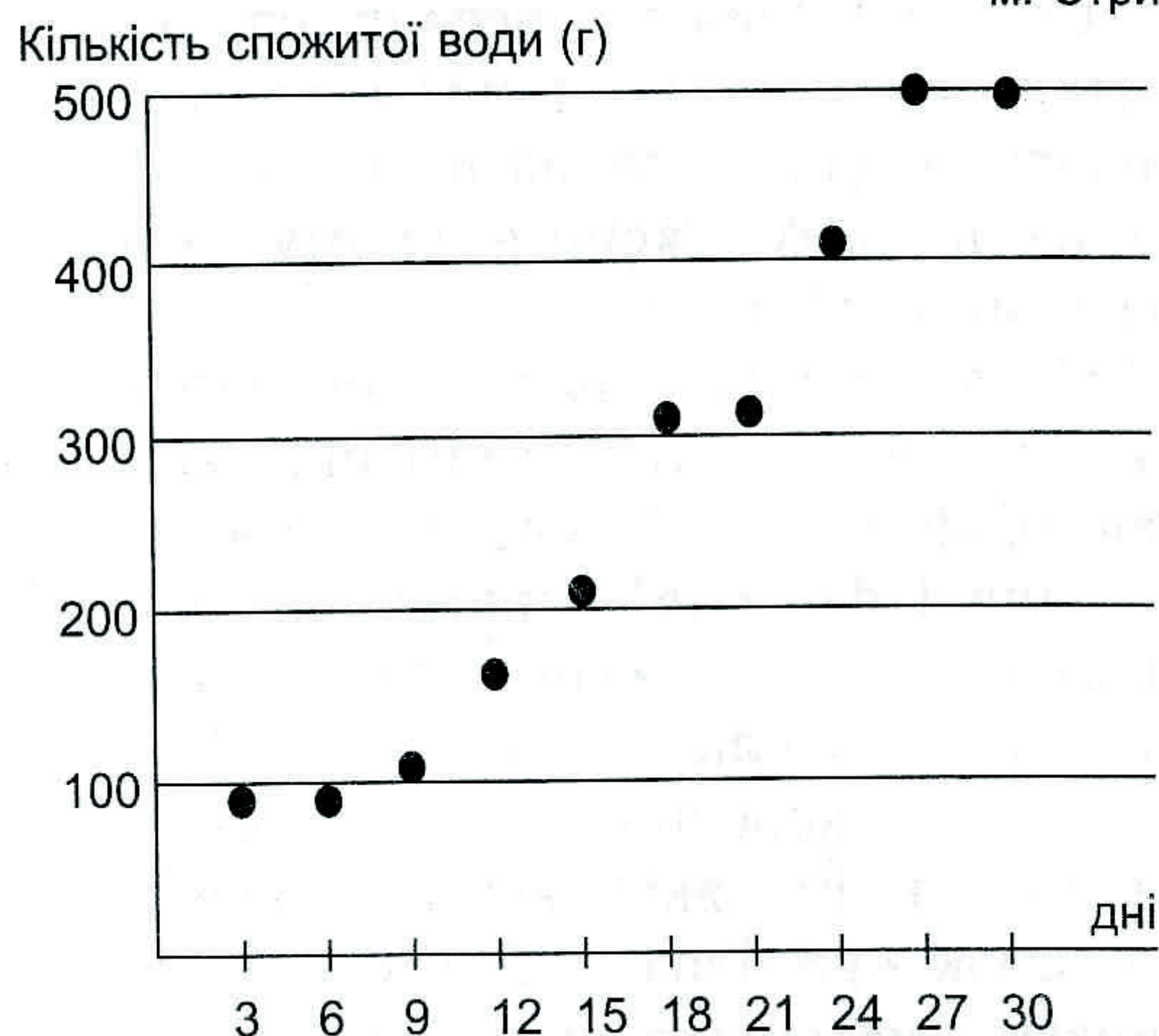
ЯК ПЕРЕДБАЧИТИ РОЇННЯ БДЖІЛ, НЕ ЗАГЛЯДАЮЧИ У ВУЛИК?

Володимир ПУДЯК
м. Стрий

Це вдалося мені зробити несподівано. Все почалося з індивідуальних поїлок. Декілька років до того я вже використовував індивідуальні поїлки з конкретною єдиною метою: допомогти бджолам ранньою весною і пізніше при несприятливій погоді (про конструкцію поїлки пізніше). Одні сім'ї споживали більше води, а інші менше. І це зрозуміло, адже вони були різної сили. Кількість спожитої води, починаючи з 10–20 мл на день, зростала до 100 і 200 мл. Цікаво, що ця кількість з часом у деяких сім'ях почала зменшуватися, а окремі сім'ї навіть перестали брати воду.

Наступного року я почав вести контроль. Спочатку протягом п'яти днів, а пізніше кожний третій день записував кількість спожитої кожною сім'єю води. Для спрощення запису ставив крапку на відповідній висоті і виходив наглядний графік. Найкраще це робити на листочку в клітинку.

Щоб побудувати такий графік, потрібно кожних три дні воду у напувалці доливати до повної, або позначками зафіксувати на даний час рівень води. Як видно з графіка спочатку кількість спожитої води стабілізується з невеликим коливанням. А тривожний момент настає, коли ця кількість починає зменшуватися. Це означає, що зменшується кількість відкритого розплоду. Матка зменшує червління. Мабуть готується до роїння. Я пишу "мабуть", бо можуть бути й інші причини зменшення червління. Але в кожному разі пора заглянути у вулик.

Графік споживання води однією бджолиною сім'єю

Нажаль, ці експерименти, а точніше спостереження, ще не закінчені. Та я даю можливість молодим пасічникам-науковцям довести це до кінця і сформулювати конкретні рекомендації. Насамперед при якому зменшенні споживання води появляються перші маточники і при якому можна ще запобігти входженню сім'ї в роїловий стан. Для тих, хто захоче провести такі спостереження рекомендую графік ущільнити так, щоб на одній сторінці помістилися всі активні місяці: травень, червень і липень.

На перший погляд може здатися, що ці спостереження заберуть багато часу, але набагато більше часу буде зекономлено, бо не потрібно заглядати в гніздо бджіл протягом тривалого часу.

Гонорар – на розвиток журналу

ЩОБ ШВИДШЕ ВІДБУДУВАТИ НАДСТАВКОВІ РАМКИ

Олексій СМАЛЬ

15 мкр-н, 15, кв. 57, м. Нововолинськ, Волинська обл.

Із задоволенням читаю журнал, проте пишу вперше. Прочитавши статтю О. Коцюмбаса "Утримання бджіл у вуликах з надставками" (УП. 2002. №11), хочу висловити свою думку.

Мої вулики, 16-рамкові на даданівську рамку, ідентичні схемі, надрукованій в журналі. Гніздові рамки, як і надставкові, мають ширину 25 мм. Між рамками кладу роздільні рейки завширшки 12 мм.

Наприкінці травня або на початку червня ставлю на вулики надставки, але не так, як рекомендують в літературі, а змішаним способом. А саме: виймаю з гнізда половину (8 шт.) рамок через одну, кладу їх у переносний ящик, залишаючи між ними відстань близько 50 мм, на вулик ставлю надставку, а в неї – гніздові рамки, причому так, щоб вони зайшли між рамки, що залишилися в гнізді. Між ними ставлю надставкові рамки. Отже, у гнізді одночасно буде 16 рамок гніздових і 8 надставкових. Якщо навіть надставкові рамки з вощиною, бджоли освоюють їх дуже швидко. Під гніздовими рамками, розміченими в надставці, бджоли відбудовують трутневі щільники, в які матка відкладає яйця.

Після запечатування трутневого розплоду рамки виймаю, язики вирізаю і перетоплюю (біологічний спосіб боротьби з вароатозом).

Далі переставляю рамки в зворотному порядку. Гніздові рамки повертаю в гніздо. Надставку доповнюю до повного комплекту надставковими рамками зі сухими щільниками або вощиною. Сильна сім'я освоює надставку протягом тижня і активно носить в неї мед.

Гонорар – на розвиток журналу

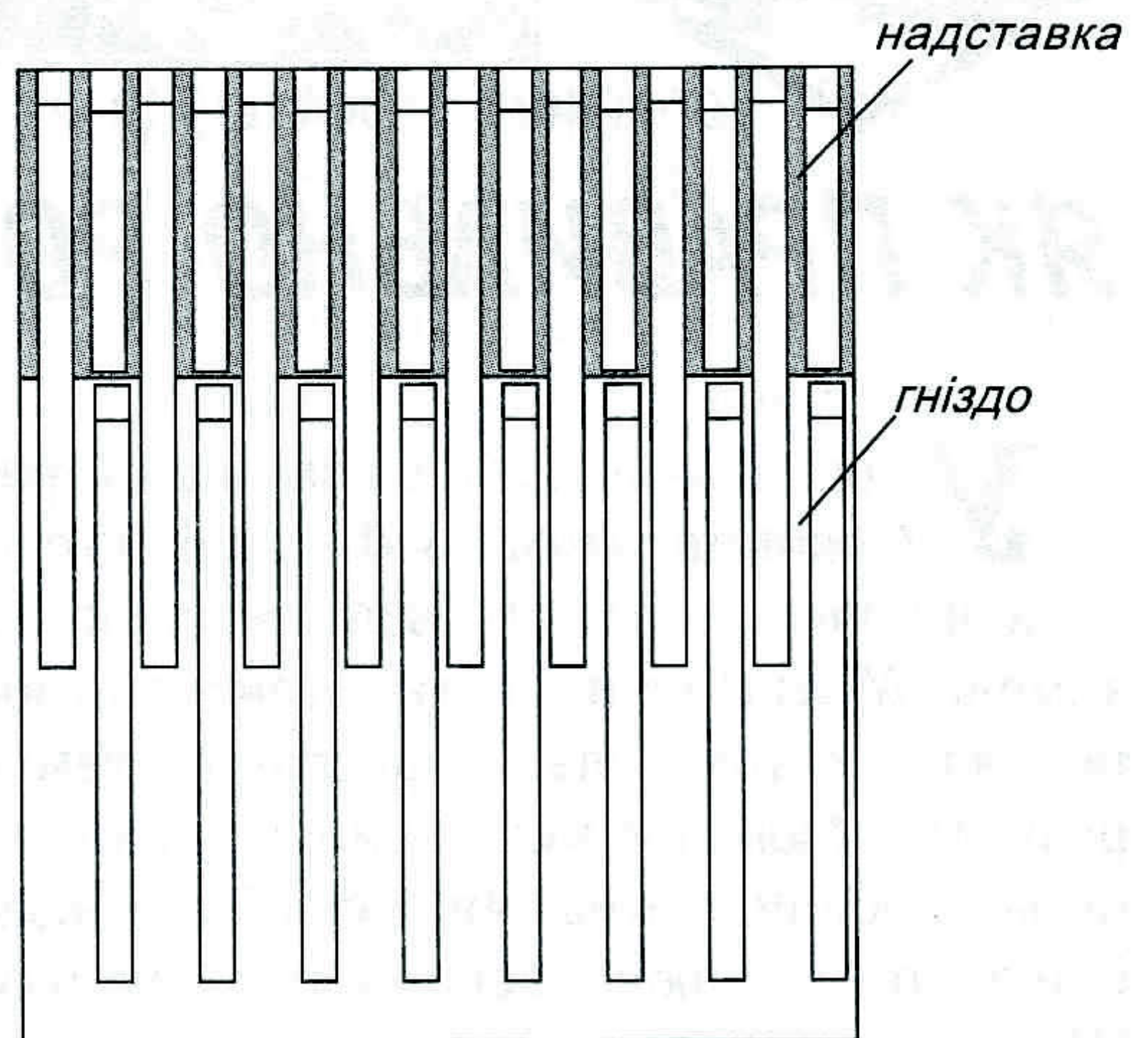
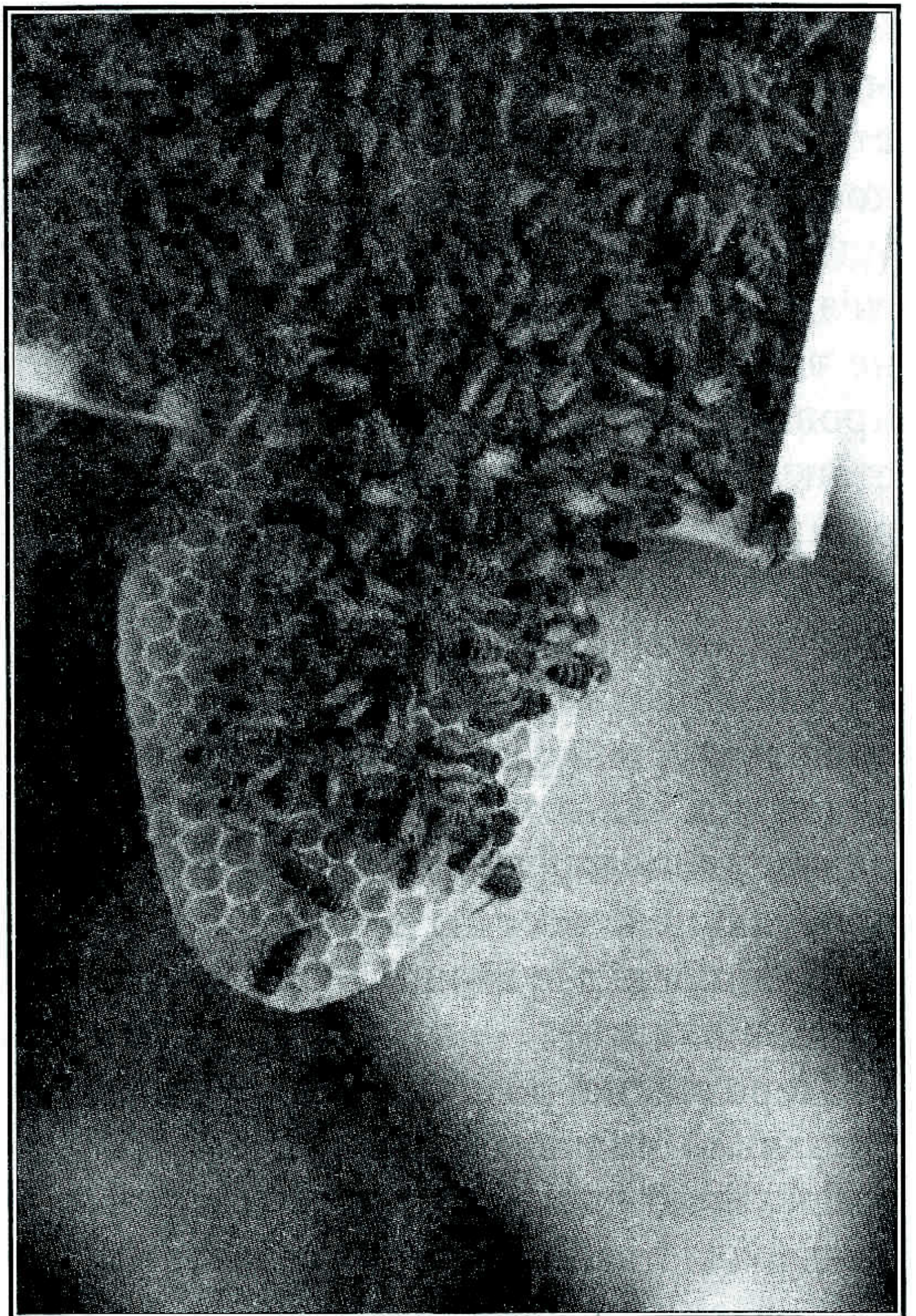
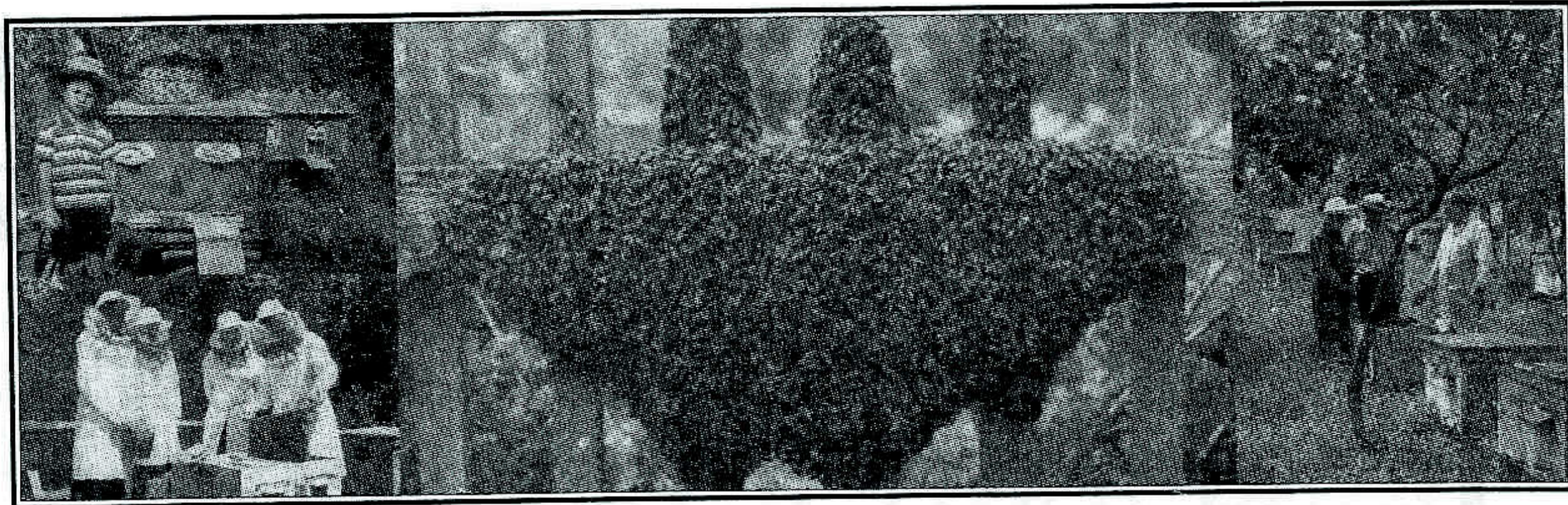

Схема розміщення надставкових і гніздових рамок

фото О. Коцюмбаса

Трутневий язик на гніздовій рамці

СТОРІНКА ПОЧАТКІВЦЯ

ЯК ПРАВИЛЬНО РОЗШИРЮВАТИ ГНІЗДА

Андрій ДРУЖБЯК

У травні закінчується заміна старих бджіл молодими, які здатні виготовувати в чотири рази більше личинок ніж зимові. Матки починають інтенсивно яйцекладку і тому різко зростають темпи розвитку бджолосімей, вони швидко набирають сили, займаючи весь об'єм гнізда і щільно обсідаючи всі рамки у вулику. Щоб не гальмувати цього процесу, бджолосім'ї треба забезпечити необхідною кількістю щільників з вільними чарунками для відкладення маткою яєць, для розміщення свіжопринесеного нектару, пилку, створення оптимальних умов життєдіяльності сім'ї.

Дуже важливо своєчасно розширити гнізда, оскільки затримка з цим призводить не тільки до гальмування розвитку, але й провокує входження сімей в ройовий стан. Але ж відомо, сім'ї, які готуються до роїння різко уповільнюють свою діяльність: майже припиняється робота на медозборі, не відбудовуються щільники, бджоли зменшують годівлю маток, готуючи їх до польоту, внаслідок чого спадає їхня яйцекладка. Такі бджолині сім'ї вже не мають господарської цінності, не дають прибутку, а вивести їх з такого стану обумовлює певні труднощі, особливо для початківців.

Передчасне розширення гнізд також негативно впливає на розвиток бджолосімей. Воно спричиняє переохолодження гнізда, а відтак призупиняє розвиток бджолосімей, оскільки бджоли не можуть обігріти розплідної частини гнізда, а

це часто призводить до виникнення різних захворювань.

До розширення гнізда приступають залежно від погодних умов, надходження у вулики нектару і пилку, стану бджолосімей (кінець квітня – початок травня). Для перших розширень добре використати медові щільники, взяті із вуликів при скороченні гнізд у попередньому році або запасні повномедні щільники, які, ставлячи у гніздо, треба попередньо розпечатати – це імітуватиме взятку і буде стимулювати бджіл до активної діяльності. Якщо таких рамок немає, то сім'ї розширюють світло-коричневими щільниками, в яких вже вивелося 2–3 покоління бджіл. Світлі щільники, які ще не були з розплодом в цей час підставляти не рекомендується, оскільки вони порівняно досить холодні і матка не хоче відкладати в них яйця. Для швидкого освоєння щільників бджолами перед тим як ставити їх у сім'ї, бажано скоропити ("Росинкою") теплою водою або цукровим сиропом.

У вуликах-лежаках починають розширювати гнізда тоді, коли матка зачервить всі рамки, крім двох крайніх. При першому розширенні в гніздо підставляють один щільник, який розміщують між останньою рамкою з розплодом і покривною медо-перговою рамкою. Якщо ж матка вже почала відкладати яйця на одній з покривних рамок, тоді новий щільник розміщують крайнім, щоб не розривати розплідного гнізда. У подальшому з настанням стійкої теплої погоди, коли сім'ї наберуть сили

до десяти рамок і більше, розширювати гнізда можна підставляючи одночасно по 2–3 щільники і розміщувати їх всередині гнізда, між рамками з розплodom. Тоді бджоли добре будуть працювати, готувати підставлені щільники для засіву маткою, і таким чином значно прискориться процес освоєння бджолами нових щільників.

Коли починається взяток, розширення сімей проводити рамками зі штучною вощиною. Підставляючи такі рамки всередину гнізда, їх розміщують між щільниками з личинками молодого віку, де збирається велика кількість молодих бджіл-годувальниць в яких добре розвинені та функціонують воскові залози. Тому нові щільники відбудовуються дуже інтенсивно і матка швидко починає відкладати в них яйця. Однією з помилок, яку часто допускають пасічники-початківці, є затримка з розширення гнізда вощиною (замість неї дають відбудовані щільники). Побутує думка, що для вироблення 1 кг воску бджоли витрачають 3–4 кг меду, і тому з відбудовою рамок з вощиною зменшується медозбір. Але незалежно від того – відбудовують бджоли щільники чи ні, воскові залози у них працюють, вони споживають цей корм і виділяють віск, і якщо пасічник не забезпечить бджіл роботою з відбудови щільників, то цей віск втрачається. Внаслідок цього на пасіці дуже повільно поновлюються щільники, пасічник не отримує великої кількості воску, бджоли не завантажені роботою, тому швидше входять в ройовий стан.

Якщо пасічник не має змоги часто бувати на пасіці, і періодично розширювати гнізда, що вимагає досить великих затрат, можна застосувати метод разового розширення. Він полягає в тому, що за бджолами доглядають і розширюють гнізда звичайним способом, до того часу поки сім'ї не наберуть сили 11–13 рамок, з яких не менше як 9 рамок будуть з розплodom, після чого всі рамки з розплodom, маткою і бджолами пересувають вбік, а на їх місце біля льотка ставлять відразу 8–10 рамок, з яких половина з вощиною, розміщених

в перемішку між відбудованими пустими щільниками. Оскільки бджоли розташовують розплід безпосередньо біля льотка, а ми свідомо порушуємо звичну структуру гнізда, то щоб відновити її – вони змушені дуже енергійно відбудовувати рамки з вощиною та освоювати підставлені щільники на які згодом повертається матка для подальшого відкладання яєць. Тому такий метод також дозволяє ефективно підтримувати сім'ї в активному робочому стані.

При утриманні бджіл у багатокорпусних вуликах, після скорочення гнізд, наприкінці зимівлі та на початку весни, спочатку доводять повний комплект рамок в одному корпусі, поступово розширяючи гніздо, аналогічно як у лежаках. Коли бджоли обсядуть всі 8–10 рамок (залежно від конструкції вулика), ставлять другий корпус (див. схему на с. 4 обкл.), укомплектований маломедними та порожніми світло-коричневими щільниками і 2–3 рамками з вощиною. Якщо нема маломедних щільників у порожні рамки заливають рідкий цукровий сироп.

Для швидшого освоєння бджолами другого корпусу бажано перенести туди з нижнього 2–3 рамки з розплodom. Тоді рамки з вощиною можна поставити внизу замість відібраних рамок між щільниками з розплodom молодшого віку, де бджоли швидко їх відбудують. Рамки з розплodom у другому корпусі при цьому розміщують посередині одна біля одної та зверху кладуть утеплення, щоб запобігти переохолодженню розплodu.

Оскільки таке розширення сім'ї відразу цілим корпусом збільшує об'єм гнізда вдвічі, то бджолам стає важче підтримувати необхідну температуру для виховання розплodu. Якщо сім'ї після зимівлі швидко набирають силу і виникає потреба розширити гнізда в ранні терміни, коли в природі ще бувають похолодання, то другий корпус для попереднього освоєння бджолами можна поставити внизу під першим. У цьому випадку тепло, яке виділяється в процесі життєдіяльності сім'ї не підніматиметься вгору

і розсіюватиметься, як у попередньому випадку, а зосереджуватиметься безпосередньо у розплідній частині гнізда. Після освоєння другого нижнього корпусу бджолами, корпуси міняють місцями, матка переходить догори в цей корпус, де тепліше і є багато вільних чарунок та починає інтенсивно відкладати там яйця.

Коли матка зачервить більшість рамок у верхньому корпусі, сила сім'ї значно зросте за рахунок поповнення, яке виходить з розплоду нижнього корпусу і бджоли достатньо освоють гніздо, необхідно знову його розширити. Для цього корпуси міняють місцями: верхній з маткою та з відкритим розплодом вниз, а нижній з закритим розплодом на виході вгору. Третій новий корпус, укомплектований наполовину рамками з вощиною, розташованими вперемішку між відбудованими щільниками, ставлять врозріз між нижнім та верхнім корпусами. При теплій погоді та інтенсивному нектаровиділенні рекомендується третій корпус заповнювати навіть 8–10 рамками з вощиною.

Для швидшого освоєння бджолами нового гнізда, на невеликих пасіках, якщо є час та можливість, можна рамки з вощиною розмістити між щільниками з відкритим розплодом. При такому розширенні необхідно прослідкувати, щоб матка залишилася у нижньому корпусі, оскільки внаслідок ліпшого теплового режиму у верхньому корпусі, матки вниз самі, як правило, не опускаються. Гніздо після розширення повинно бути укомплектоване так, щоб два нижні корпуси були заповнені рамками з вощиною, розміщеними вперемішку між щільниками з відкритим розплодом, а у верхньому корпусі були рамки із закритим розплодом.

Після повного освоєння бджолами всього об'єму гнізда, якщо сім'я набере достатньої сили і більшість щільників буде зайнята розплодом під час інтенсивного медозбору для складання принесеного нектару та меду – підставляють четвертий корпус, який заповнюють в основному рамками з вощиною. При цьо-

му переукомплектовують гніздо: на дно ставлять корпус з відкритим розплодом, та маткою, на нього – корпус з недавно запечатаним розплодом, третім – новий підставлений корпус і зверху – корпус з розплодом на виході, медовими та порожніми щільниками.

Для швидшого освоєння підставлених рамок їх можна знову ж таки розставляти між щільниками з відкритим розплодом, зберігаючи при цьому описане вище комплектування гнізда: внизу відкритий розплід та матка, вгорі закритий розплід на виході та порожні щільники для складання нектару.

Для того, щоб матка не переходила червити у верхні корпуси, які використовуються для складання меду, багато пасічників використовують роздільні решітки, якими ізолюють маток в одному чи двох нижніх корпусах.

При розширенні гнізд у багатокорпусних вуликах, для запобігання роїння бджолам можна створити такі умови, які б нагадували їм стан рою заселеного в нове житло (метод Демарі, Сіменса). Суть таких методів полягає в тому, що коли сім'я набере сили в один чи два корпуси, її розширюють новим корпусом, в який переставляють одну або декілька рамок з маткою та відкритим розплодом, а решту місця заповнюють пустими щільниками та рамками з вощиною. Цей корпус ставлять на дно і накривають роздільною решіткою. а решту рамок із закритим та відкритим розплодом переносять догори. При іншому варіанті такого методу матку залишають в нижньому корпусі на пустих щільниках та рамках з вощиною, а весь розплід переносять вгору. Крім того відкривають невеликий льоток в одному з верхніх корпусів, щоб трутні мали змогу вилетіти з вулика і не гинули на роздільній решітці.

При такому розширенні гнізда всі молоді бджоли-годувальниці піднімаються у верхні корпуси до розплоду, а льотні бджоли старшого віку збираються біля матки в нижньому корпусі з порожніми рамками і перебувають таким чином на становищі

рою, завдяки чому вони з посиленою енергією беруться відбудовувати та упорядковувати порушену структуру гнізда. В результаті таких маніпуляцій всі бджоли стають завантажені роботою і сім'я не роїться.

При розширенні сімей, які утримують у двокорпусних вуликах на рамку Дадана-Блатта (24 рамки 435x300 мм) другий корпус підставляють, коли сім'я набере сили 10–12 рамок, з яких 8–10 будуть з розплодом. Розширювати гніздо відразу цілим корпусом, як у випадку з багатокорпусними вуликами, не можна, оскільки корпус цього вулика має значно більший об'єм і таке розширення призведе до охолодження гнізда і затримки розвитку.

Отже, для розширення у верхньому корпусі по краях розміщують два медопергових щільники між якими з нижнього переставляють два щільники із закритим і один з відкритим розплодом та рамку з вощиною. В нижньому корпусі гніздо відповідно скорочують. В обох корпусах за крайніми рамками вставляють заставні дошки та бічне утеплення. Далі, при розвитку сім'ї розширюють гніздо в другому корпусі, так само, як у вуликах-лежаках (описано вище). Потім коли кількість рамок у верхньому корпусі

досягне 12 – гніздо переукомплектовують так, щоб внизу залишилася матка з відкритим розплодом, а зверху – закритий розплід на виході та щільники для складання нектару. При цьому у вулик дають необхідну кількість рамок до повного комплекту.

Дуже вдалим виявився метод розширення сімей в двокорпусних вуликах, запропонований Володимиром Заварікіним з Полтави, при якому гніздо розширюють одночасно в нижньому та верхньому корпусах. Цей метод детально описаний в УП №2 за 2002 р. Працівники редакції опробували його на своїх пасіках і отримали дуже добрі результати.

Існує ще декілька інших типів вуликів, розповсюджених в наших бджологосподарствах, та розуміючи біологічні особливості формування гнізд бджолами та описані принципи розширення, кожен пасічник, залежно від чисельності пасіки, кліматичних умов, медодавної бази, часу головного медозбору тощо може вибрати один з методів, доопрацювати і пристосувати його відповідно до своїх вимог та до будь-якого типу вулика і на базі того створити найбільш прийнятну для себе технологію пасічництва.

ОБОВ'ЯЗКОВО У ЧЕРВНІ

Починаючи з другої половини травня, на пасіках настає гаряча ройова пора, тому основні зусилля пасічників повинні бути спрямовані на створення в бджолосім'ях таких умов, щоб утримати їх в робочому стані для максимального використання подальших медозборів. Для цього:

◆ Своєчасно розширюйте гнізда для запобігання тісноти у вуликах і створення маткам вільного місця для червління;

◆ Розширюючи гнізда використовуйте якомога більше рамок з вощиною, щоб завантажити бджіл відбудовою щільників;

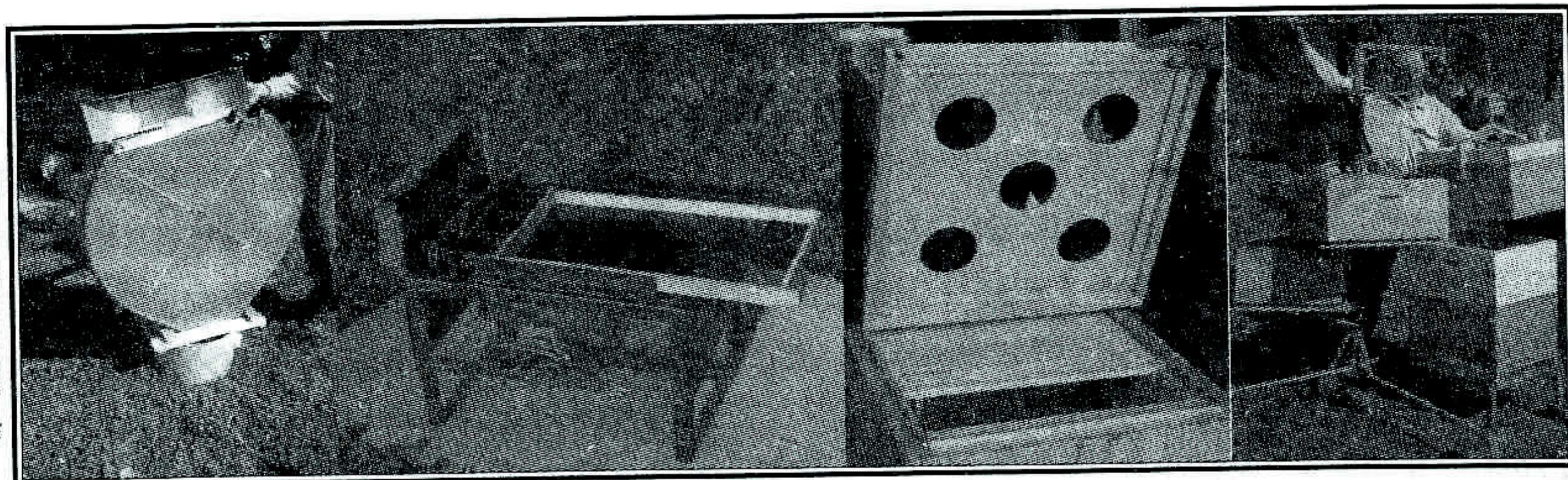
◆ Вивезіть пасіку до медодаїв, щоб спрямувати всю енергію бджолосімей на медозбір. Забезпечте їх при цьому достатньою кількістю порожніх щільників для складання свіжопринесеного нектару;

◆ Створіть на пасіці оптимальні умови для розвитку бджолосімей, не допускайте їх перегріву: затініть вулики від сонця, забезпечте посилену вентиляцію;

◆ Щоб запобігти появі в бджолосім'ях ройового стану можна провести ряд протиройових заходів: створення тимчасових відводків для накопичення додаткової кількості бджіл до головного медозбору, формування відводків для збільшення пасіки, метод Чайкіна, Демарі та ін;

◆ Якщо в бджолосім'ях з'явилися ройові маточники, а збільшувати пасіку не планують, або нема місця для формування відводків, запобігти роїнню можна замінивши плідних маток неплідними, або зрілими маточниками. Завдяки перерві в яйцекладці це також збільшить медову продуктивність бджолосімей;

◆ Щоб отримати більше воску, а також для боротьби з вароатозом забезпечте кожну сім'ю 1–2 воскобудівельними рамками або трутневою вощиною;

ПАСІЧНИК МАЙСТРУЄ

ЕЛЕКТРОПРИВІД МЕДОГОНКИ ТИПУ МЗРРП

Володимир ПУДЯК

Вул. Львівська, 161, м. Стрий, Львівська обл.

Це трирамкова хордіальна медогонка з ручним приводом.

В журналі "УП" вже була надрукована стаття про електрифікацію медогонки з пасовою передачею. В цій статті буде йти мова про зубчасту планетарну передачу. Електрифікація медогонки з пасовою передачею простіша, але в ній після переробки не можна, без перестановки шківів, використовувати ручного приводу. Електрифікована медогонка з зубчатою планетарною передачею дає можливість приводити її в рух електродвигуном або

при потребі – вручну. При неможливості використовувати електропривід достатньо зняти пас (що займе менше хвилини часу), інакше храповий механізм буде створювати зайвий шум. Електропривід даної медогонки виготовлено на базі електродвигуна постійного струму, який використовується в автомобілях для приводу щіток склоочисників. Потужність електродвигуна – 40 Вт, її можна прийняти в межах 30–50 Вт. Номінальна напруга – 12 В. Отже, електродвигун можна живити від автомобільного акумулятора (в польових

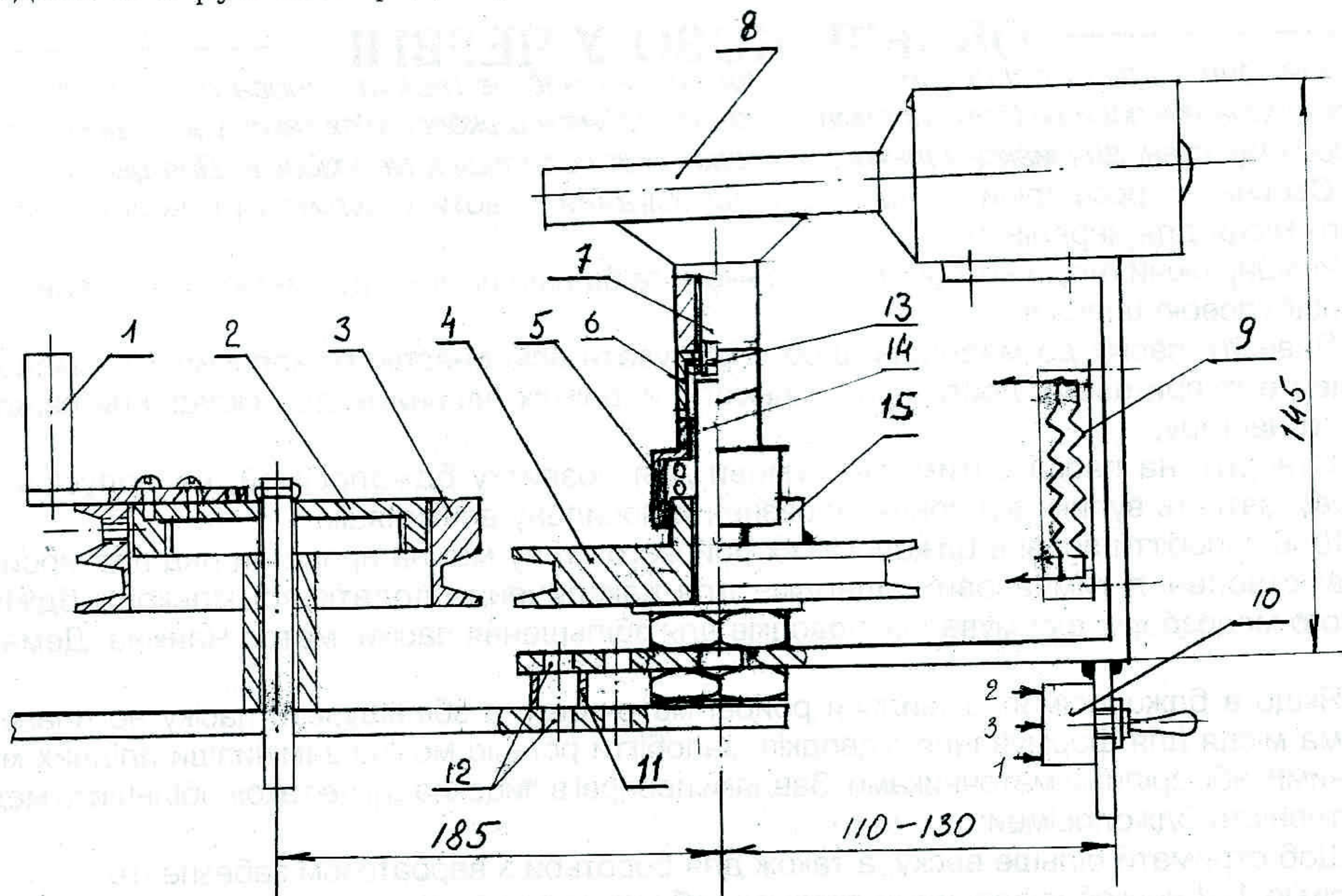

Рис. 1. Загальний вигляд електроприводу

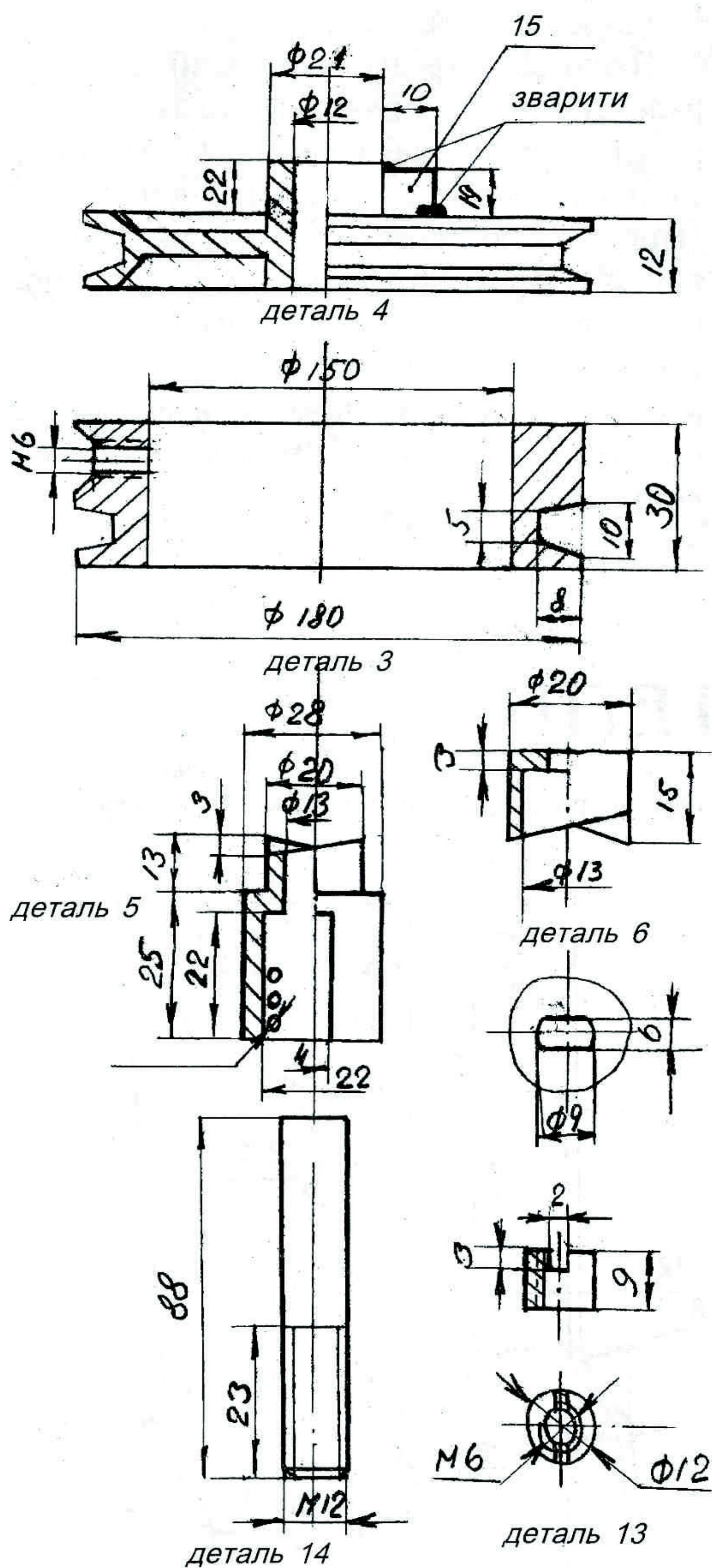

Рис. 2. Деталі приводу

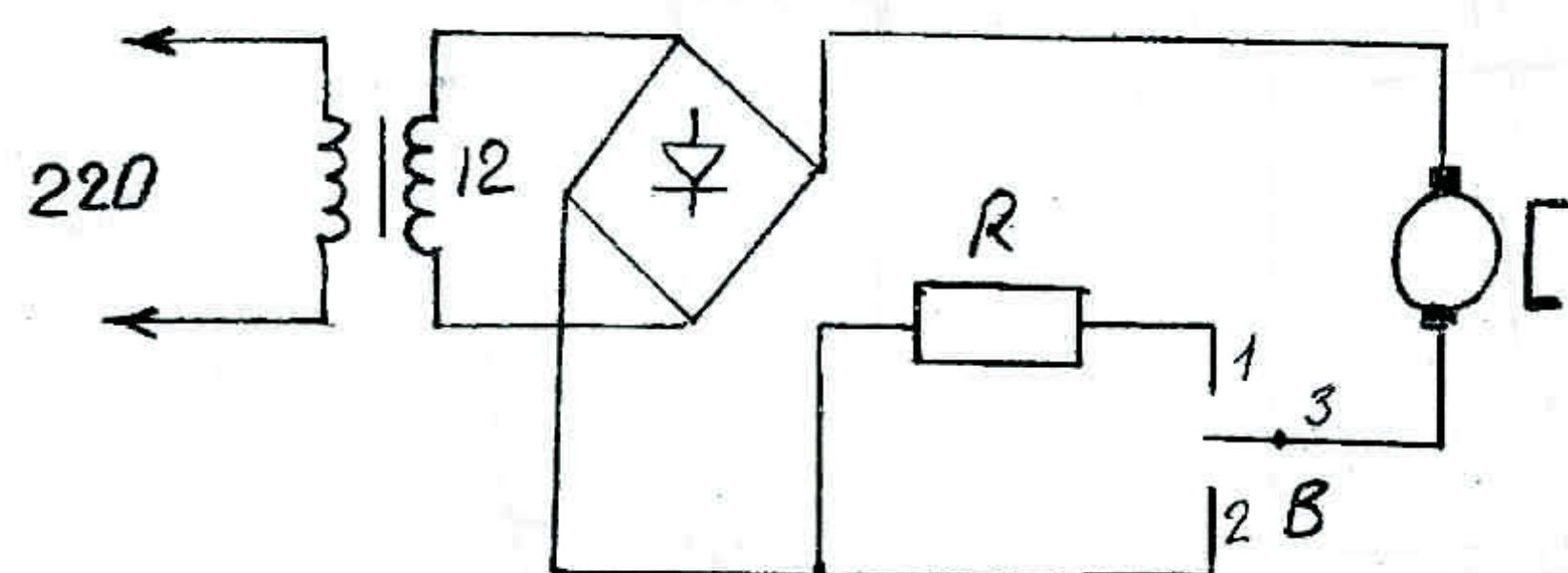

Рис. 3. Схема електричних з'єднань

умовах), або від зарядного пристрою (в домашніх умовах). Електродвигун має бути в комплекті з черв'ячним редуктором. Частота обертання вихідного валу становить приблизно 1 об/с, що якраз і потрібно для медогонки. Це є максимальна частота обертання ручки медогонки. В електрифікованому режимі цю частоту можна зменшити, зменшивши напругу зарядного пристрою на 2–3 В, або включивши в коло двигуна додатковий опір, як це вказано на електричній схемі.

Додаткова пасова передача складається з двох шківів, розміри яких вказані на рис. 2. До шийки шківів приварено направляючу для храповика – це пластинка завтовшки 3 мм деталь 15 (рис. 1). У другому шківі симетрично по периметру висвердлено три отвори і трьома болтами М6 (можна М5) цей шків закріплюється на планетарній передачі. Для приводу шківів використаний пас вентилятора "Москвича 412". Довжина пасу 93 см. Цей пас ідеально підійшов до даної медогонки.

Оскільки при електродвигуні є черв'ячна передача (вона прикручується тільки зі сторони двигуна), обов'язковим є храповий механізм 5, 6 (рис. 1).

Деталь 5 (рис. 2) насаджують на шийку шківів 4, а деталь 6 – на вал черв'ячного редуктора 8 і прикріплюється гайкою 13 (рис. 1).

Отвори 12 зроблені для приєднання механізму до медогонки. Втулку 11 (рис. 1) можна насадити на обидва болти кріплення. Втулка забезпечує необхідний проміжок між пластинами і паралельність пластин. Ручку 1 (рис. 1) ручного приводу потрібно змістити в центр, щоб при її обертанні не затиснуло руку до черв'ячного редуктора електродвигуна.

Перемикач В на електричній схемі (позиція 10 рис. 1) раджу закріпити так, щоб положення вниз відповідало меншій, а положення вверх – більшій швидкості. Якщо ж не використовувати опір R, то перемикач замінити вимикачем.

В момент розгону, медогонки

можна і потрібно допомагати двигуну вручну. Контролюйте, на перших порах, нагрів електродвигуна просто на дотик. Він може бути теплим, але не гарячим. Небезпечним є зачіпання рамок за мед, коли його рівень завеликий.

Додатковий опір R (див. електричну схему) являє собою кусок спіралі, намотаної з ніхромового дроту. Тут можливі варіанти. Наприклад:

- діаметр дроту 1 мм;
- діаметр трубки 6 мм;
- довжина спіралі 20–25 мм (стисненої);
- дві такі спіралі з'єднати паралельно,

як вказано на рис.1.

Якщо діаметр дроту менший, слід паралельно з'єднати більшу кількість спіралей. Головне, щоб вони не перегрівалися, та необхідно ізолювати їх від корпусу теплостійкою ізоляцією, щоб не замкнути на корпус. Критерієм величини опору є величина зменшеної частоти обертання. Тих пасічників, які обізнані з механікою і електрикою, може, краще за мене, прошу вибачити за можливе зайве деталювання.

ШПАТЕЛЬ

Іван ЯРОВИЙ

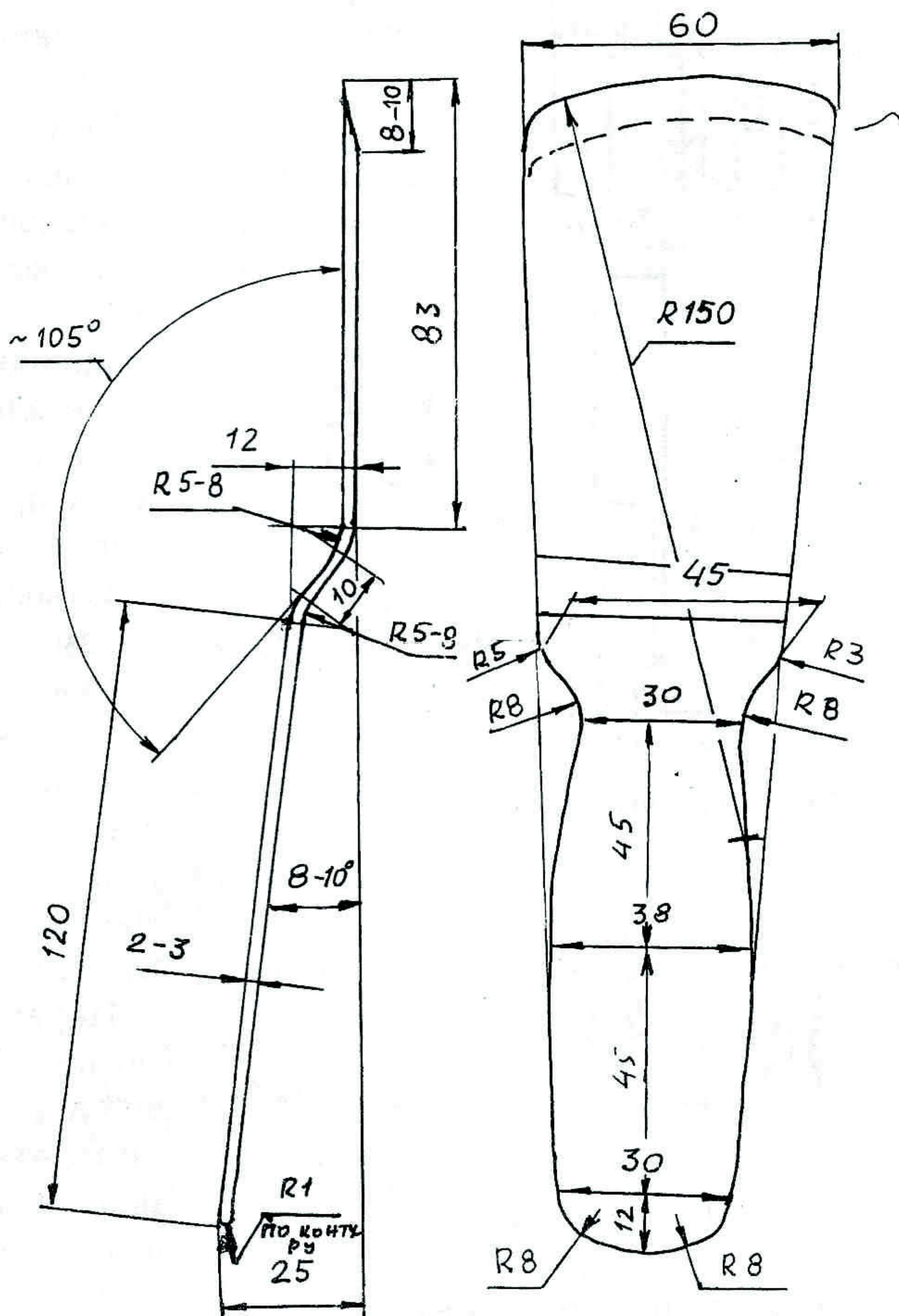
69035 вул. 40 років Рад. України, 49, кв. 43, м. Запоріжжя

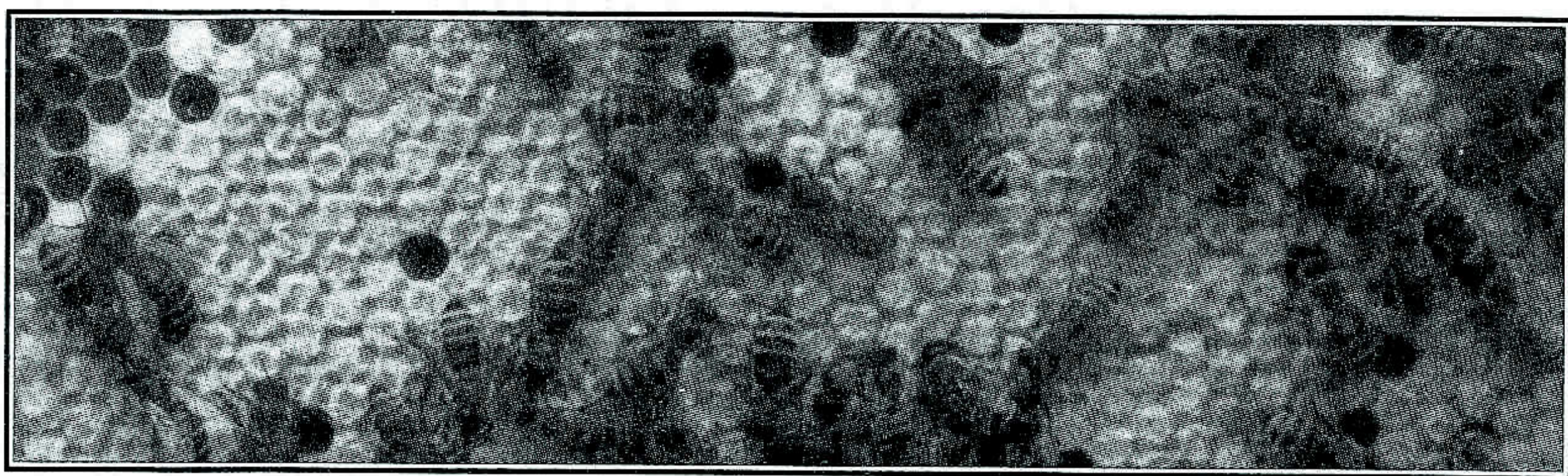
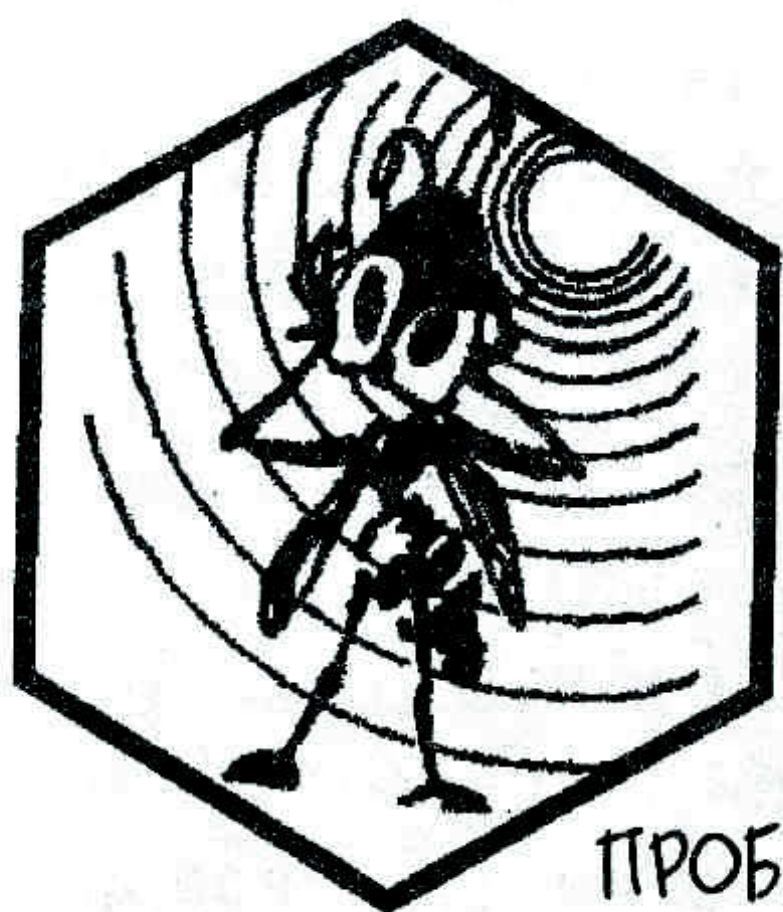
Розроблений та виготовлений мною 10 років тому з листового титану товщиною 2 мм. Дуже зручний у роботі – як кажуть легкий та похватний його легко мити і ним легко довбати мед. Його радіусна робоча кромка – по розміру бідону. А отой вигин – щоб рука не ковзала по стінці з медом.

Є в мене і два довші, в 1,5 та 2 рази, та коротший – найкращий.

Шпатель можна виготовити з нержавіючої сталі завтовшки 2 мм, але він буде важкий. Щодо титану, то десь у 70-х роках марку BT1 було випробувано Інститутом санітарії як матеріал для харчової промисловості та дано дозвіл на використання. Мої спостереження підтверджують його високу корозійну стійкість.

Гонорар – на розвиток журналу

ПРОБЛЕМИ БДЖІЛЬНИЦТВА

ОБГОВОРЮЮЧИ

МАТЕРІАЛИ IV З'ЇЗДУ ПАСІЧНИКІВ

Валентин ПАНЬКОВСЬКИЙ.

ТОВ "Бартнік", м. Ізяслав

У звітній доповіді та значній частині виступів порушувалося питання реалізації виробленої продукції бджільництва. То хто ж вони, ті "... різні структури, які скуповують мед за копійки, користуючись тим, що в пасічника немає іншого виходу, щоб вижити" (з матеріалів з'їзду), і чи може сьогодні виробник обійтися без них? Як керівник, що очолює підприємство з заготівлі, переробки і реалізації бджолопродуктів з 1995 р., дозволю собі поділитися думками з цих питань.

Рішення з'їзду про надання функцій маркетингу і бізнесових питань бджільництва відділові економіки, науково-технічної інформації, впровадження та маркетингу Інституту бджільництва, напевно, не вирішить проблеми.

Не вирішать питань і безглузді наклепи на адресу заготівельників типу виступу на з'їзді Миколи Улянича про ТОВ "Бартнік" надрукованого, на жаль, в "УП". Від цього дописувач тільки втрачає, як поміркована людина, а журнал починає «жовтішати».

Продовжуючи думку делегата з'їзду Ігоря Брика (див. "УП" №2 за 2003 р.), про шляхи підвищення рентабельності бджільництва за рахунок гарантованого і постійно зростаючого попиту на продукти бджільництва, хотів би зупинитися на таких моментах.

1. Збільшити обсяг продажу бджолопродукції на вітчизняному ринку можна

тільки шляхом використання розгалуженої системи торгівлі і супермаркетів, сучасного дизайну упаковки, штрихкодів, реклами. Продаж меду на ярмарках, у тому числі постійно діючих, — це тільки додаткова популяризація споживання продуктів бджільництва.

2. У свою чергу, продаж через торговельну систему в результаті нарахування 20% ПДВ і 30–40% торговельних націнок практично вдвічі збільшує собівартість меду, за ціною робить його неконкурентноспроможним порівняно з базарним і змушує до зменшення заготівельних цін.

3. Частковим вирішенням цього питання могло б бути нарахування ПДВ при закупівлі меду як дотації для пасічника (так, наприклад, у Польщі). В Україні так роблять при заготівлі худоби. Одночасно це відсіяло б і усіх посередників між пасічником і заготівельником, які, забираючи частину ціни на себе, існують сьогодні за рахунок слабкої обізнаності пасічників і заготівельників один про одного.

4. Реалізація бджолопродукції на вітчизняному ринку сама по собі потребує реклами, про яку так багато говорилося на з'їзді і на кошти для якої чекають від держави. Підприємства, що взялися за її реалізацію, мимоволі змушені це робити за свої кошти, бо від цього залежить ефективність їхньої діяльності. Наприклад, участь таких підприємств як

"Мед Поділля" та "Бартнік" практично в усіх продовольчих ярмарках і виставках дає значний внесок у справу популяризації продуктів бджільництва. За час їх роботи тисячі споживачів отримують інформацію про цілющі властивості продуктів бджільництва та можуть їх скуштувати. У результаті на полицях магазинів України з'явився фасований мед, якість якого, на відміну від базарного, може в будь-який час перевірити кожний контролюючий орган.

5. Через низьку купівельну спроможність громадян України для збалансування внутрішньої торгівлі бджолопродуктами однозначно потрібний експорт.

6. Сьогодні експорт українського меду відпрацьований переважно до США і Польщі, та в зв'язку зі слабким медозбором за два останні роки лише незначна кількість його експортується до Чехії і Угорщини. Нагадаю, що на відміну від Болгарії, Угорщини, Польщі і навіть Молдови, Україна не входить до списку країн, яким дозволяється експорт меду до Європи. Для болгарського меду в країнах Євросоюзу відмінене і ввізне мито. Уряд цих країн ефективно займається розвитком галузі. На жаль, в Україні, четвертій країні в світі за виробництвом меду, на це не звертається уваги і ні пасічники, ні підприємства-експортери не в змозі вирішити проблем експорту. При розширенні кордонів Євросоюзу в січні 2004 року і не включення України до списку країн, які можуть експортувати мед до Європи, залишаться тільки США і, можливо, арабські країни.

7. Міжнародний ринок меду в 2000–2001 роках встановив закупівельні ціни на поліфлорні меди в країнах експортерах, де низький рівень життя провокує низьке його споживання і надпродукцію, як в Україні, на рівні 0,7–0,8 доларів за 1 кг і в країнах імпортерах, де продукують меду менше ніж споживають, на рівні 1,2–1,5 долара.

8. Щодо оптових цін закупівлі треба розуміти, що це мед з промис-

лових пасік, і з кількістю бджолосімей не менше 100. Собівартість меду з любительських пасік (до 20 бджолосімей) обмежує шанси робити це.

9. При визначенні експортної ціни необхідно врахувати витрати на тару, транспорт, митні процедури в країні імпорту. У випадку Польщі, при їхній внутрішній закупівельній ціні близько 1,6 долара і ввізному миті 42%, оплачується імпорт ціною 1,1–1,2 долара, що в необмеженій кількості пропонує Китай. Неурожай і заборона ввезення китайського меду підняли ціни при експорті в США до 1,9–2,1 долара, що дало змогу підняти закупівельну ціну в Україні на рівень 8–8,50 грн. Болгарія і Угорщина продає до Європи мед з гарантованими показниками безпеки по 2,7–2,9 долара за 1 кг.

10. Закінчення у березні медозбору в Аргентині і початок його в Бразилії, результати зимівлі бджіл, урожай на мед в 2003 році і ситуація з китайським медом напевно внесуть корективи і, можливо, стабілізують закупівельні й експортні ціни.

11. Для заготівлі меду – як на внутрішній ринок, так і на експорт – підприємств і підприємців, які займаються заготівлею меду, має бути якнайбільше, щоб вони конкурували між собою на користь пасічника.

12. Щоб пасічникам було легше зорієнтуватися, хто є хто серед заготівельників, журнали "Пасіка" і "УП" мали б друкувати крім їхніх оголошень також неупереджену інформацію про них, висвітлювати негативний досвід співпраці пасічників з заготівельниками. Є велика різниця між оголошенням типу "Куплю мед, дзвонити по тел. ..." і заготівлею меду автомобілями, з нанесеною на них рекламою ТОВ "Бартнік". Не знаю, яким чином спілка пасічників України мала б контролювати заготівлю, але те, що заготівля мала б стати більш прозорою, – знаю напевно. Кожен пасічник мав би обрати тих заготівельників, які найбільше відповідають його вимогам.

13. Серед заготівельників централізовано, так як це, наприклад, робиться в Бол-

Функція піхвового клапану при регулюванні процесу обсіменіння яєць

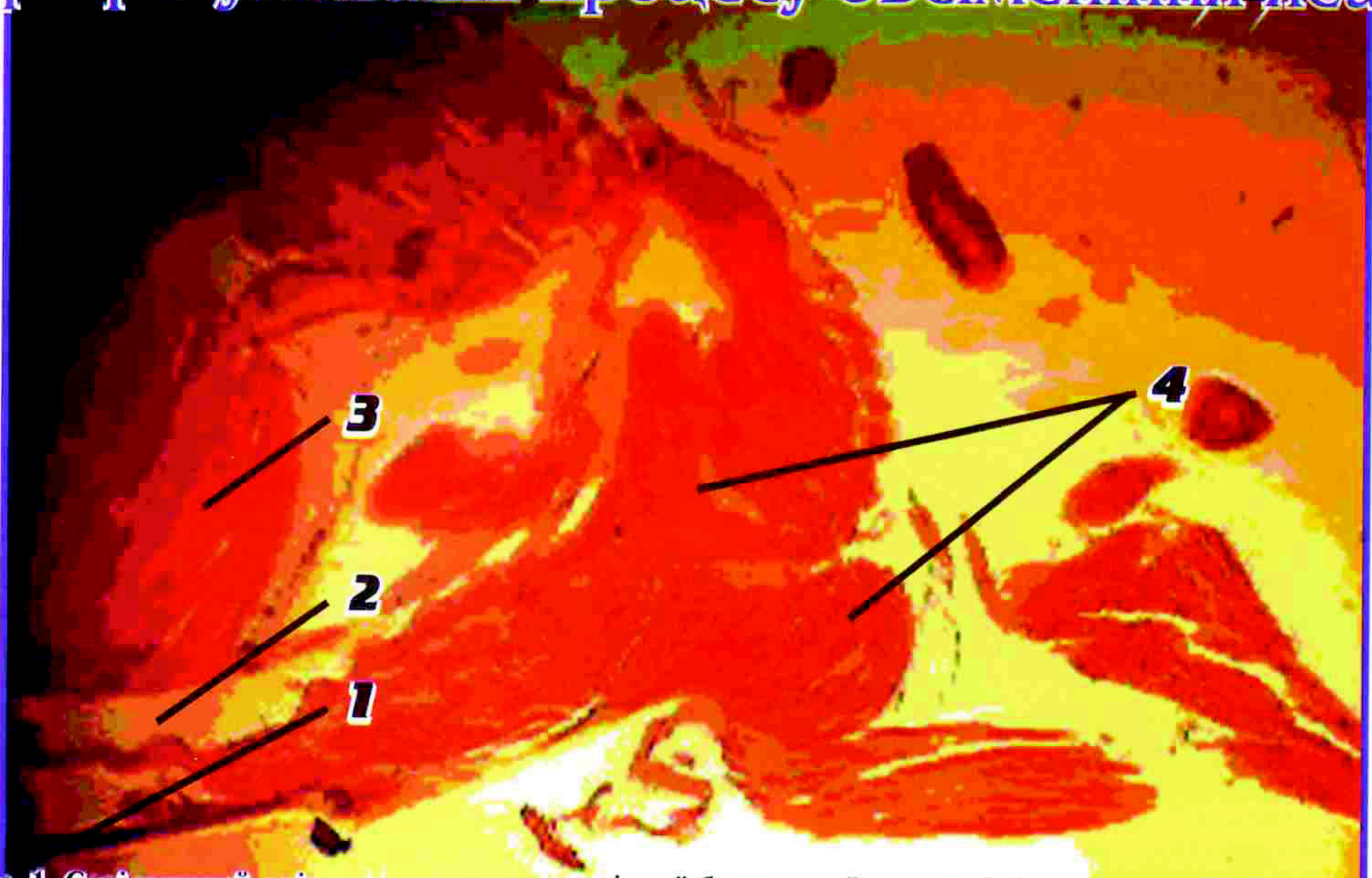

Рис. 1. Сагітальний зріз камери жала неплідної бджолоїної матки. Збільшення: об $\times 16$, ок $\times 10$
1 – стерніт; 2 – камера жала; 3 – жалоносний апарат; 4 – піхвовий клапан

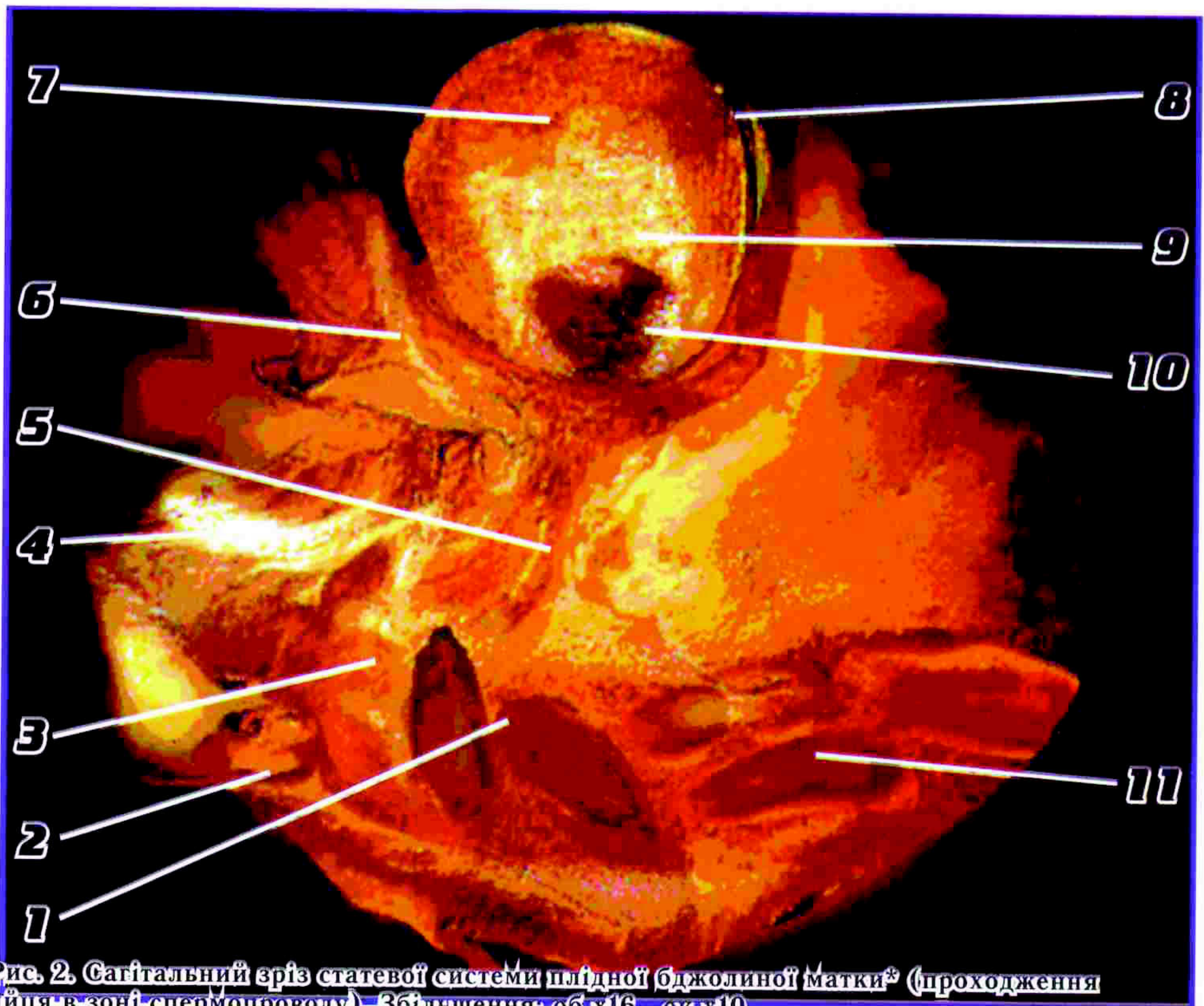

Рис. 2. Сагітальний зріз статеві системи плідної бджолоїної матки* (проходження
яйця в зоні спермопроводу). Збільшення: об $\times 16$, ок $\times 10$

*матка підлягала трьохразовому штучному осіменінню з введенням сперми в зону отвору піхви.

1 – яйце в непарному яйцепроводі; 2 – стерніт; 3 – піхвовий клапан; 4 – камера жала;
5 – спермопровід; 6 – жалоносний апарат; 7 – спермоприймач; 8 – сперма пофарбована флуо-
ресцентним зондом А; 9 – сперма пофарбована флуоресцентним зондом В; 10 – сперма пофар-
бована флуоресцентним зондом С; 11 – парний яйцепровід заповнений яйцями

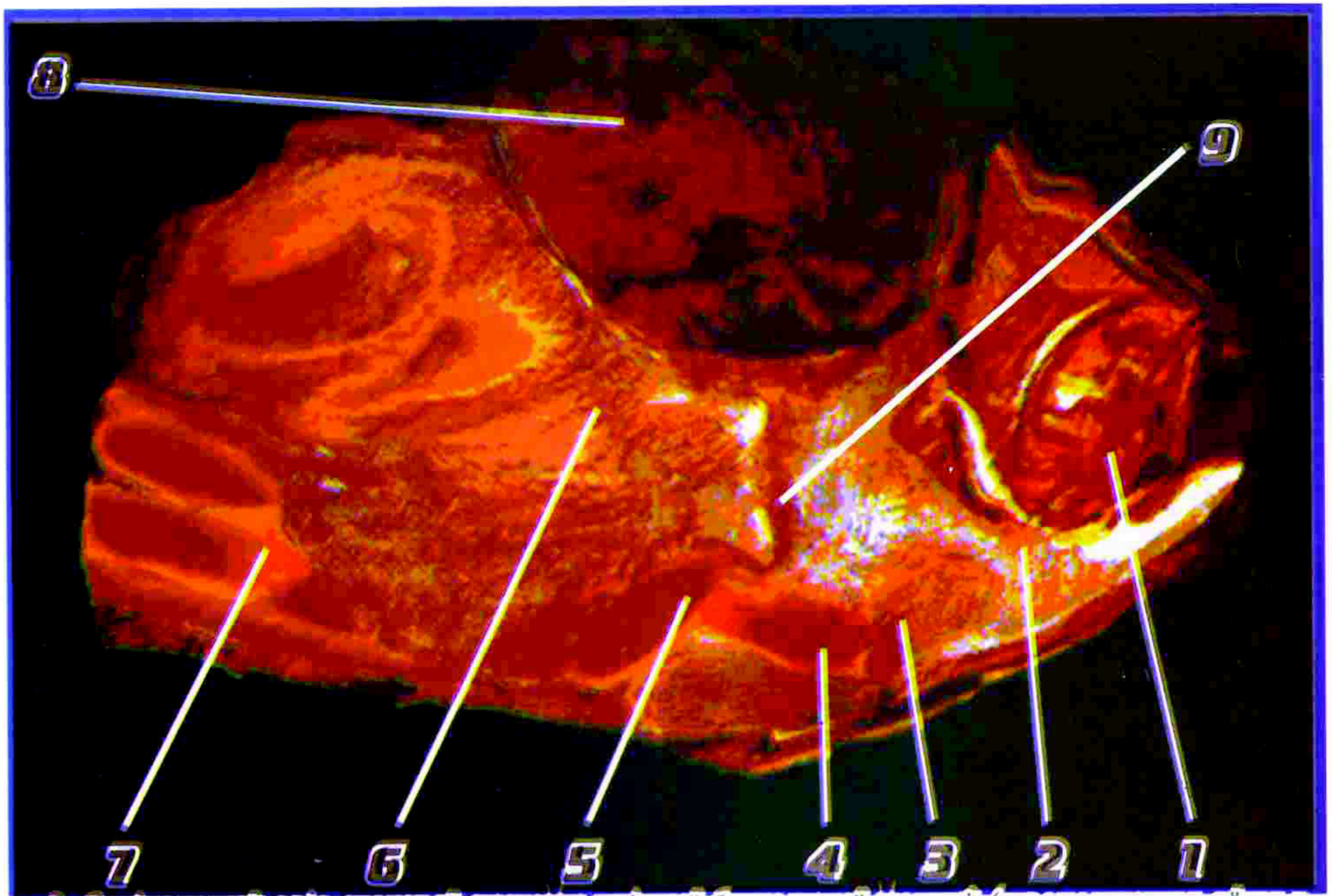

Рис. 3. Сагітальний зріз статеві системи плідної бджолоїної матки* (проходження яйця в зоні спермопроводу). Збільшення: об x16, ок x10

*матка підлягала одноразовому штучному осіменінню з введенням сперми в зону отвору піхви.

1 – жалоносний апарат; 2 – камера жала; 3 – піхвовий клапан; 4 – яйце розміщене між гілками піхвового клапану; 5 – яйце в непарному яйцепроводі; 6 – середня кишка; 7 – парний яйцепровід заповнений яйцями; 8 – спермоприймач; 9 – спермопровід

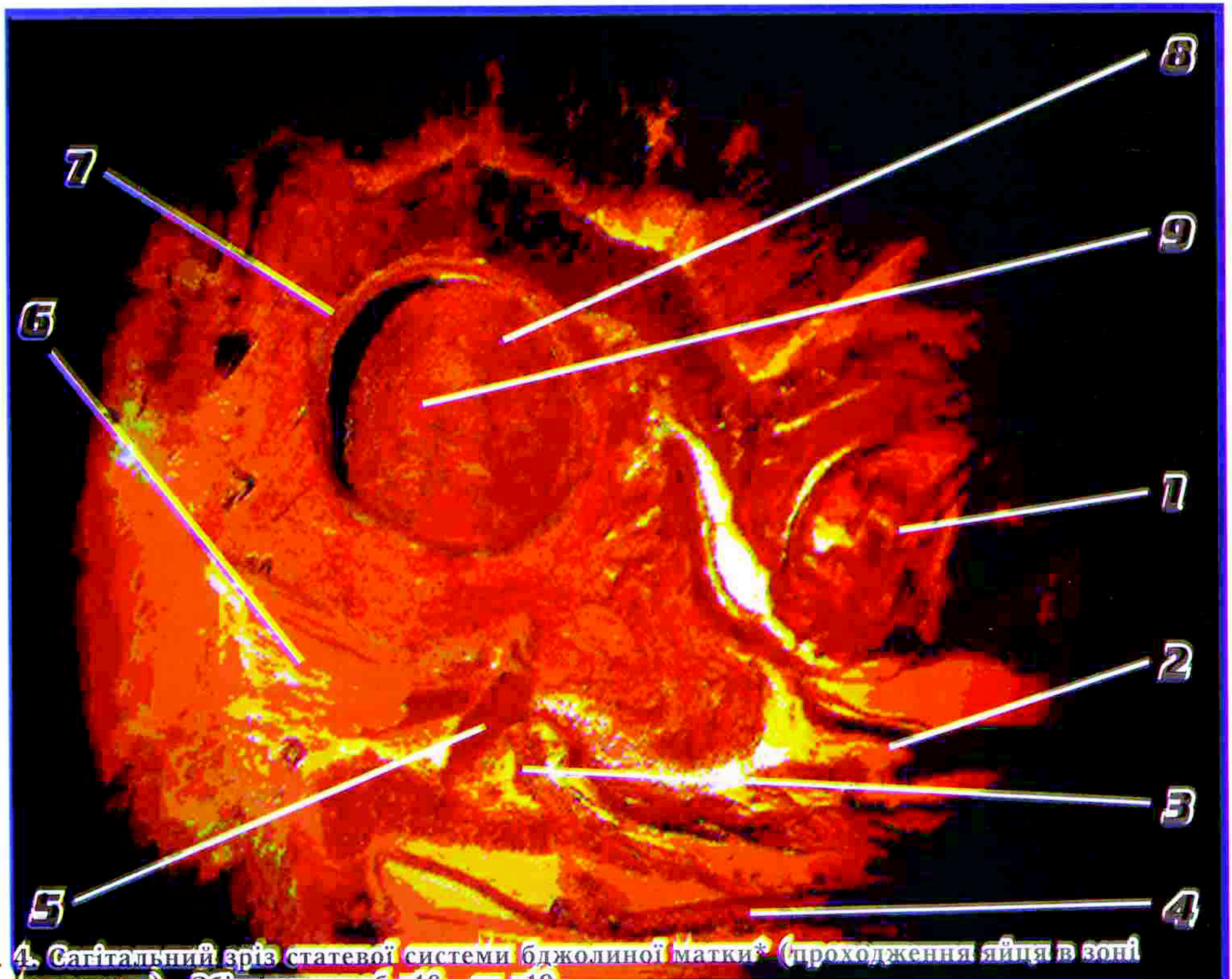

Рис. 4. Сагітальний зріз статеві системи бджолоїної матки* (проходження яйця в зоні спермопроводу). Збільшення: об x16, ок x10

*матка підлягала дворазовому штучному осіменінню з введенням сперми в зону отвору піхви.

1 – жалоносний апарат; 2 – камера жала; 3 – піхвовий клапан; 4 – стерніт; 5 – яйце; 6 – парний яйцепровід; 7 – спермоприймач; 8 – сперма пофарбована флуоресцентним зондом А; 9 – сперма пофарбована флуоресцентним зондом В

Продовжую справу дідів

Візок для завантажування багатокорпусних вуликів на платформу

Платформа з трапом для завантаження вуликів

Пасіка на кочівлі

**Чотиримісний нуклеусний вулик
виготовлений з військового ящика**

Після відкачування меду

**Однорамковий
спостережний вулик**

**Початок мого пасічництва
(1999 рік)**

Син Євген – майбутній пасічник

гарії, можливо, тими ж журналами і за окрему плату, узагальнюються і розповсюджуються списки пасічників, які фальсифікують мед.

14. Ні один заготівельник без тісної співпраці з порядними пасічниками нічого не вартий, але і промислового пасічнику без заготівельника не обійтися.

Таким чином, однією з умов розвитку промислового бджільництва в Україні є збільшення попиту як за рахунок зростання споживання бджолопродуктів в Україні, так і за рахунок їх експорту. Ефективна реалізація бджолопродуктів для споживача можлива тільки через роздрібну торгівлю – так, як це робиться скрізь у світі. Переробник, заготівельник чи посередник, незалежно, як ми його називаємо, може вижити не за рахунок високої ціни, а за рахунок обсягів переробки. Жодному пасічнику не під силу створити виробництво з переробки щонайменше 100–200 тонн конкурентноздатної продукції, а якщо

створить, то на пасіці він буде з'являтися рідко – щоб тільки помилуватися бджолами. Пасічнику потрібний надійний компаньйон для реалізації виробленої продукції, а для заготівельника, з метою забезпечення якості, – надійний компаньйон пасічник. Депутати, які розуміють проблеми пасічників, мали б вирішити питання дотацій шляхом нарахування ПДВ при заготівлі меду. Уряд, який справді дбає про збільшення експортного потенціалу країни і зростання доходів її громадян, мав би вирішити питання експорту меду до Європи. Не останню роль у вирішенні цих питань мали б відіграти і спілка пасічників України, і Укрбджолопром. А пасічники мали б забезпечити високу якість продукції і вибрати собі партнерів для реалізації виробленої продукції.

ТОВ "Бартнік" запрошує усіх бажаючих до справедливої прозорої співпраці, телефонуйте, приїздіть, завжди вам раді, щиро відповімо на усі запитання.

ПРО ЦІНИ В АМАТОРСЬКОМУ БДЖІЛЬНИЦТВІ

П. ПАСЕКА
м. Київ

Аматорське бджільництво характеризується багатьма факторами впливу на людину. Йому властиві не лише принади неповторної, сприятливої, чудотворної дії на людину, але й присутні в цьому контакті досить прозаїчні відносини: гроші, які пасічникування потребує від людини на утримання бджіл і які воно може дати людині в результаті реалізації надлишків продуктів свого виробництва.

У всіх випадках, пов'язаних з грошима, людину цікавлять ціни. Проблема цін, зокрема у бджільництві, дуже складна, в сучасних умовах майже не піддається розумному тлумаченню. Тому не беруся розкрити всі проблеми цін у бджільництві. Спробую "розв'язати" всього лише маленький, на мій погляд,

центральний "вузлик" – ціни на бджіл, точніше, – погляд на такі ціни.

Останніми роками в розмовах між пасічниками щодо купівлі-продажу бджіл усе частіше чуєш запитання: "Скільки коштує одна рамка бджіл?". Спочатку я з нерозумінням намагався з'ясувати суть цього. Складалося враження, що це новачок в бджільництві через незнання так сформулював своє питання про ціну на бджіл. Але згодом усе частіше це або подібне можна було почути вже від досвідчених пасічників.

І, нарешті, зустрів аналогічний вислів, але не у формі запитання, а як відповідь у журналі "Пасіка" №4 за 2000 р. на с. 2: "...Торік ціна однієї рамки бджіл з доставкою до споживача коштувала до 10 гривень..."

Уся стаття дуже актуальна і своєчасно нагадує читачам дуже важливі довідкові дані (Див. Буренин Н.Л., Котова Г.Н. Справочник по пчеловодству. М., 1985. с. 262–265). Але наведена цитата *про ціну однієї рамки* належить шановному автору статті Н.В. Максименку. Отже, вислів, почутий свого часу від новачків у бджільництві, впевнено перекочував в авторитетні "верхівки".

В усіх випадках спілкування з пасічниками з цього конкретного питання досі мені вдавалось легко переконати співбесідників у *помилковості їхнього погляду на ціну бджіл*. І тепер беру на себе сміливість постаратися переконати в заочній розмові з багатотисячним колом читачів авторитетного журналу "УП" про помилковість такого погляду. Знаю, що зробити це досить складно, тому що він досить міцно вкорінився у свідомості багатьох. Але прошу читачів трохи зосередитися й уважно прослідкувати за ходом викладених думок. Отож, за порядком.

Бджолина сім'я вийшла із зимівлі в досить доброго стані на 8 рамках. Грамотний пасічник скористається рекомендаціями науки і практики й не буде впродовж місяця, а навіть і трохи більше, розширювати цю сім'ю на більшу кількість рамок. У такому вигляді, на 8 рамках, сім'я, яка добре перезимувала, залишається в нашій місцевості приблизно з 1 по 25–30 квітня. Припустимо, що господар вирішив продати цю сім'ю в період з 1 по 25 квітня, застосувавши у визначенні ціни логіку: "10 грн за рамку". Ціна визначилася у **80 грн**.

А тепер розглянемо інший варіант. Господар у квітні цю сім'ю не продав, залишивши розвиватися у травні. Будь-якому пасічнику добре відомо, що сім'я, яка добре перезимувала на 8 рамках, цілком здорова і через місяць після

закінчення критичного періоду, тобто через місяць після 25–30 квітня до 25–30 травня виросте втричі (24 рамки). Тепер господар вирішив продати цю сім'ю, але вже 25 травня, застосувавши у визначенні ціни таку ж логіку: "10 грн за рамку". Ціна сім'ї в такому випадку буде **240 грн**.

Тож яка ціна бджолиної сім'ї: 80 чи 240 грн?

Для більшості цілком очевидно, що логіка "10 грн за рамку" не спрацьовує, бо одна й та ж сім'я має парадоксально незбіжну ціну, якщо її продавати в різні періоди пасічного сезону (8-рамкову сім'ю у квітні можна доукомплектувати до 24 рамок щільниками, які мають бути зайняті сім'єю в травні).

Звідси висновок, що в ціні бджіл визначальними є інші параметри, ніж "10 грн за рамку".

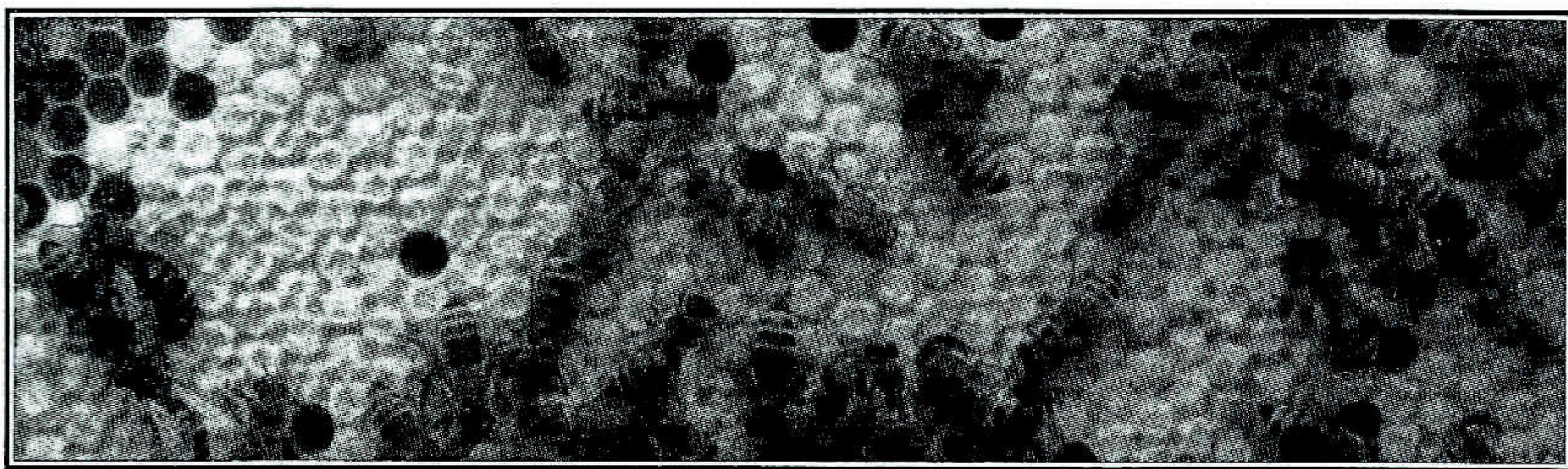
Головним фактором вважається наявність повноцінної перезимувалої здорової бджолиної сім'ї та її відповідність стандартам у певний період весняного і літнього розвитку.

Ціна ж визначається в цілому за сім'ю. А бджолина сім'я, у свою чергу, має відповідати стандарту в конкретний період її розвитку і продажу і бути укомплектована за вимогами цього стандарту.

Все! І ніяких "10 грн за рамку"! Тільки випадково, на якомусь етапі свого розвитку, бджолина сім'я дійсно може оцінюватися в "10 грн за рамку". Такий випадковий момент у динамічному процесі росту бджолиної сім'ї намагаються взяти за стандарт ціни **"на всі часи"** – але це далеко від істини.

Основні вимоги до сімей бджіл для продажу викладені на с. 262–265 названого вище "довідника".

Гонорар – на розвиток журналу

НАМ ПИШУТЬ

ПРОДОВЖУЮ СПРАВУ ДІДІВ

Максим ЖИЛА
м. Генічеськ, Херсонська обл.

Мені 25. З бджолами 4-й рік. Коли вже завів пасіку, дізнався, що пасічникивали обидва діди мого батька, який з Полтавщини. Почав я з 5-ти лежаків у 1999 році. У 2001 році закінчив заочно Київський державний науково-виробничий учбовий комбінат. Цього ж року почав переводити сім'ї на багатокорпусну систему. З весни бджоли були в 10-рамковому корпусі двокорпусного вулика. Розширяв сім'ї новими корпусами вже багатокорпусних вуликів зверху. Остаточно перевів ці бджолосім'ї в серпні, обрізавши даданівські рамки до висоти 230 мм, і сформував гнізда на зиму в двох корпусах.

Інтенсивне пасічництво, особливо в наших південних степах, неможливе без кочівлі та малої механізації. Багатокорпусні та двокорпусні вулики за допомогою візка сам завантажую по трапу на платформу. Частину на медозборі доводиться знімати на землю. Під час медозбору на платформі може стояти 32 багатокорпусних вулики.

Цей допис може слугувати відповіддю на запитання, надіслані до редакції пасічником з Донеччини Вячеславом Громико " Бджіл я утримую у вуликах лежаків. Хочу також утримувати їх і в багатокорпусних вуликах, і тому буду радий на сторінках "УП" прочитати як краще перевести бджіл з вулика-лежака у багатокорпусний на рамку 435x230 мм. Може хтось робив це і поділиться своїм досвідом".

Найліпше таке перенесення сімей робити ранньою весною, коли сім'ї обсядають невелику кількість рамок. Переселяючи бджіл з вулика-лежака на рамку 435x300 мм у багатокорпусні на рамку 435x230 мм можна використати перехідники, які мають розміри корпуса багатокорпусного вулика, тільки висотою 70 мм (різниця між висотою лежаківської та корпусної рамки). Такий пояс встановлюють між дном та корпусом, в результаті корпус піднімається догори відносно дна і в нього входять лежаківські рамки. Замість згаданого перехідника можна використати порожній корпус вулика.

Сім'ю з лежака переселяють в цей вулик, обрізуючи при цьому всі рамки без розплоду (а також ті в яких розплід займає лише верхню частину щільника, не доходячи до нижнього бруска більш ніж на 7 см) до висоти 230 мм. При подальшому розширенні гнізда використовують корпусні рамки, які вставляють всередину гнізда, поступово витісняючи лежаківські рамки які залишились з розплодом у сторони до країв гнізда. Після виходу розплоду з крайніх лежаківських рамок їх також обрізують до висоти корпусної рамки.

Якщо на корпусну систему переводиться не відразу вся пасіка, а поступово певна її частина, то бджолосім'ї і в лежаках, і в багатокорпусних вуликах з перехідниками розширюють корпусними рамками так, як описано вище, а коли рамки зачервлять ці рамки, проводять обмін, переставляючи лежаківські щільники з розплодом з корпусних вуликів у лежаки взамін на зачервлені корпусні рамки, які переносять з лежаків у багатокорпусні вулики. Завдяки такому обміну у корпусних вуликах поступово формуються гнізда лише з корпусними рамками, після чого перехідники забирають.

У вуликах-лежаках під кінець сезону після відкачування меду, скорочуючи гнізда, виймають порожні лежаківські рамки, а бджолосім'ї залишають на зиму на корпусних рамках, маючи на наступний рік вже всі сім'ї готові до переселення в багатокорпусні вулики.

НЕ ВСЯКИЙ РІЙ МИРОЛЮБНИЙ

Роман ФІЛЕВИЧ

Івано-Франківська обл.

Тема бджільництва для мене найулюбленіша, мабуть, тому й передплачую журнали "Український пасічник" та "Пасіку". Найбільше мені подобаються пригоди із бджолами та розповіді про пасічників, які все своє свідоме життя були віддані бджільництву. Про одну з таких історій, що трапилася зі мною, хочу розповісти.

На початку свого пасічникування я боявся бджолиних ужалень. Навіть від одного я дуже сильно опухав. Подолати це мені допомогли мужність і впертість, а також велика любов до меду. З роками організм адаптувався до бджолиної отрути. Я перестав опухати, бджоли полюбили мене, а я – їх. І я зовсім забув про обережність.

Одного літнього дня до місця, де я працював, прилетів великий рій. Прямо перед приміщенням для чергового росла стара липа, в якій було дупло. Рій закружляв над нею. Це я помітив через відкрите вікно, і виглянув надвір. За свою пасічницьку практику зібрав багато роїв, але такого побачив уперше.

Бджоли швидко почали збиратися над отвором у дупло. Треба було поспішати, щоб рій не залетів усередину дупла. Я схопив відро, мокру ганчірку, кілька гусячих пір'їнок, що лежали на траві біля паркану. Підставив до липи високу драбину і поліз до дупла. Піднявшись до рою, підв'язав відро до гілки і почав розглядати бджіл. Вони були сірого кольору і здалися дещо меншими, ніж мої. Були дуже схожі на кавказок. У нашому селищі ніхто кавказок не тримав. І по тому, як тихо сиділи на липі бджоли, можна було зробити висновок, що вони подолали далекий шлях. Я зв'язав ниткою пір'їни і взявся до роботи. Легенько згорнув бджіл у відро і прикрив верх ганчіркою, але

одна із бджілок, що залишилися на стовбурі, стрілою вдарила мене в обличчя і вжалила просто в кінчик носа. Всі ми знаємо, як це боляче, але я зберігав спокій. Та це вжалення виявилось сигналом тривоги для інших бджіл. Вони ніби зшаленіли. Кинулись на мене і почали нещадно жалити практично в усі частини тіла. Від такої атаки волосся на голові стало дибки, а шкіра зробилася наче гусяча. Чекати, що бджоли заспокояться, не було сенсу, а біль цей терпіти було незносно. Я залишив відро і поспішив донизу.

Врятувала мене від бджіл пожежна бочка, наповнена смердючою водою. Довелося в неї зануритись. Змивши у ній з себе бджіл, я виліз і пішов під холодний душ. Зателефонував додому дружині. Вона відразу приїхала і почала допомагати мені витягувати жала. Дружина дуже розхвилювалася, хотіла викликати швидку, але я почувався нормально і заборонив їй. Ми почали рахувати жала. Десь після сотні з рахунку збилися. Увечері в мене піднялася температура. Вночі я спав мало, а на ранок все було нормально, якщо не брати до уваги сильний біль м'язів ніг. Через три дні біль м'язів поступово ущух.

Тепер дружина, жартуючи, каже, що в мені стільки отрути, що якби я когось укусив, той, мабуть, помер би, хіба би був пасічником.

А рій оселився в дуплі. Добре працював, але перезимувати йому не вдалося. З того часу чужі рої я не беру, а коли знімаю свої, то обов'язково користуюся лицевою сіткою, спецодягом і рійницею.

Мій життєвий девіз: "Все що стається – до ліпшого", але вам, шановні колеги, повторювати мою необережність не раджу, бо наслідки можуть бути багато гіршими.

ЗАМОВИМО МАТОК ЧЕРЕЗ БАНК

Г. ДУНАЙ,

голова районного товариства бджолярів-любителів

Значний внесок у розвиток бджільництва України належить матковивідникам. Особливою повагою в пасічників України користуються Л. Р. Єгошин, В. М. Рибаків, В. А. Гайдар, В. І. Місько, В. П. Пилипенко. Я впевнений, що значна кількість матковивідників зареєстрована як приватні підприємці і окрім ідентифікаційного номера мають відкриті рахунки в банках. Бажано, щоб, подаючи оголошення в журнал "УП" про реалізацію бджолиних маток, окрім породи бджіл, вказували свої банківські реквізити, ціни бджоломаток за термінами (як це робить у своїх оголошеннях Л. Р. Єгошин). Наявність цін на бджоломатки зорієнтує пасічника, чи йому це по кишені, а пересилання грошей на банківський рахунок забезпечить

економію коштів і часу. Комісійний збір у банку при пересиланні грошей на банківський рахунок у кілька разів менший, ніж поштовим переказом. Відправлені через банк гроші в 30-хвилинний термін надходять на банківський рахунок. Окрім економії коштів обидва виграють і в часі.

Відправляючи гроші через банк, замовник у банківській квитанції вказує кількість замовлених бджолиних маток і адресу отримання виконаного замовлення. Я впевнений, що банківські послуги при замовленні бджолиних маток поліпшать співпрацю пасічників з матковивідниками. Скористайтеся моїм досвідом, і ви переконаєтеся в зручності банківських послуг у придбанні бджолиних маток.

ДОСВІДУ СТАЛО БІЛЬШЕ

Володимир з Тернопільщини

Я з Підволочиського району, що на Тернопільщині. Пасічникую з 1983 року. А все почалося випадково, хоча перед тим вивчав бджільництво як предмет у технікумі, але тільки теоретично, бо за час навчання навіть розкритого вулика не бачив, а тим більше рамки з бджолами в руках не тримав. І все ж наука про бджіл мені вдавалася. В односельчанина була велика на той час пасіка. Ось біля нього я пройшов, на мою думку, непогану практику. Крім цього, передплачував журнали "Український пасічник", "Пасіка", "Пчеловодство", яким особливо вдячний за дописи, що стосуються пасічника-любителя. З них багато почерпнув з минулого, сьогодення та погляду в майбутнє. У той час нелегко було придбати книжки з бджільництва. Але все ж дещо знаходив.

Хочу розповісти й про дещо цікаве, почуте від свого діда Йосипа. У його вчителя теж була чимала пасіка, від неї він мав добрий дохід. Вулики мав слов'янські. Перед медозбором з гречки маток "били", адже, щоб зробити відводок, треба мати вулики. Та одного разу гречка почала цвісти дещо раніше, а бджоли не працювали. Сила сімей велика – висіли під вуликами! То дід Олекса

позрізав весь закритий розплід (відкритого не було), і на другий день бджоли почали працювати. Як розповідав дід Йосип, розплід вже був на виході, декілька бджіл вже рухалося – дуже шкода їх було. Але я по сьогодні дивуюся, як же дід Олекса зрозумів, що інакше зарадити ситуації він би не зміг. Звичайно, що йому прийняти таке рішення було нелегко.

Ще хочу звернути увагу редакції "УП" ось на що. І дописувачі, і редакція дедалі частіше застосовують у статтях слово *накопичення*. Звичайно, вживають його й інші журнали, газети. На мою думку, це слово не наше. Корінь його буде від слів *копилка*, *копити*, тобто збирати, дбати, мати надбання тощо. А в нашій мові слово *накопичення* аж ніяк не рідниться зі словами *копа*, *півкопа* – вони означають як кількість чогось, так і самуріч (форму складання снопів), *копиця* – *стіжок*, *скирта*.

Від редакції. Добродію Володимире бажано б було заглянути в словники української мови (11-томний академічний) і з'ясувати, коли буде *накопичувати*, коли *нагромаджувати*, коли *складати*, *збирати* тощо. Щодо походження дієслова *накопичувати* – то тут також можна посперечатися.

ВІСТІ З КРАЮ

КОНФЕРЕНЦІЯ У ЛЬВОВІ

Андрій ДРУЖБЯК

6 квітня у Львівській державній академії ветеринарної медицини ім. С. З. Гжицького відбулася науково-практична регіональна конференція з бджільництва. Голова спілки пасічників Львівщини Володимир Горішник ознайомив присутніх з основними питаннями, що пропонувалися на розгляд конференції, зокрема: захист карпатських бджіл, обмін думками з приводу незадовільної зимівлі та загибелі бджолосімей, створення координаційної ради Західного регіону Спілки пасічників України.

Завідувач відділом селекції та репродукції карпатських бджіл Інституту бджільництва ім. П. І. Прокоповича Василь Гайдар розповів про історію та шляхи становлення карпатських бджіл, розвиток пакетного бджільництва, а також підкреслив, що досі не створено належних умов для наукової роботи щодо селекції чистопородних бджіл в Україні. Державні кошти, виділені на селекційно-племінну роботу, часто не доходять безпосередньо за призначенням.

Василь Антонович також виклав свою позицію щодо породного районування бджіл. На його думку для збереження та розвитку всіх районованих в Україні бджіл необхідно виділити декілька областей для чистопородного розведення, до яких заборонити завозити бджіл інших порід, а на решті територій пасічники повинні мати змогу самі обирати прийнятну для себе породу бджіл.

Щодо причин поганої зимівлі бджіл, то тут негативну роль, як

відзначив Василь Антонович, відіграла надто незадовільна поінформованість пасічників: велика кількість бджолярських товариств та спілок не працює, магазини бджільництва, які мали б бути осередками поширення та обміну досвідом не ведуть роз'яснювальної та агітаційної роботи, немає належної згуртованості пасічників.

Основною причиною поганої зимівлі та загибелі бджіл, на думку Гайдара, стали вірусні захворювання. Посушливе літо призвело до зменшення кількості розплоду і основна маса кліщів сконцентрувалася саме на цьому розплоді, а кліщі переносять багато вірусів, що й призвело до масової загибелі сімей протягом зимівлі.

Відповідаючи на запитання пасічників, Василь Антонович поінформував, що тепер ведеться робота з двома типами карпатських бджіл – вучківським і колючавським. В основі кожного типу лежить декілька цінних маток. Виведення маток за лініями (в основі лінії лежить одна матка засновниця), яке практикувалося кілька років назад, вже не проводиться.

Кандидат сільськогосподарських наук Віктор Пилипенко піддав критиці план породного районування бджіл, при складанні якого, як зазначив доповідач, не було враховано думки фахівців матковивідників. У Законі про бджільництво характерні ознаки порід бджіл не відповідають дійсності, а за основу взято старі дані 1983 року з інструкції Інституту бджільництва колишнього СРСР.

Віктор Петрович також відзначив, що багато пасічників під маркою карпатянок

продають усілякий непотріб, чим ставлять під сумнів високі якості карпатських бджіл.

Свої претензії щодо плану породного районування висловив і відомий матковивідник Володимир Місько, вказавши на необхідність створення на території Львівської області лабораторії з визначення породності бджіл.

З Харківського інституту експериментальної та клінічної ветеринарної медицини на конференцію прибула науковий співробітник Ірина Маслій. У своєму виступі вона зокрема порушила проблему боротьби з вароатозом, відзначаючи, що цей паразит тягне за собою ряд інших вірусних та бактеріальних захворювань. Кліщі є носіями збудників різних хвороб. При лікуванні бджіл від вароатозу необхідно дотримуватися комплексу лікувально-профілактичних заходів, а не обмежуватися однією обробкою. Для успішної боротьби з кліщами потрібно:

- противароатозні обробки проводити почергово, використовувати препарати з різними діючими речовинами;

- обробки проводити протягом цілого сезону:

- а) весняні діагностичні обробки проводять у декількох сім'ях для визначення рівня закліщеності сімей, і якщо він небезпечно високий, то проводять обробку всієї пасіки;

- б) обов'язкові пізньолітні лікувально-профілактичні обробки препаратами аписан або вароацид;

- в) завершальні осінні обробки після виходу розплоду (препарати тактік, біпін).

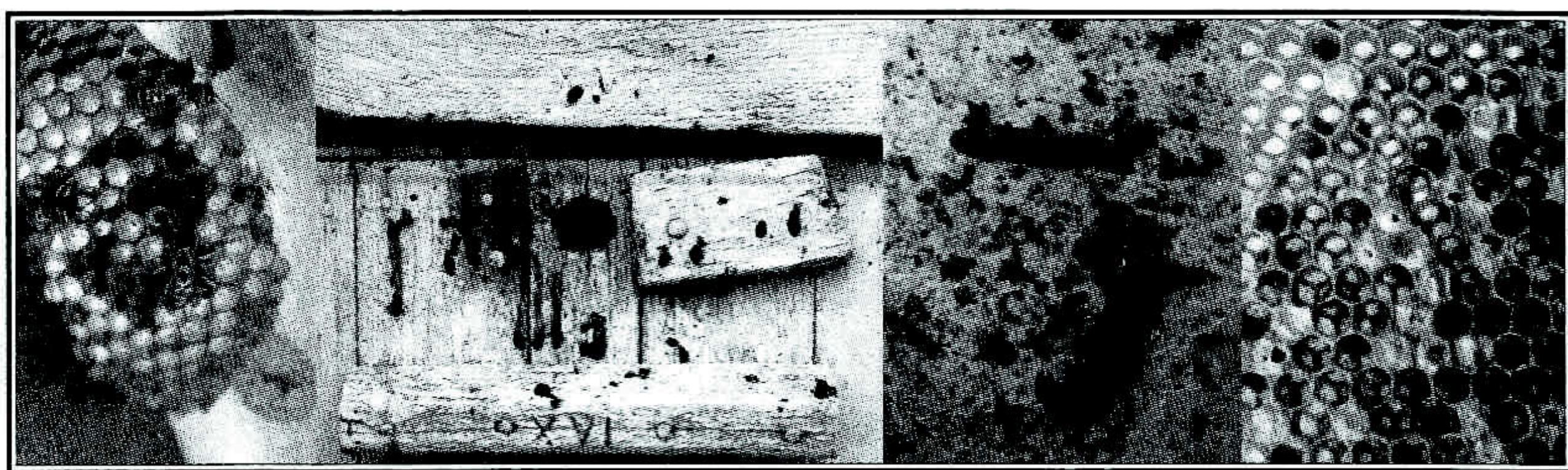
Щодо причин поганої зимівлі, то як пояснила науковець, серйозні проблеми виникли внаслідок того, що через погодні умови бджоли протягом усієї зими і початку весни не мали змоги облетітися і випорожнитися. Ситуацію ще більш ускладнила наявність паді в зимових запасах корму. Аналіз меду, проведений в лабораторії, в кожній другій пробі виявив падь. На пасіках спостерігається високий рівень ураження нозематозом, а

також все частіше фіксуються випадки появи акарапідозу. Ознаки останньої хвороби дуже схожі з вірусними захворюваннями, а поставити діагноз можна лише в лабораторних умовах.

Ірина Маслій підкреслила, що для успішного ведення бджільництва та уникнення появи на пасіках хвороб, необхідно щорічно замінювати хоча б 30% маток молодими, проводити дезінфекцію вуликів та інвентаря, вибраковувати старі почорнілі щільники (щільники придатні до використання не більше 4 років). Для забезпечення бджіл всіма необхідними мікроелементами, амінокислотами, білками та відновлення ослабленого організму бджіл внаслідок ураження різними інвазійними, інфекційними захворюваннями дуже добрий результат дає застосування апітонусу, який поєднується з іншими лікувальними препаратами при їх комплексному використанні. За хімічним складом апітонус дуже подібний до пилку, але перетравлюється бджолами на 90% і є стирильним. Дуже важливим є правильне застосування цього препарату. Приготований лікувальний сироп у необхідних кількостях розливають по годівницях. Через добу, якщо бджоли не вибрали всього сиропу, невикористані рештки слід видалити з вуликів, оскільки цей сироп є також дуже добрим поживним середовищем для розвитку різноманітних мікроорганізмів.

Голова Львівського братства пасічників Микола Грибок у своєму виступі висловив побажання відновити музей історії бджільництва Львівщини, а також поновити роботу всіх пасічницьких об'єднань.

Голова Західного центру Спілки пасічників України Богдан Рудка наголосив на необхідності тісної співпраці всіх обласних спілок регіону. З цією метою прийнято рішення створити координаційну раду. З кожної області регіону до складу координаційної ради обрано по кілька представників.

ХВОРОБИ ТА ШКІДНИКИ

ЧОМУ БДЖОЛИ ПОКИНУЛИ ВУЛИК?

Олег ДАНИЛЬЧУК
Вінницька обл.

Хочу розповісти про цікавий випадок, який трапився восени. Коли складав гнізда на зиму, бджоли сиділи на 8–10 рамках, а одна сім'я займала 12 рамок. Меду було достатньо. 19 жовтня вирішив подивитися, що робиться у вуликах. В цей день було тепло і бджоли літали, навіть приносили обніжжя. Коли дивлюся, в одному із вуликів бджоли не літають, в другому теж. Я не повірив своїм очам – у вулику залишилося до п'яти десятків

бджіл і матка. Весь мед, що я їм залишив, був на місці, мертвих бджіл ні в вулику, ні біля нього не було. В другому вулику було те ж саме, тільки бджіл трохи більше.

До і після обробки біпіном кліща в вуликах не помічав. За моїми записами на 20.09 в цих вуликах було: в одному 12 рамок, в другому – 10, хороші здорові сім'ї. Чому бджоли покинули вулики, так я і не знаю. Такого у мене ще не було.

ЧОМУ МАСОВО ВІДХОДЯТЬ БДЖОЛИ?

Під таким заголовком в "УП" №11 за 2002 р. надрукована хвилююча стаття Степана Оласюка з Волинської області, в якій автор пише: "... в дуже багатьох моїх колег-пасічників серпень-вересень 2002 р. виявився фатальним. Проблема ніби й не нова, кілька років тому про неї писали бджолярі Львівщини. Виникали дискусії, які потім притихли, але, на мою думку, так остаточно і не було поставлено крапки над усіма "і". Наприкінці автор пише: "Хотілося б почути думки колег з інших регіонів України, як і яким чином виходили з подібних ситуацій? Які помилки, прорахунки допущено нами в роботі з бджолами? Винні ветзасоби чи ми самі?"

Масовий відхід бджіл у серпні-вересні 2002 р. та опустілі гнізда з повномедними щільниками – така біда не обминула і Київську область.

Висловлю своє бачення на цю проблему.

Причиною масової загибелі бджолосімей в серпні-вересні 2002 року і очікуваного масового відходу бджолосімей під час зимівлі 2002–2003 рр. була спекотна суха погода з самого початку і впродовж усього головного медозбору з гречки.

При кліщовій інвазії в гніздах бджолосімей на початок головного медозбору така погода призвела до масового і порівняно швидкого розмноження кліща вароа в гніздах цих сімей. Така погода в цей проміжок часу створила досить сприятливі для кліща умови розвитку, а саме:

1) суха спекотна погода зірвала головний медозбір. Контрольний вулик показував щоденно привагу не більше 1 кг, частіше 0,2–0,5 кг або й того менше. Замість очікуваного головного був лише підтримуючий взяток. Для інтенсивної яй-

цекладки в гніздах сімей, підготовлених до головного медозбору були якнайкращі умови: молоді матки, достаток кормів зі щоденним збуджуючим їх надходженням, тепла погода, наявність бджіл-годувальниць і вільних для засіву чарунок. Постійне наростання кількості різновікового розплоду при умові підтримуючого взятку створює сприятливе середовище для розмноження кліща. Чим сильніша сім'я, тим кращі умови;

2) підвищена вологість в бджолиному гнізді – другий сприятливий фактор для розмноження кліща;

3) заборона противароатозних обробок під час головного медозбору і до закінчення відбору товарного меду.

В такій ситуації будь-яка обробка бджолосімей після відбору товарного меду не врятує від кліща. Зимове покоління бджіл в стані закритого розплоду вже ослаблене та покалічене паразитом – приречене на передчасну загибель. Вароатоз уражає не тільки розплід, але і дорослих бджіл.

”Як виявилось. – пише далі Степан Оласюк, – Григорій Фесик обробив всі сім'ї апіваролом, але це не допомогло. Обробку провів у перших числах серпня, скоротив гнізда, розпечатав щільники, щоб імітувати взяток, але сімей позбувся, а решта були ослаблені.

Мої бджоли розміщалися на чотирьох точках. Усі сім'ї обробив наприкінці лип-

***Від редакції.** Категорично забороняється залишати в гніздах противароатозні контактні смужки на термін більший, ніж вказаний в інструкції. Утримання в сім'ях цих ветпрепаратів понад вказаний термін призводить до значного послаблення їх дії, внаслідок чого у невеликої кількості кліщів, які залишаються після обробки починає вироблятися резистентність до діючої речовини, на базі якої виготовлений даний препарат. В результаті цього у подальшому застосування ряду ветпрепаратів проти вароатозу з цією ж діючою речовиною стає неефективним і крім шкоди нічого не приносить.*

Хочу дати відповідь на статтю Степана Оласюка, надруковану в ”УП” №11 за 2002 рік. Зупинюся на періоді серпень – вересень.

Відхід бджіл після медозбору є закономірністю. В першу чергу відходять

біпіном з інтервалом у два дні, але результат відходу бджіл був неоднаковий. Так, на одному точку всі сім'ї пішли в зиму порівняно сильними. А на іншому точку відхід становив 50%. Загинули не лише сім'ї, в яких постійно був розплід, але й відводки, де довгий час не було розплоду”.

Результат відходу бджіл був неоднаковий, на мій погляд тому, що постраждали ті сім'ї, в гніздах яких на початку головного медозбору був досить небезпечний рівень інвазії.

Один із шляхів мені підказав пасічник-любитель з Києва Роман Михайлович Макар. Він після останнього відкачування меду встановлює в гнізда бджолосімей пластини байваролу, які знаходяться там всю зиму до весняної ревізії. Такий метод боротьби з кліщем забезпечує рівень інвазії перед головним медозбором близький до нульового і не спричиняє небезпеки розвитку кліща в умовах описаних вище.

Інший шлях – відповідь Петра Івановича Прокоповича на запитання ”Від чого залежить бджільництво?” Від збереження бджолиних сімей під час спеки. В подібних ситуаціях, коли через спеку затримується головний медозбір, пріоритетом у роботі пасічника повинен бути не мед, а порятунок бджіл від кліща.

І. П. ВЕРИГІН
Київська обл.

бджоли-збиральниці, зношені на медозборі. Тому зменшується сила сім'ї, бо залишаються бджоли-виховательки, які зайняті вирощуванням бджіл на зиму. Найбільший відхід спостерігається в сім'ях зі старими матками, які ”виробили свій

ресурс" і неохоче відкладають яйця в серпні та вересні. Тому слід частіше замінювати маток на молодих та повноцінних, які відкладають яйця інтенсивно та довго, що сприяє нарощуванню сили сімей до зими. Тому у вас і пішли відводки в зиму сильними, бо в них були молоді матки.

Можливо в бджолосім'ях були рамки цілком залиті медом і не було достатньо місця для відкладання маткою яєць. Тому потрібно після медозбору підставляти в гніздову частину 1–2 рамки сушнику. Підставляють ці рамки ближче до відкритого розплоду. Потрібно стимулювати матку до яйцекладки. Для цього імітують взятки. Тому не треба поспішати знімати корпуси, а краще відгородити їх фанерною перегородкою, або закладними рейками і залишити щілину завширшки 1 см для проходу бджіл. Можна стимулювати бджіл, підставляючи у вулик для осушування рамки після відкачування меду, цукровим сиропом тощо.

Багато відходить бджіл хворих на вароатоз. Такі сім'ї потрібно лікувати. Взагалі на пасіці треба проводити профілактичні обробки. Щодо інших захворювань, потрібно звернутися до ветлабораторії.

Після медозбору загибель бджіл перевищує народження, тому гнізда скорочують і обмежують. За кількістю розплоду можна підрахувати на скількох рамках піде сім'я в зиму. Звужують льотки, щоб не провокувати напад бджіл-злодійок. Від нападу теж гине дуже багато бджіл, і навіть цілі сім'ї.

У місцевостях з пізніми медодаями утримують маток-помічниць, двоматкові сім'ї, використовують перегородку Снелгрова та ін. Завдяки помічницям, постійно підсилюють основні сім'ї, і тримають їх у робочому стані на пізніх медозборах.

У будь-якому випадку бджоляреві доводиться нарощувати силу сімей для зимівлі так само, як весною до головного медозбору.

Микола ГАЛАГАН
член товариства бджолярів-любителів
м. Полтава

Де поділися бджоли? З таким запитанням багато бджолярів звертаються один до одного. Є такі публікації і в журналі "Український пасічник". Я знайомий з бджолами ще з 1939 р., постійно читаю журнали: раніше "Пчеловодство", а з розпадом Союзу – "Український пасічник". Спостерігаючи за бджолами, можу висловити свою думку, де зникли бджоли. Обробляючи бджіл від вароатозу тактиком, біпіном роблю висновок: якщо бджіл обробити цими препаратами то кліща залишається в сім'ї 0,5%. Бджолярі-аматори заспокоюються до весни, і мають непогані результати. Звернувши увагу лише на трутневий розплід, вважали що все добре. А перевірити, відібрати бджіл від сімей на аналіз з моїх співрозмовників ніхто не брався. Це, правда, трудомісткий процес. Потрібно взяти бджіл з кожної вулички, а обробляють бджіл біпіном тоді, коли сім'я збирається в зимовий клуб, тож неохота порушувати клуб і мочити їх розчином, а потім рахувати кліщів. Отож чи через біпін, чи може кліщ звик до даного препарату, із зими 2002 р. сім'ї вийшли з великою закліщеністю. При перевірці на трутневому розпліді не дуже добре було видно кліща, а самки відкладають яйця як у трутневому так і бджолиному розпліді. А на бджолах його не було видно, бо кліщ майже увесь був у розпліді. Сім'ї, що перед взятком з липи і гречки мали багато бджіл і багато розплоду, також мали багато і кліщів. Природа не дала меду. Сухе і жарке літо, а потім безперервні дощі призвели до того, що матки перестали червити, а почали червити вже восени. Отже, в сім'ях були старі та скалічені кліщем бджоли, які ще більше зносилися при підгодівлі. Кліщ, який був на бджолах, пішов у розплід і знищив його. У вулику залишилися невелика кількість бджіл і мертвий застуджений розплід. Це було в багатьох сім'ях. Правда, деякі сім'ї, щоб позбутися кліща злітають як рої. Це трапилося і на моїй пасіці в 1994 р.. Приїхавши на пасіку 25 вересня, звернув увагу на те, що з одного пустого корпусу літали

бджоли. Що це таке? Подумав, що напевно вони натрапили на мої медові рамки, котрі погано закрив поспішаючи на електричку. Але яке було моє здивування, коли зняв кришку: тут була сім'я – рій, яка в цей період займала 7 рамок з бджолами і маткою. Матка почала вже червити. Довелось обробити проти кліща і дати медові рамки. Сім'я перезимувала.

Л. ЦЕПЛИЙ

Вінницька обл.

Гонорар – на розвиток журналу

Повну, всебічно обгрунтовану, відповідь на запитання чому відходять бджоли повинні дати вчені Інституту бджільництва і ветеринарної медицини, адже ця проблема стосується багатьох регіонів України.

У цій статті я хочу поділитися з пасічниками своїм баченням причин і можливого запобігання такого стану в бджільництві.

Бджоли масово відходять не від одної, а від декількох негативних причин, які діють на них одночасно. Відчуваючи, що їм самотійно не перезимувати, в осінні місяці бджоли окремих сімей покидають заготовлені на зиму корми і розлітаються, приєднуючись до інших бджолосімей як своєї, так і навколишніх пасік. Спрацьовує інстинкт збереження виду. В більшості випадків проходить це непомітно для пасічника і він дізнається про це тільки розкривши вулик. Але бджоли можуть злітати і у вигляді рою. Декілька років тому, у кінці жовтня, на мою пасіку прилетів рій. Він сів на вулик з середньою за силою сім'єю і мирно об'єднався з господарями. Перезимувала ця сім'я нормально.

Розглянемо основні негативні фактори, які можуть діяти на бджолину сім'ю:

1. Сезон 2002 р. для бджільництва виявився унікальним. Спекотлива, суха погода, майже при повній і тривалій відсутності опадів. Взятку практично не було. Матки різко зменшили відкладання яєць. Тільки в серпні в нашій місцевості пройшли дощі і бджоли активно стали приносити не-

тар. Ослаблені тривалою відсутністю взятку, бджоли на медозборі ще більше ослабли. І хоча матки різко збільшили яйцекладку, але наростити для зимівлі достатню силу сім'ї уже не змогли. При підготовці до зимівлі бджолосім'ї були значно слабші, ніж на цей період в інші роки. Отже, з'явився перший дуже важливий негативний фактор, який в подальшому, залежно від дій пасічника, і обумовив життєздатність бджолосімей.

Чи можна було запобігти різкому ослабленню бджолосімей? Можна, підготовуючи бджіл у безвзятковий період.

2. Відібравши товарний мед, пасічники почали обробляти бджіл від вароатозу. Це важливий захід для збереження бджіл. Ступінь закліщеності бджолосімей на одній пасіці, а тим більше на різних пасіках, хоча і в одній місцевості, різний. Але в цей період обробляють бджіл від кліща деколи не всі пасічники, відкладаючи обробку на останні місяці осені, коли вийде увесь розплід. В результаті в зиму йдуть бджоли ослаблені кліщем.

Для кожного хімпрепарату розроблені правила його використання. Пасічники повинні суворо дотримуватись цих рекомендацій, але, на жаль, нерідко їх не виконують. Так, наприклад, пасічник С. Оласюк пише: "Усі сім'ї обробив наприкінці липня біпіном з інтервалом у два дні". Але за правилами використання біпіну встановлений інтервал у сім днів. Тому така обробка призвела до того, що:

а) значна кількість кліщів, які були у розпліді, не потрапила під дію біпіну;

б) інтервал у два дні значно збільшив дозу біпіну в гнізді бджіл. Ще не встиг зникнути біпін від першої обробки, як пасічник через два дні знову обробив ним бджіл, що негативно вплинуло на них.

3. Забезпечення бджіл кормом на зиму. Це питання пасічники вирішують по-різному. Одні зимують бджіл тільки на меду, інші частково до 5 кг заміняють мед цукром. Але немало і таких, як казав мені один пасічник: "Відкачав весь мед, а замість нього згодував кожній сім'ї

до 15 кг цукру". Уявіть собі: бджоли внаслідок літньої спеки підійшли до зими значно ослаблені, а нерідко і погано оброблені від кліща, а їх ще змусили переробити до 15 кг цукру. Зрозуміло, що зимівля таких бджолосімей проблематична.

4. Де зимувати бджіл, надворі чи в зимівнику? Переважна більшість бджолосімей в зиму 2002–03 рр. пішла ослаблена, тому їх зимівля хоча б і в непристосованих приміщеннях є більш гарантована, ніж надворі. Тим більше, що зима видалась суворою.

5. На мою думку негативно впливає на збереження бджіл безсистемна їх метизація іншими завізними породами, що знижує їх зимостійкість і протистояння хворобам.

М. МАТЯШОВ
Чернігівська обл.

Гонорар – на розвиток журналу

Від редакції. Бджолосім'ї обробляють біпіном восени в період формування клуба і за відсутності в них розплоду. Використовувати цей препарат влітку під час активного сезону неможна.

Я не любитель писати, але масовий відхід бджіл – це наша всіх біда і зачепила мене як кажуть "за душу".

Пасічникуванням займаюся з дитинства. Ще малим хлопцем мав 10–20 сімейок джмелів, а пасічникувала мама.

Перші бджоли у нас появились у 1948 році, коли на нашій ниві сів рій, колгоспу у нас тоді не було.

Бджоли у нас ніколи не гинули. У 1992 році в мене було 72 сім'ї. Як і в попередні

роки я тоді обробив усі сім'ї від вароатозу щавлевою кислотою. На зиму цукру давав дуже мало, так як тоді давали цукор для бджіл за розпорядженням райвиконкому.

І коли 18 жовтня я утепляв ще у середині вулики, то побачив, що у дев'ятох з них не було ні одної бджоли – ні мертвих, ні живих.

Ще у семи вуликах залишилася жменька бджіл з маткою. Маток, які zostались майже без бджіл я використав. Поділив сильні сім'ї: 12–14 рамок бджоли перегородив глухою перегородкою, тобто зробив відводки. Весною і літом ці відводки розвивалися добре. Значить не в матках була справа.

Як вияснилося, тоді весною, у нашому селі загинули усі бджоли, в усіх пасічників, більше 130 сімей. Залишились тільки у мене – з 72 сімей – 55 і у брата 16 сімей з 32.

Брат тоді також залишив на зиму бджолам мед, цукру давав мало. І я прийшов до висновку – бджоли загинули від поганого цукру! Іншої причини я не знаходив.

Р. С. Коли замітка до журналу була написана я зустрівся з пасічником п. Бовта. Прочитавши мій допис він сказав, що бджоли загинули через вароатоз, так як кліщ звик до щавлевої кислоти. Я поважаю його професіоналізм у бджільництві, але з ним не згідний. Після часткової загибелі моїх бджіл я і далі ще багато років обробляв сім'ї від вароатозу цією ж кислотою і більше нічим. Хоч обробка нею трудомістка, але переконався що надійна.

Василь ГУЛЯК
с. Ремезівці, Золочівський р-н, Львівська обл.

ЧОМУ ЗАГИНУЛИ БДЖОЛИ ПІСЛЯ ОСІННЬОЇ ПІДГОДІВЛІ?

Григорій РЯБОКІНЬ

с. Софіївка, Звенигородський р-н, Черкаська обл. 20235

У нашому селі, пасічники скаржаться, що восени, після того як, підгодували на зиму бджолосім'ї, десь

поділись з вуликів бджоли. Відкриєш вулик, а там стоять рамки з медом, і жодної живої бджоли, та й мертвих теж немає.

УКРАЇНСЬКИЙ ПАСІЧНИК №5 – 2003

Питають мене, де поділися бджоли, бо я пасічникую вже 45 літ і з них тільки в колгоспі 32 роки. Відповідаю, що їхніх бджіл "заїв" кліщ вароа. Чому їм так кажу? Коли ще працював у колгоспі, то в мене в кожному вулику під час взятку стояла одна, а то й дві воскобудівельні рамки. Я помітив: якщо з якоїсь причини бджоли у вулику погано відбудовують ці рамки і немає закритого трутневого розплоду, щоб його вирізати разом з кліщем, ця бджолосім'я восени після підгодівлі цукром пропадала. Тому ще під час осінньої ревізії я вже міг впевнено сказати, скільки бджолосімей відійде після

підгодівлі на зиму. Я зауважив, що навіть сильні бджолосім'ї, якщо під час взятку у них не вирізати закритий трутневий розплід, після осінньої підгодівлі гинуть.

Вважаю, що вони гинуть тому, що бджоли вийшли кволими, виснаженими кліщем, отже, не могли набрати необхідної для благополучної зимівлі маси жирового тіла. Те, що в них було, витратили на переробку сиропу, тож їм нічого не залишалося, як загинути від виснаження. А бджоли, як відомо, у вулику не гинуть – вони його покидають.

Гонорар – на розвиток журналу

ДЕ ПОДІЛИСЯ БДЖОЛИ, АБО ГОЛОВНА ПРИЧИНА ПОГАНОЇ ЗИМІВЛІ БДЖІЛ УЗИМКУ 2002–2003 РР.

Ігор БРИК

а. с. 50, м. Стрий, Львівська обл.

Це надто важливе питання для пасічника, щоб легковажно до нього ставитися, бо витрати на підготовку до зимівлі кожної сім'ї бджіл дуже великі, а втрата її – це солідний удар по кишені і психіці пасічника. Торік (2002) втрати сімей ще до зими у деяких пасічників були занадто великими, і не тільки в нашому регіоні. Що ж сталося?

Кожен пасічник знає, що в зиму йдуть бджоли, вирощені з яєць, відкладених маткою починаючи з 20 липня і включно до кінця серпня. Отже, на цей період необхідно створити всі умови для максимального червління маток. А від чого це залежить?

Від достатнього надходження збалансованих повноцінних вуглеводних і білкових кормів. Це – нектар квітів і квітковий пилок. Якщо ж їх в природі немає, то пасічник повинен щоденно підгодовувати бджоли, інакше не буде достатнього виробництва молодими бджолами маточного молочка і відповідної яйцекладки маток.

За даними метеостату середня температура липня 2002 р. на Стрийщині відповідала температурі Дніпропетровщини, тобто перевищувала норму. Це для нашого регіону майже посуха. Однак починаючи з третьої декади липня почалися дощі, які затяглися до третьої декади серпня. Після посухи дощі – це крах для розвитку бджіл, особливо в західному регіоні. Дуже сильні опади були 5 і 6 серпня (до 41,3 мм/добу). Рослини після посухи почали нарощувати листову масу, а нектар поодиноких квітів змивався дощем. Результат – повна відсутність медозбору і червління маток. Хоча візуально в цей період у вуликах спостерігалася дуже велика кількість розплоду і бджіл, але це був розплід з яєць, відкладених маткою ще до 17 липня і частково до 5 серпня. Смуга дощів з 5-го до 10 серпня повністю заблокувала відкладання яєць маткою, яке після 20 серпня вже майже неможливо відновити, щоб надолужити прогаяне.

Та невелика кількість яєць, яку відклала матка після 20 серпня, вже

не могла забезпечити достатню для нормальної зимівлі кількість бджіл. Літні бджоли, яких на початку серпня було ще ніби багато, до осені спрацювалися і відійшли, і дехто з пасічників зауважив, що в окремих вуликах до зимівлі бджіл взагалі нестало, залишилися тільки рамки з кормом.

Тут свою варварсько-негативну роль відіграв і кліщ вароа, самки якого заповнили дуже невелику кількість серпневого розплоду, і молоді бджоли, висмоктані кліщем, пішки вийшли з вулика. Ось і результат! Фактично молодих бджіл для зимівлі стало так мало, що розмір зимового клуба не відповідав нормальній зимівлі. Втрати бджіл узимку стали закономірністю.

Подібна ситуація була в 1992, 1994, 1995 рр., що дуже досконало і з графічними поясненнями описано в моїй книжці "Увага! Бджоли!" (с. 35–36). Однак багато авторів публікацій у журналах

описують якісь уявні осінні зльоти бджіл з вуликів, що є надуманим поясненням відсутності бджіл. Адже у тих пасічників, які прислухалися порад з книжки і в період дощів підгодовували бджіл, додаючи в корм невелику кількість молока, ніяких проблем не було і бджоли не "злітали". А може хтось із пасічників у жовтні чи листопаді бачив роя? Не думаю!

Треба визнати й те, що рівень можливостей, знань і технічного забезпечення наших пасічників-любителів не достатній для того, щоб щоденно звіряти надходження кормів у вулик із примхами погоди. Але той, хто дбає про свою крилату господарку, мусить дуже ретельно слідкувати за надходженням кормів у вулик в період з 20 липня по 1 вересня і дбати про санітарно-епізоотичний стан пасіки. Це запорука доброї зимівлі бджіл і психологічного зимового спокою пасічника.

ПІДВИЩУЙТЕ СВІЙ РІВЕНЬ ЗНАНЬ

Михайло ГУМЕННИЙ

с. Троянівка, Гусятинський р-н, Тернопільська обл.

З великим задоволенням і зацікавленням вже не перший рік читаю журнал "Український пасічник". Я дуже вдячний п. М. Д. Осташевському і його колегам по редакційній роботі за змістовні і повчальні статті.

Принесла листоноша черговий журнал "УП". Читаючи його, зацікавився статтею пана Степана Оласюка "Чому масово відходять бджоли?"

Так, минулого літа, особливо у липні – серпні багато загинуло сімей.

Я пасічник з невеликим стажем. В мене є 25 сімей. Як на мене, винен в цьому кліщ вароа.

Спілкуючись з пасічниками, одні говорять, що це оси, другі, що це шершні. Зникає сім'я залишаються рамки з кормом і немає підмору ні у вулику, ні біля вулика. Коли добре прослідкувати за льотом бджіл, то можна було побачити, що одні бджоли летять за взятком, другі падають в траву.

І коли підняти одну, другу, третю, то ми побачимо, що це молоді бджо-

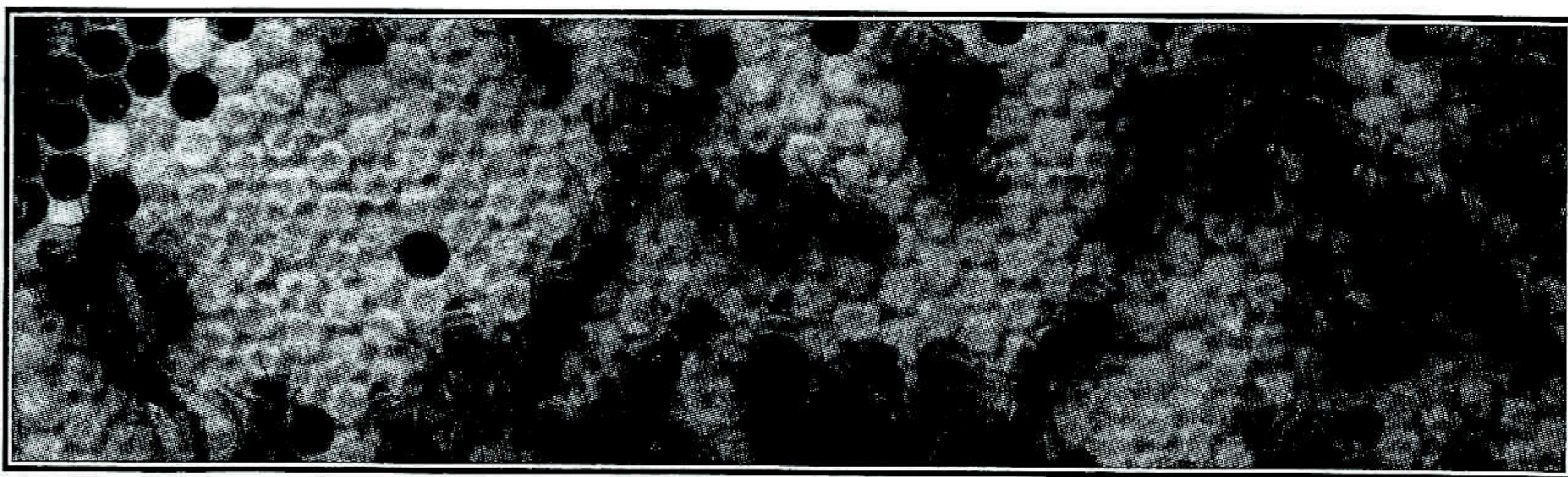
ли, яких поразив кліщ вароа. Тоді маємо результат: старі бджоли зношуються на медозборі, а молоді гинуть від кліща. За короткий час вулик залишається без бджіл, якщо не вжити заходів.

Свої бджолині сім'ї я обробляв біпіном, і не загинула ні одна.

Я веду до того, що треба підвищувати свій любительський, а кому і професійний рівень знань. Передплачуйте журнал "Український пасічник", в якому є багато порад досвідченим пасічникам і початківцям.

Є ще такі пасічники, які обробляють свої бджолосім'ї щавлевою кислотою – це малоефективні заходи.

Навесні я був в одного пасічника, коли той знімав зимове утеплення. Стелени він накрив поліетиленовою плівкою, а зверху заложив подушками. І через кілька тижнів з'явився гнилець. Отож, підвищуйте рівень знань, не розводіть хвороб.

ЛЮДИНА ТА ЇЇ СПРАВА

ВІТАЄМО!

Любов Андріївну Швайку з 50-річчям (див. фото на с. 1 обкл.), першого бухгалтера редакції журналу "Український пасічник", яка сумлінно працювала у важкий період відродження і становлення часопису для пасічників.

Сьогодні Любов Андріївна кандидат економічних наук, доцент кафедри економіки підприємництва Української академії друкарства. Роки навчання у вищому навчальному закладі мали великий вплив на формування світогляду та життєвої позиції Любові Андріївни. Уже в той час вона виявила інтерес до наукової роботи, про що свідчать відзнаки та грамоти за участь у студентських наукових дослідженнях.

Після закінчення інституту скерована на роботу в Головне підприємство республіканського виробничого об'єднання "Зоря" (м. Київ), де працює інженером економічного відділу з питань собівартості продукції, а пізніше переводиться до Львова і працює в Українському науково-дослідному інституті поліграфічної промисловості.

Сьогодні Любов Андріївна вносить вагому лепту у виховання молодого покоління. Вона надійна берегиня своєї сім'ї, кохана мама, дружина, добра і вдячна людина.

Доцента Л. А. Швайку знають і цінують в Українській академії друкарства. Вона — довголітній член навчально-методичної ради та секретар Вченої ради, учасниця багатьох акцій, що проводяться в академії, член осередку Союзу українок, Науково-педагогічного товариства ім. Григорія Ващенко та «Просвіти».

Панька Ігоря Миколайовича із с. Грушатичі Старо-Самбірського району Львівської області з 60-річчям від дня народження. Кандидат технічних наук, старший науковий співробітник ФМІ НАН України пасічникуює понад 25 років, є старійшиною Ради Львівського братства пасічників "Рій".

Зичимо найкращих побажань!

Колектив агропромислової фірми "Меліса" з с. Пісочин, що на Харківщині з 10-річчям від дня заснування. Бажаємо працівникам фірми виробничих успіхів, задоволення всіх потреб пасічників.

МІЙ ШЛЯХ У БДЖІЛЬНИЦТВІ

Юрій ХИЛЮК

м. Ізяслав, Хмельницька обл.

Мій дідусь і батько були пасічниками. Першого я б назвав Бджолярем з великої букви. Як на мене, то не зустрічав людини, яка так була б закохана у "Божу комаху". Свій досвід дідусь передав моєму батькові, а той, у свою чергу, – мені. Дідусеві виповнилося 78 років, і більшу частину свого життя він присвятив улюбленій справі. Його пасіка налічує тепер 40 бджолосімей. Маючи солідний досвід, він не змінив своєї думки щодо вибору системи вуликів. Усі бджолосім'ї він утримує у вуликах-лежаках і українських. Цю систему вуликів він не обмінює ні за які примарні обіцянки, що друкувалися на сторінках "УП".

Мені ще й 12 літ не було, як я почав допомагати татові поратися біля вуликів. Особливе задоволення мав, коли наставала пора відкачування меду.

Пам'ятаю, як уперше мене вжалила бджола. Мені було дуже погано. Тіло зробилося ніби дерев'яним і нестерпно свербіло. Виявилося, що в мене алергія на бджолину отруту. Але, незважаючи на це, я продовжував допомагати на пасіці, і коли мене знову жалили бджоли, то я вже рятувався за допомогою діазоліну, хоча й ці таблетки давали мало користі. Але після семи вжалень алергія зникла. І ось коли мені виповнилося 14 років, тато довірив мені вже з весни самостійно доглядати п'ять бджолосімей. Відтоді я почав вважати себе справжнім пасічником. Мої вулики були на вузьковисоку рамку, себто українські. Весь сезон я доглядав бджіл самостійно.

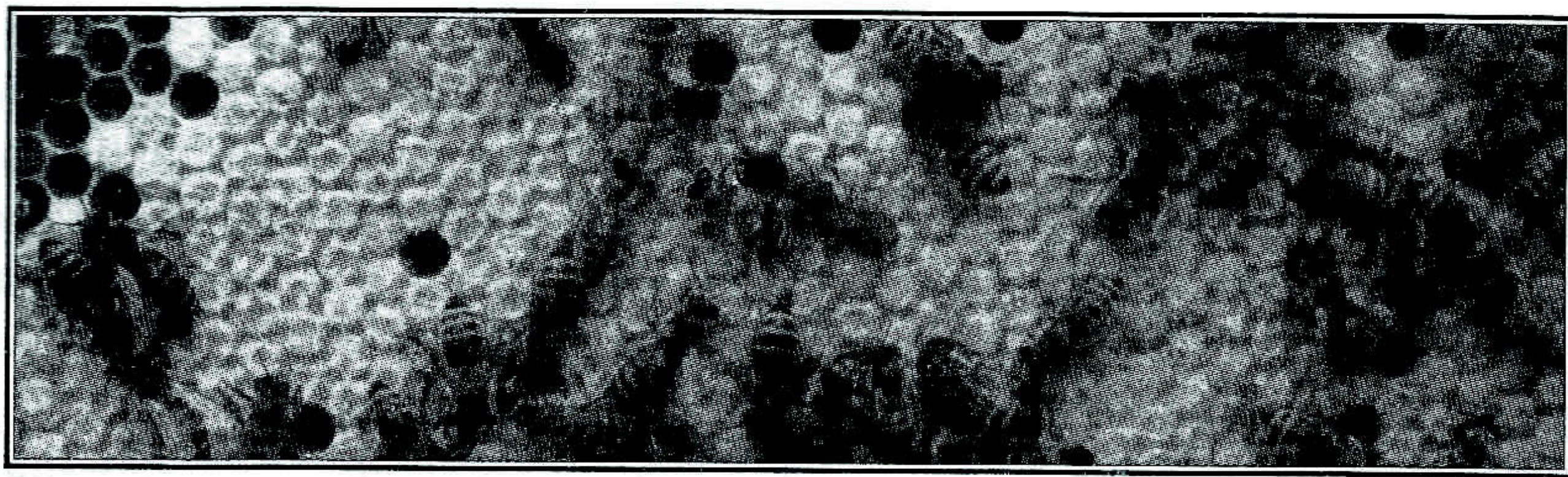
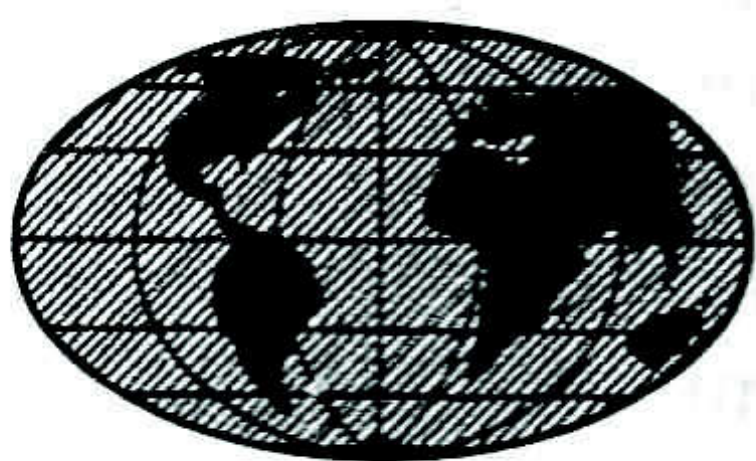
Безперечно, що у цей час мені довелося прочитати чимало журналів "УП", "Пчеловодство", додаткової літе-

Колектив пасічників на кочівлі в с. Зубарі

ратури. І це мені дуже допомагало в практичній роботі. З п'яти сімей лише одна ввійшла в ройовий стан. А сталося це через недостатні розміри вулика, в якому вміщувалося 16 рамок, та стару матку в сім'ї. Але ця сім'я не встигла зроїтися, бо почався сильний взяток, і вона швидко перейшла на медозбір. По закінченні медозбору усі 15 рамок були заповнені медом. Це перший урок, який дали мені бджоли.

За сезон сам спіймав три рої, поселив їх в українські вулики і ці бджоли дали мені по 12 кг меду та забезпечили себе на зиму кормом. Я вважаю, що український вулик є чи не найдосконалішим для утримання бджіл любителями, які мають не більше 30 бджолосімей. Цей вулик універсальний і для пасічників-початківців, які хочуть мати задоволення від роботи з бджолами та бути з медом. А меду з цих вуликів, якщо правильно їх доглядати, можна взяти не менше, ніж з багатокорпусних. Із цими вуликами краще працювати пасічникам молодим та похилого віку. На мою думку, передчасно забувати український вулик. Багато видатних пасічників пішло у велике бджільництво, починаючи з нього.

БДЖІЛЬНИЦТВО ЗА КОРДОНОМ

КАРНІКА В ЧИЛІ

Сьюзен КОБІ
"American Bee Journal". 2002. №5

Чилі — країна з великою розмаїтістю ландшафту, клімату і рослинності. Це створює значний потенціал для бджільництва. Тут пасічники можуть дозволити собі приємність пережити весну кілька разів протягом року, рухаючись услід за цвітінням з півночі на південь.

Смужка суші, на караті довга й тоненька, обмежується 4300 км океанічної берегової лінії на заході і скелястими високими Андами на сході. Сухі пустелі півночі переходять у родючі долини фруктових садів і виноградників. На півдні можна побачити густу мережу озер і річок, затінених горами, вкриті снігом вершини, а на самому півдні — суворий антарктичний регіон суцільних льодовиків.

Близько 80% чилійських пасічників тримає менше ніж по 150 вуликів. За даними сільськогосподарського звіту, понад 14 тис. пасічників Чилі утримують 331 550 бджолосімей і щорічно виробляють 2710 т меду і 113 т воску.

Вільна від африканських бджіл, які не змогли подолати Анди, Чилі віддає перевагу італійській бджолі. Карніка ще тут мало відома, щоб говорити про її значне поширення. Вона добре пристосована до холоднішого клімату і швидкого цвітіння у південних регіонах, економного витрачання запасів кормів і швидкого нарощування сили сімей навесні.

Кольменарес, чилійський пасічник, займається розведенням карніки. Пох, передовий пасічник, почав свій бізнес ще 1930 року. Він переконався, що карніка старанна, продук-

тивна і потребує значно менше кормів для зимівлі, ніж італійська бджола. Усі свої пасіки він перевів на карніку. Його син Альберто продовжує цю справу сьогодні. Він звернувся до мене, щоб налагодити селекцію і розведення карніки на його пасіках.

У Чилі карніку через її схильність до генетичного ослаблення можна знайти тільки в ізолюваних районах. Підтримання карніки в чистоті через поширеність італійських бджіл і кочівлю вельми проблематичне.

Матки чистопородної карніки поставляє Франц, який цю лінію імпортував від Руттнера з Австрії ще 30 років тому. З того часу Франц старанно підтримує цю лінію в ізоляції в Естенаді. Тут він вирішив жити разом з родиною поряд з бджолами. Щоб захистити природну красу і спокій цієї місцевості та стримати її в ізоляції, він не провів сюди навіть електрики і телефону.

Франц і його син, якому також подобається таке пасічницьке життя, відчувають вплив сьогоденних змін. Важче стало підтримувати лінію в чистоті через міграцію пасічників, які приїжджають сюди в надії отримати добрий медозбір. В останні три роки у плідних маток виявлено сліди гібридизації. Поява кліща вароа і хвороб збільшили зимовий відхід бджіл. Знеліснення призвело до втрати великих медодайних угідь.

Завантаживши в авто мікроскоп, генератор і апаратуру для інстру-

ментального запліднення, ми вирушили із Вальпараїсо до пасіки Франца. Хотіли запліднити неплідних маток з пасіки Поха спермою трутнів з кращих сімей пасіки Франца. Франц зустрів нас у своєму звичайному пасічницькому одязі: шорти і сорочка з короткими рукавами. Поки ми збирали трутнів, він пояснив, що капелюх — для сина, а не для захисту від бджіл.

Роками, Пох як і його батько, отримувачав перевірених маток карніки з пасіки Франца. Тепер прийшов час віддати борги — допомогти відновити чистоту карніки. Використання інструментального запліднення для цієї справи є суттєвим для цієї справи.

Пох і його помічники працювали, щоб поліпшувати лінію карніки в межах своїх пасік. Сім'ї відбирали за мирним темпераментом, життєздатністю розплоду, раннім нарощуванням сили, збором пилку і медопродуктивністю. З появою вароа, виявленого тут 1984 року, до набору селекційних критеріїв додали й гігієнічну поведінку.

Сьогодні фірма Поха оперує 6500 вуликами, розташованими від Вальпараїсо до острова Чилое. Весняних маток виводять у Вальпараїсо з жовтня по грудень (Чилі — країна Південної півкулі). Їх підсаджують у нуклеуси, встановлені на півночі, і використовують для заміни маток у сім'ях, перевезених на південь на 1200 км до острова Чилое на медозбір.

Коли розпогодиться, на острові Чилое починається безперервний нектарний і пилковий взяток, який триває з грудня до кінця березня. Пох повідомив, що 2002 року медозбір був особливо добрим. Високим медозбором відзначається один із місцевих видів в'яза.

Наприкінці серпня підвищується попит на запилення. Сім'ї перевозять у фруктові сади і виноградники, розміщені в центрі Чилі. Родючі долини забезпечують добрий взяток і підтримують попит на запилення. Тут вирощують переважно яблука, груші, нектарини, вишні, мигдаль і цитрусові. Пізніше починають цвісти ківі, авокадо, люцерна й журавлина.

У нашій поїздці на південь ми зупинилися у фірмі "Кран Чилі" біля Ланко, щоб перевірити, як бджоли запилюють журавлину. Клімат тут мінливий, часто хмариться, бувають тумани, тому важко завчасно спланувати, коли саме зацвіте та чи інша культура. Фермери тут дуже раді активності бджіл під час роботи на ботах, де росте журавлина, а карніка працює на запиленні при значно холоднішій погоді, ніж італійка. "Кран Чилі" — велика фірма, яка 95% своєї продукції експортує в США.

Щоб зберегти карніку в Чилі, Пох започаткував кооперативний проект і з кількома зацікавленими пасічниками. Він запропонував об'єднати зусилля в різних регіонах країни. Два пасічники приєдналися до проекту, інші сподіваються збільшити пул генів карніки на своїх пасіках.

Другою головною метою проекту є перехід від хімічного лікування до контролю хвороб і шкідників. Це здоровіше для бджіл і підвищує ціни на мед у торгівлі. Сім'ї з очевидними ознаками американського гнильцю спалюють. Кількість кліща вароа контролюють щавлевою кислотою, решток якої не залишається у вулику. Лікування супроводжується застосуванням придонних пасток і видаленням трутневого розплоду.

Практично, планується мінімальне використання хімікатів і видалення кліщів, які можуть стати резистентними. Селекцію і розведення вважають кращим захистом від кліща. Планується розвинути у бджіл толерантність до низьких рівнів закліщеності, співжиття бджіл і кліщів з подальшим розвитком у бджіл природних механізмів захисту від кліща. Мета на перспективу — працювати в напрямі розвитку рівноваги у взаємозв'язку господар-паразит, щоб рутинне хімічне лікування не було необхідним.

Під час мого візиту я помітила в Чилі бджіл з розкрилицею, підозрюючи наявність трахейних кліщів. Розтин підтвердив цей сюрприз — раніше такий паразит не був відомий у Чилі. Пох негайно

повідомив про це Департамент агрокультури і своїх колег. Незважаючи на потенційні політичні проблеми, характерні для перших знахідок, він це розглядає як ще один виклик, що потребує відповіді. Департамент підтвердив наявність *Acarapis woodi* і провів огляд, щоб виявити, як широко розповсюдився цей паразит у Чилі.

Відкриття посилює важливість нашого проекту з селекції і розведення. Резистентність бджіл до зараження трахейними кліщами – здається, домінантна риса для карніки, яка може бути відселекціонована.

Існує підозра, що пасічники нелегально завозять маток з інших країн. Така практика сприяє поширенню хвороб і шкідників у всьому світі. Імпорт маток повинен бути відповідальним, щоб мінімізувати ризик і показати переваги інструментального запліднення маток. Ефективний спосіб досягти цього – імпорт сперми трутнів і організація карантинних станцій, подібних до такої в Австралії.

Завезення нової лінії несе в собі потенціал зміни пулу генів і підсилення місцевої лінії бджіл. Якщо висловитися точніше, то це повинно дати змогу підтримувати популяцію карніки більш багатою, що також має потенціал надання прямих вигод відселекціонованим лініям і демонструє ступінь резистентності до паразитних кліщів.

Карніка, здається, буде першою породою серед європейських бджіл, вибраною для селекції на стійкість до паразитних кліщів. Кілька дослідних програм в Європі працюють із цією расою бджіл для створення вароарезистентних ліній. Асоціація австрійської карніки повідомляє про існуючий прогрес у цьому напрямі. Міністерство сільського господарства США імпортувало і підтримує карніку з Югославії та Росії (Маються на увазі українські бджоли з Приморського краю Росії. – М.Г.) з наміром збільшити рівень резистентності до кліща вароа у бджіл США.

Карніка менш сприйнятлива і швидко розвиває резистентність до трахейних

кліщів. Мій власний досвід, коли я працювала з лінією New World Carniolan (нова світова карніка), тільки посилив цей інтерес. Беручи участь у програмі селекції закритої популяції, виявила, що в карніки резистентність встановлюється в межах кількох років простим доббором продуктивних сімей, що добре перезимувували, з використанням інструментального запліднення.

Генетичний "плавильний казан" медоносних бджіл часто затемнює відмінності між окремими лініями і расами. Система багаторазового парування матки в польоті підтримує гібридизацію. Це часто призводить до появи нечистопородних помісей і непередбачуваних відмінних рис. Тому здатність до контрольованого парування суттєва для будь-якої програми розведення.

Намір працювати з карнікою в регіонах, де кількісно домінують інші породи, потребує твердості та особливих зусиль. Для ефективної програми розведення парування з використанням ізольованих парувальних пунктів "і-або" інструментального запліднення є суттєвим.

Різні раси й лінії бджіл висувують пасічникам різні потреби і різний попит на виробництво та запилення. Різні регіони, зовнішні умови і клімат потребують бджіл, добре адаптованих і відібраних для конкретної ситуації.

Майбутнє нашої галузі залежить від визначеності і ресурсів, наданих для селекції та підтримання породи. Це дуже важливо, якщо брати до уваги вплив паразитних кліщів на зменшення кількості здорових сімей і пулу генів у популяціях медоносних бджіл на комерційних пасіках.

Зауваження перекладача. Протягом останніх шести-семи років світове бджільництво переживало кризу, пов'язану з падінням цін на мед (у середині 2002 року криза припинилася, ціни різко піднялися, попит на мед і в Європі, і в США залишається ще не задоволеним і поки що не мож-

на прогнозувати, як довго будуть зростати ціни на мед). Паралельно з падінням цін на мед збільшилися попит і ціни на запилення сільгоспкультур. Ці процеси стали тільки однією з причин поширення карніки в усьому світі. Деяко змістилися акценти і в методах розведення бджіл. Якщо для виробництва меду потрібно наростити максимально можливу силу бджолосім'ї (більша кількість бджіл збирає непропорційно більшу кількість меду), у чому італійська раса бджіл поза конкуренцією, то для запилення це не обов'язково, тому що середні й сильні бджолосім'ї використовують на запилення приблизно однакову кількість бджіл. У контракті на запилення замовник часто обумовлює, що у вулику повинно бути стільки-то рамок з бджолами. У США знову стали "модними" розплідні гнізда на один корпус Лангстрота, а не на два-три, як в епоху Фаррара. На запиленні в холодну погоду можна спостерігати картину, коли бджоли карніки інтенсивно несуть обніжжя, а італійки зовсім не вилітають з вулика.

Автор статті Сьюзен Кобі – видатний спеціаліст у справі інструментального запліднення маток, яка проводить у всьому світі ознайомчі курси серед тих, хто бажає практично долучитися до цієї справи. Вона звернула увагу на стійкість карніки до акарапідозу. В

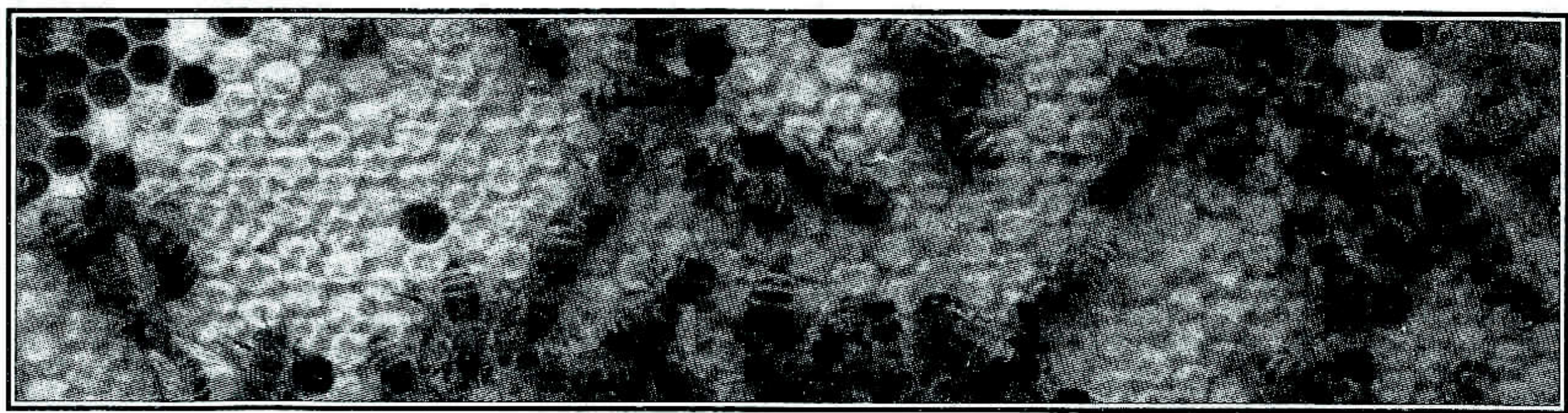
США, де все ще переважають італійки, акарапідоз – така ж серйозна хвороба, як і вароатоз, і від неї під час зимівлі гине багато бджіл. Обробки проти акарапідозу такі ж обов'язкові, як і проти вароатозу.

Добре, що подібних проблем немає в Україні. Яка ж причина непоширення в нас акарапідозу? Слід відкинути такий чинник, як ефективна робота ветеринарної служби. Не можна вважати, що в нас зона, вільна від акарапідозу. Ця хвороба зустрічається в Європі, а на початку ХХ ст. вона знищила майже повністю бджіл у Великобританії. Поодинокі випадки акарапідозу зустрічаються і в нас, але хвороба не поширюється. Логічно припустити, що українська бджола, яка близька до карніки, має природні захисні механізми від трахейного кліща. Американці, які завезли до себе українських бджіл з Примор'я, зі здивуванням виявили, що ці бджоли мають природну стійкість не тільки до кліща вароа, але й до трахейного. Саме той факт, що бджоли із Примор'я теж стійкі до акарапідозу, дає нам змогу зробити висновок, що справа саме в резистентності бджіл, а не в особливостях клімату – які так само могли б обмежувати поширення трахейного кліща.

Переклав Микола ГОРНИЧ

БДЖОЛИ НЕ ЗМОГЛИ ЗАХИСТИТИ ВРОЖАЙ ВІД ПОЛІЦІЇ

У США заарештовано пасічника, який вирощував марихуану на другому поверсі сараю, оточеного вуликами, повідомляється з посиланням на CNN. Поліція звернула увагу на підозрілу активність навколо будинку Еріка Расмуссена, який мешкав неподалік від американського міста Сиракузи. Біля його будинку виявили сарай, навколо якого стояло кілька вуликів. Сарай був замкнений, але поліцейським вдалося проникнути всередину через невелике вікно. На другому поверсі цієї будівлі вони знайшли зібраний урожай марихуани (майже 7 кг), насіння, підготовлене до висівання, і кілька пророщених кущів. Окрім того, тут виявили цілий арсенал вогнепальної зброї – 19 одиниць. Расмуссена звинуватили у зберіганні наркотиків та зброї і незаконному вирощуванні конопель. Під заставу пасічника не випустили, і він чекає суду в тюрмі.

СВІТ МЕДОДАЇВ

ОСОБЛИВОСТІ ВИРОЩУВАННЯ ФАЦЕЛІЇ

Проф. Болеслав Яблонський
Відділ бджільництва в Пулавах (Польща)

Фацелія пижмолиста (див. фото на с. 3 обкл.) (*Phacelia tanacetifolia* Benth) – однорічна рослина, якій характерний короткий періодом вегетації (80–90 днів), буйне і тривале цвітіння (4–6 тижнів), висока нектаропродуктивністю (100–300 кг цукру в нектарі з 1 га) та пилкова продуктивність (50–100 кг з 1 га), придатна для висіву в різні терміни – від ранньої весни до середини літа.

Фацелія не вимоглива до клімату, але краще розвивається в теплі роки при помірних опадах. Дуже важливими факторами є достатня кількість вологи в ґрунті перед цвітінням та добре сонячне освітлення в період цвітіння. Ця рослина немає також спеціальних вимог до ґрунту, росте майже на всіх типах ґрунтів, але на родючих виростає звичайно більшою. Фацелію можна висівати після будь-якого попередника, і навіть по тій самій культурі.

Обробка землі під фацелію повинна бути ретельною, як під інші рослини. Дуже важливо, щоб ґрунт був звільнений від бур'янів, особливо при вирощуванні на насіння. Рекомендована доза мінеральних добрив для фацелії становить 40–60 кг фосфору (P_2O_5), 60–80 кг калію (K_2O) і 40–60 кг азоту (N). Азот добре застосовувати для підживлення рослин в перший період росту. Коли вирощують фацелію виключно для бджіл та на насіння не можна передозувати азот, тому що рослини тоді швидко вилягають, що негативно впливає на цвітіння і нектаровиділення.

Фацелію можна сіяти від ранньої весни до кінця липня, але чим пізніше висівання,

тим нижчий урожай насіння (див. табл.). дехто радить висівати фацелію пізно восени, або ж ранньою весною, навіть по замерзлому ґрунті. У такому разі вона зацвіте на кільканадцять днів раніше – вже в кінці травня.

Норма висіву фацелії залежить від типу ґрунту. На кращих землях вистачає навіть 4–6 кг добре проростаючого насіння (при схожості принаймні 90%) на 1 га, на середніх – 8–12 кг, а на слабших – 14–16 кг. Рекомендується дотримуватися відстані між рядами 15–20 см, і навіть 30–40 см: на слабших ґрунтах – менше, на родючіших – більше. Насіння висівають на глибину 2–3 см. Воно зберігає схожість протягом 4 років, а при зберіганні в сухих умовах при кімнатній температурі – до 5–6 років.

Фацелію можна висівати вручну, особливо на малих ділянках землі, тільки в такому разі необхідно дещо збільшити кількість насіння і обов'язково його заборонувати. Однак ліпше висівати фацелію рядковою сівалкою. Щоб полегшити висівання дехто радить змішати насіння з тирсою. Перед змішуванням її необхідно пересіяти через сито із вічками, через які проходять насінини фацелії. При відповідній вологості ґрунту сходи з'являються на 6–8 день. Фацелія спочатку росте досить повільно, тому важливо висівати її в ґрунт, чистий від бур'янів. При ширших міжряддях після появи сходів можна використати культиватор. Так роблять на невеликих ділянках. На більших площах легше боротися з бур'янами, використовуючи гербіциди.

Орієнтовні дані залежності часу цвітіння, нектаропродуктивності та пилкової продуктивності, а також врожаю насіння фацелії від термінів її посіву

Термін посіву	Час цвітіння	Продуктивність, кг/га		
		Цукру в нектарі	Пилку	Насіння
15.04	13.06-21.07	300	180	440
1.05	23.06-28.07	280	170	390
15.05	7.07-17.08	250	160	260
1.06	17.07-3.09	160	120	230
15.06	6.08-19.09	110	90	150
1.07	19.08-2.10	90	60	40
15.07	11.09-16.10	30	30	0

Збирати насіння, у зв'язку з легким його осипанням, слід починати вже тоді, коли в нижніх частинах суцвіть насіння стає коричневим, хоча на верхівках ще можуть цвісти останні квітки. Традиційно на малих ділянках рекомендувалося дозрілу фацелію косити при росі і негайно

збирати в малі снопи, а після висихання відразу молотити. Врожай насіння становить переважно 300–400 кг/га, рідше – 500–700.

*Пщелярство. №3 за 2003 р.
Переклав Андрій ДРУЖБЯК*

Вітаємо!

Вже 10 років успішно працює і розвивається агрофірма “Меліса” у м. Харкові, яка виробляє необхідний пасічницький реманент, обладнання та пасічницький одяг. Паралельно з виробництвом займається і розповсюдженням пасічничої літератури. “Меліса” є постійним учасником різноманітних ярмарок, виставок у Києві та інших містах України.

Ініціатор створення фірми та її директор — Микола Іванович Лемішев, у ці травневі дні відзначає подвійний ювілей — 50 років з дня народження і 10 років діяльності фірми “Меліса”.

Вітаємо Миколу Івановича Лемішева із золотим ювілеєм, бажаємо міцного здоров'я, натхнення та успіхів у праці.

*Співпрацівники фірми “Меліса”,
Полтавська обласна і районна спілки пасічників,
Редакція журналу “Український пасічник”*

ПРАКТИЧНА ІНФОРМАЦІЯ ПАСІЧНИКАМ

Спеціальне господарство
з бджільництва "Веселівське"

Закуповує мед бджолиний, мед щільниковий, прополіс, квітковий пилок та пергу в щільниках. Формуємо партії в регіонах та вивозимо власним транспортом.

Господарство реалізує: БІФІД – білковий корм для бджіл. Використовується для інтенсивного весняного розвитку бджолосімей.

БІФІД-Н – білковий корм для бджіл з високим терапевтичним ефектом. Використовується для лікування та стійкого профілактичного захисту бджіл від нозематозу.

БІФІД+ – білковий корм для бджіл з високим терапевтичним ефектом. Використовується для лікування та стійкого профілактичного захисту бджіл від аскосферозу, європейського та американського гнильців. Застосовують протягом усього року, що дає змогу досягти збільшення кількості розплоду, стійкого до захворювань.

Лікування: 3–4 рази по 500 г на бджолосім'ю з інтервалом 5 днів.

Профілактика: 1–2 рази по 500 г на бджолосім'ю з інтервалом 5 днів.

Фасування: поліетиленові пакети по 500 г.

Усі препарати містять повний комплекс необхідних амінокислот, мікро- і макроелементів, білків та вуглеводів, які легко засвоюються організмом бджоли, що гарантує високий рівень розвитку бджолосімей.

Вирощує та реалізує насіння медодайних рослин: синяку звичайного, буркуну жовтого лікарського, фацелії пижмолистої.

Запрошує на постійну роботу досвідчених пасічників та помічників пасічників.

Довідки за телефоном
у м. Кіровограді (0522) 54–10–59

Пропоную чистопородні карпатські бджоломатки у червні-серпні.

Василь Антонович Гайдар, вул. І. Франка 148/82, м. Мукачеве, Закарпатська обл. 89600

Тел. (03131) 4–36–79, 5–43–75

Пропоную бджолопакети, елітні матки української степової породи. Виготовляю вулики різних систем, рамки, нуклеуси, годівниці, сушарки для пилку, медогонки.

Станіслав Топольницький

Тел (044) 251–04–71

Пропоную мед, пилок, прополіс. Куплю багато-корпусні вулики.

О.А. Звірховський, вул. Фадєєва 1/2, с. Рівне, Новоукраїнський р-н, Кіровоградська обл. 27160

Тел. (05251) 2–38–54, 4–12–84

Постійно закуповую віск, мерву. Реалізую пасічний інвентар, ветеринарні препарати.

Юрій Петрович Тупота, вул. Перемоги 23, м. Долинське, Кіровоградської обл. 28500

Тел. (05234) 5–30–90

Прошу відгукнутися пасічників щодо обміну досвідом з організації дитячих гуртків "Бджільництво".

Є.С. Філінський, смт. Східниця, Львівська обл. 83391

Продаю мед, квітковий пилок, маточне молочко, бджолину отруту.

Василь Михайлович Науменко, вул. Пархоменка 20/48. м. Гребінка, Полтавська обл.

Тел. (05359) 9–16–84

Пропоную чистопородні бджоломатки української степової породи з племінної атестованої пасіки. Замовлення приймаються тільки з тих областей, де районовані українські степові бджоли.

Леонід Ратмирович Єгошин, с. Куземин, Охтирський р-н, Сумська обл. 42723.

Тел. (05446) 7–81–84 з 20 до 22 год.

(057) 777–33–48 вдень

Вийшли з друку книжки М.В. Улянича "Лікування продуктами бджільництва" (українською мовою друге видання) та "Міжнародний рівень розвитку бджільництва" (російською мовою). В останній розповідається про «Апімондію», все про 37-ий Міжнародний конгрес з бджільництва «Апімондія» в Південній Африці, а також – два банки даних про більш як 250 товаровиробників у світі та про 800 вчених, керівників і професійних бджолярів світу з їхніми адресами.

Оптові партії – через видавництво "Основа" вул. Жилянська, 87/30, м. Київ

Тел. 239–38–97 (96, 95)

Роздрібні партії – через автора

а. с. 300, Київ, 02002

ХТО ЗАМОВЛЯВ БДЖОЛОПАКЕТИ?

На адресу сім'ї Піняшко (Закарпатська обл., Іршавський р-н, с. Негрово, вул. Мічуріна, 25, мобільний тел. +3–8–067–99–18–316) надійшло 50 грн. з с. Свистунівка, Святинського р-ну, Луганської обл. на бджолопакети. Але свого прізвища та інших реквізитів замовник не вказав. Тож звертаємося через журнал "УП" – треба подати замовнику бджоломаток свої реквізити. Також звертаємося й до інших пасічників слід чітко вказувати прізвища та повну адресу замовників, щоб уникнути неприємностей.

У редакції журналу «УП» можна придбати або обміняти на віск вощину. Поштою не висилаємо.

Купуємо мед, віск,
прополіс, мерву. Є ве-
ликий фонд обмінної
тари. Можливий са-
мовивіз.

“ЗЛАТОМЕД”

Телефон у Кіровограді
(0522) 22-77-39,
22-50-00

Шукаємо регіональ-
них представників.

ТзОВ “Бартнік” (м. Ізяс-
лав) продовжує закупову-
вати мед, віск, прополіс і
формувати колектив па-
січників для довгостро-
кової рівноправної і плід-
ної співпраці з вироб-
ництва, переробки і реалі-
зації високоякісних про-
дуктів бджільництва.

Запрошуємо до спів-
праці регіональних заго-
тівельників.

ТзОВ «Бартнік»,
вул. Матросова, 1, м. Ізяслав,
Хмельницька обл. 30300
Тел./факс (03852) 4-05-98,
4-16-32

ПЕРЕДПЛАТНИЙ ІНДЕКС 74509
Р. с. КВ №766 від 26.06.94

ГОЛОВНИЙ РЕДАКТОР М.Д. ОСТАШЕВСЬКИЙ.

СКЛАД РЕДАКЦІЇ:

І. М. ШЕЛЕНГОВИЧ (заст. головного редактора)
А. Й. ДРУЖБЯК (наук. редактор, відп. за випуск)
О.М. КОЦЮМБАС (редактор)
Д. М. ОСТАШЕВСЬКИЙ (редактор)
Л.М. ГАРБАРЧУК (літ. редактор)
О. С. ДУДИЧ (літ. редактор)
А.Б. БОГАЧ (комп'ютерна верстка)

РЕДАКЦІЙНА КОЛЕГІЯ:

Л.І. Боднарчук, проф., чл.-кор.. УААН; І.Г. Багрій, канд.
біол. наук; В.А. Гайдар, канд. с.-г. наук; М.М. Гунько;
М.П. Дейнека; О.Д. Комісар, канд. біол. наук; В. П.
Лисенко, канд. хім. наук; В.П. Пилипенко, канд. с.-г.
наук; Є. В. Руденко, канд. вет. наук; В.П. Поліщук, проф.,
д-р с.-г. наук, акад. АНВШ України; Б. В. Рудка; Я. А.
Сидоровський; І.М. Шеленгович; В. А. Ющенко,
народний депутат України.

Засновники журналу “Український пасічник”:
Редакція журналу, Інститут бджільництва ім. П.І. Про-
коповича, Львівська державна академія ветеринарної
медицини ім. С.З. Гжицького.
© “Український пасічник”, 2003.

АДРЕСА РЕДАКЦІЇ:

Журнал “Український пасічник”,
вул. В. Стуса, 38 (Інститут біології тварин),
Львів 79034

Тел. (0322) 70-99-01

Редакція зберігає за собою право на скорочення
і літературне редагування прийнятих до публікації текстів,
не порушуючи при цьому їх змісту.

Редакція, друкуючи матеріали, не завжди поділяє
позицію авторів, не повертає надісланих дописів авторам.

Листування з читачами ведеться переважно на сто-
рінках журналу.

За достовірність опублікованих матеріалів відпові-
дають їхні автори.

У разі передруку посилання на “Український пасічник”
обов'язкове.

За рекламу відповідають рекламодавці.

За доставку журналів передплатникам відповідають
поштові відділення зв'язку.

*До відома передплатників: №4 «УП» за 2003 р.
відвантажено на пошту 14.04.2003 р.*

РОЗРАХУНКОВИЙ РАХУНОК РЕДАКЦІЇ:
260064816 МФО 325570, в ЛОД АППБ “Аваль”
м. Львова, ЗКПО 04812083,
Редакція журналу “Український пасічник”.

Надруковано з готових фотодіапозитивів на
ПТВФ “Афіша”,
вул. К. Левицького, 4, Львів 79005

Підп. до друку 7.05.2003. Формат 70x100 1/16.

Тираж 7350 прим.

Замовлення №1818

Нуклеусні вулики...

(Матеріал читайте на с.10)

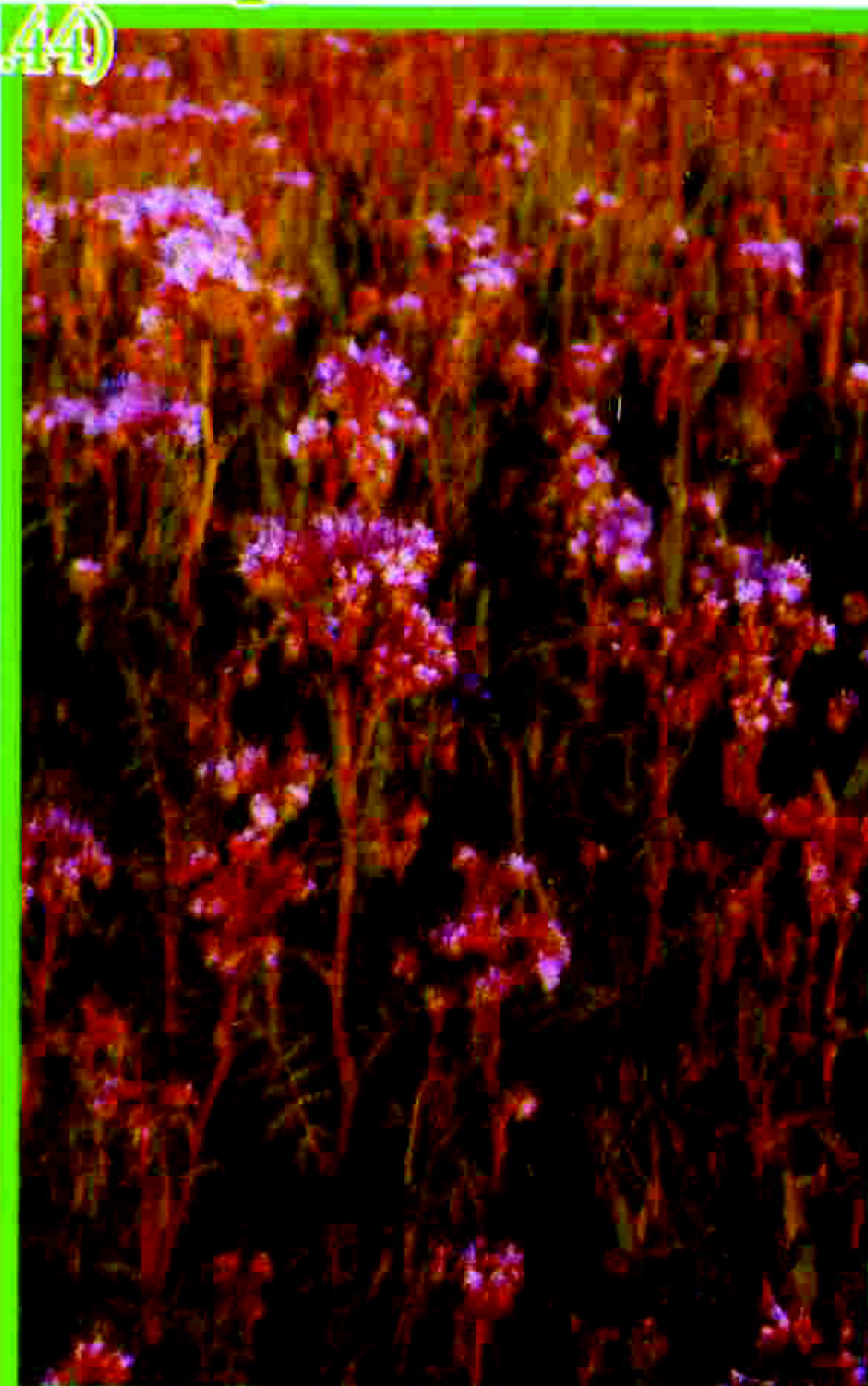
Фото 1. Восьмимісний
на даданівську рамку

Фото 2. Чотиримісний
на 1/4 даданівської рамки

Особливості вирощування фацелії

(Матеріал читайте на с.44)

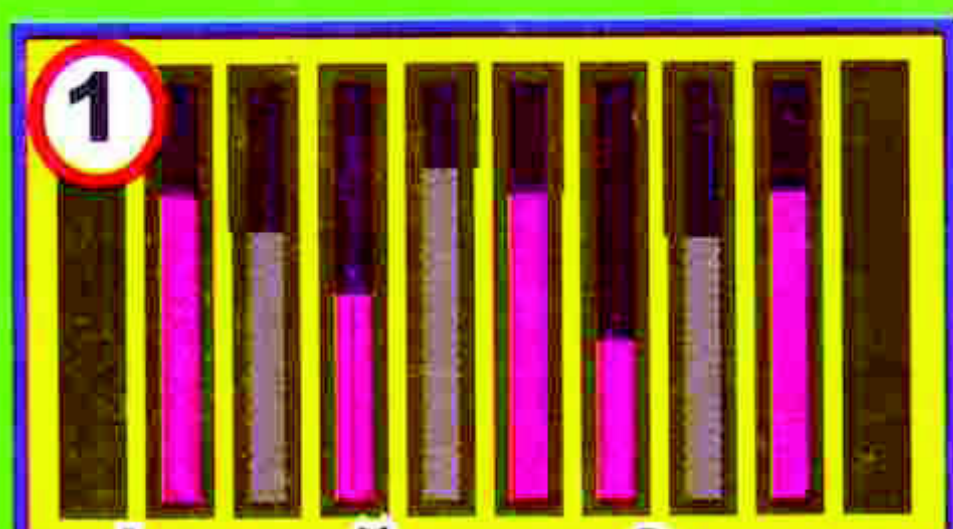

**Фірма закуповує
мед.
Дорого.**

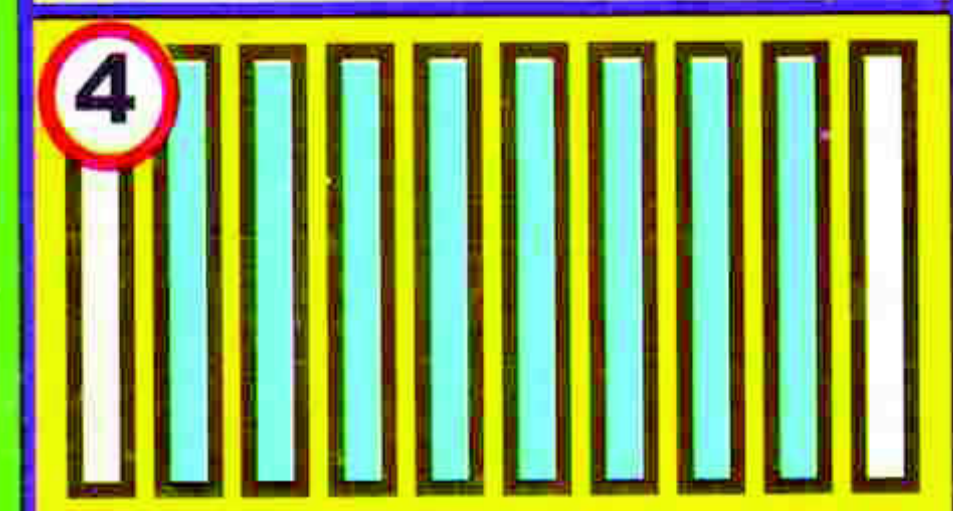
(044) 239-22-61, 239-22-62

*Прохання
передплатити
"український
пасічник"
на II півріччя
2003 року*

РОЗШИРЕННЯ ГНІЗДА У БАГАТОКОРПУСНОМУ ВУЛИКУ

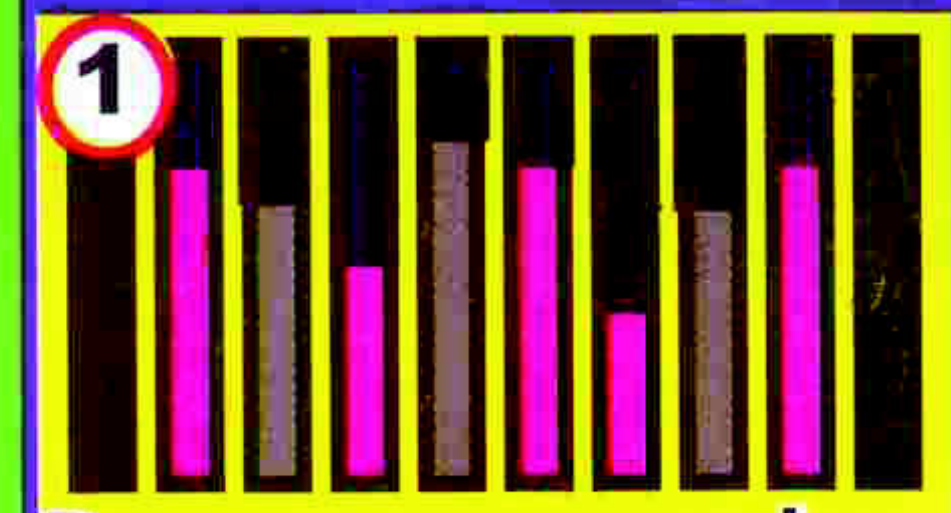
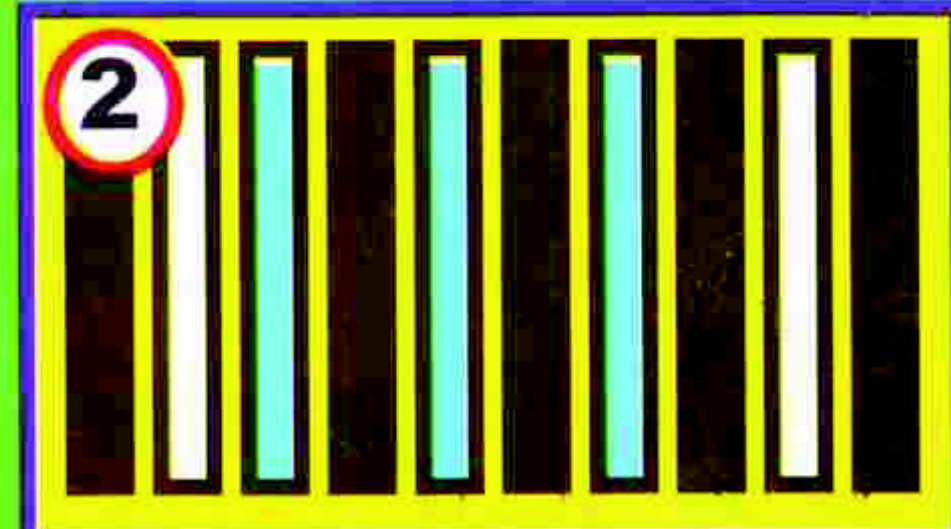

Розплід-займає-8-рамок.
Гніздо треба розширити

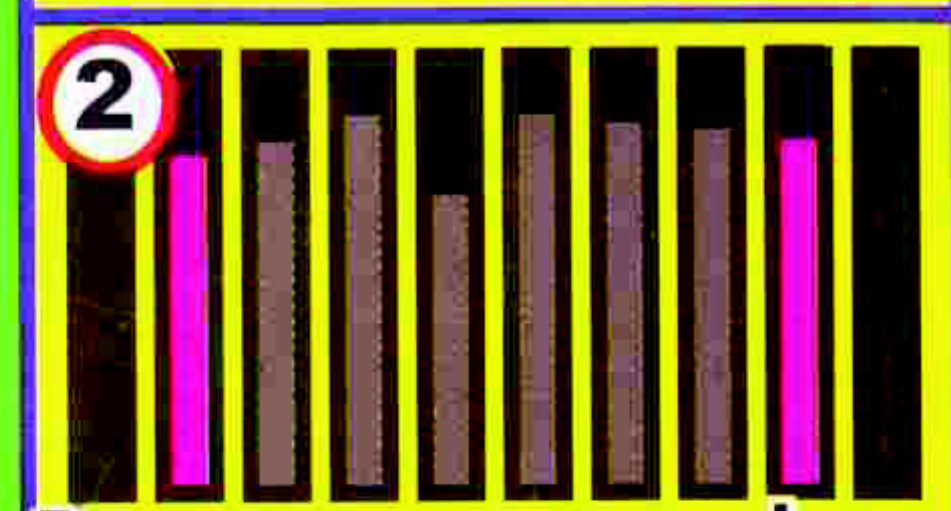
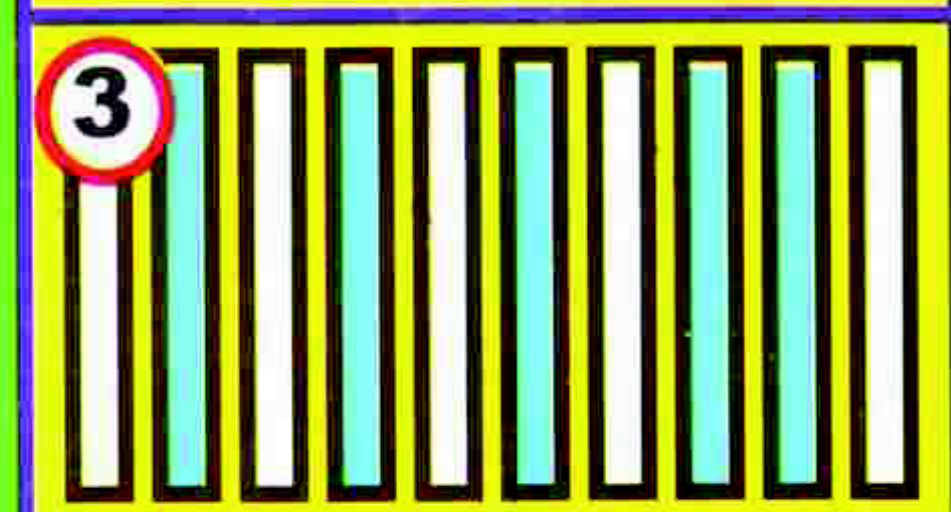
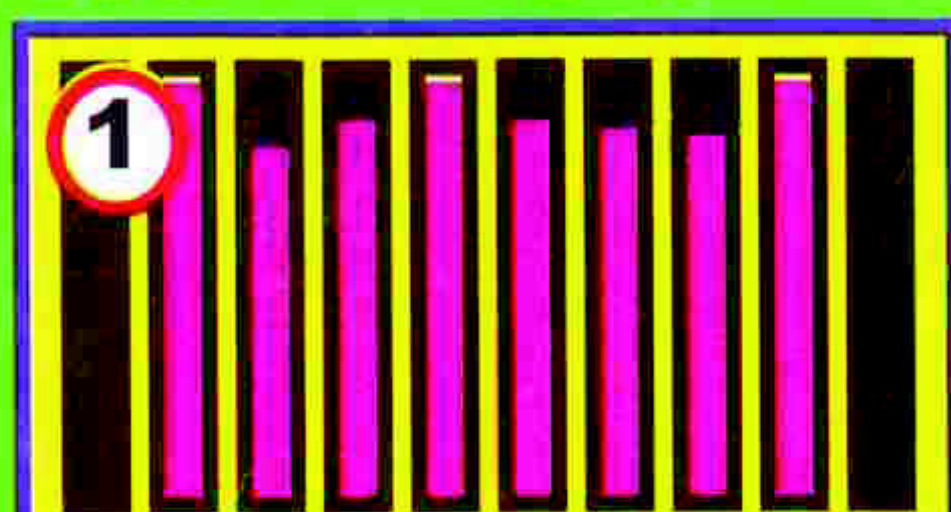

Розширення-гнізда-
четвертим корпусом

- Закритий розплід
- Відкритий розплід
- Вощина
- Корм
- Порожній щільник

Розширення-гнізда
другим корпусом

Розширення-гнізда
третім корпусом

ПП Сергій Олегович Федоренко, а.с. 190, Київ, 02166

Тел. (044) 519-11-88

E-mail: gold_bee@agropcheloprom.com.ua

<http://www.agropcheloprom.com.ua>

Пропоную насіння кращих медодаїв, кормових та лікарських трав:
Фацелії пижмолистої, синяку звичайного, крутаю, лофанту анісо-
вого, ехінацеї-пурпурової, козлятнику-східного.

Рамки для секційного меду (розбірні з полістиролу), ціна від 24 до 60 коп.

ПЕТ-коробочки під рамки, баночки з поліпропілену на 100-200 мл
для меду, забрусу, пилку.

Лампи інфрачервоні для сушіння квіткового пилку.